

CENGİZHAN ANADOLU LİSESİ

TÜRK EDEBİYATI 10

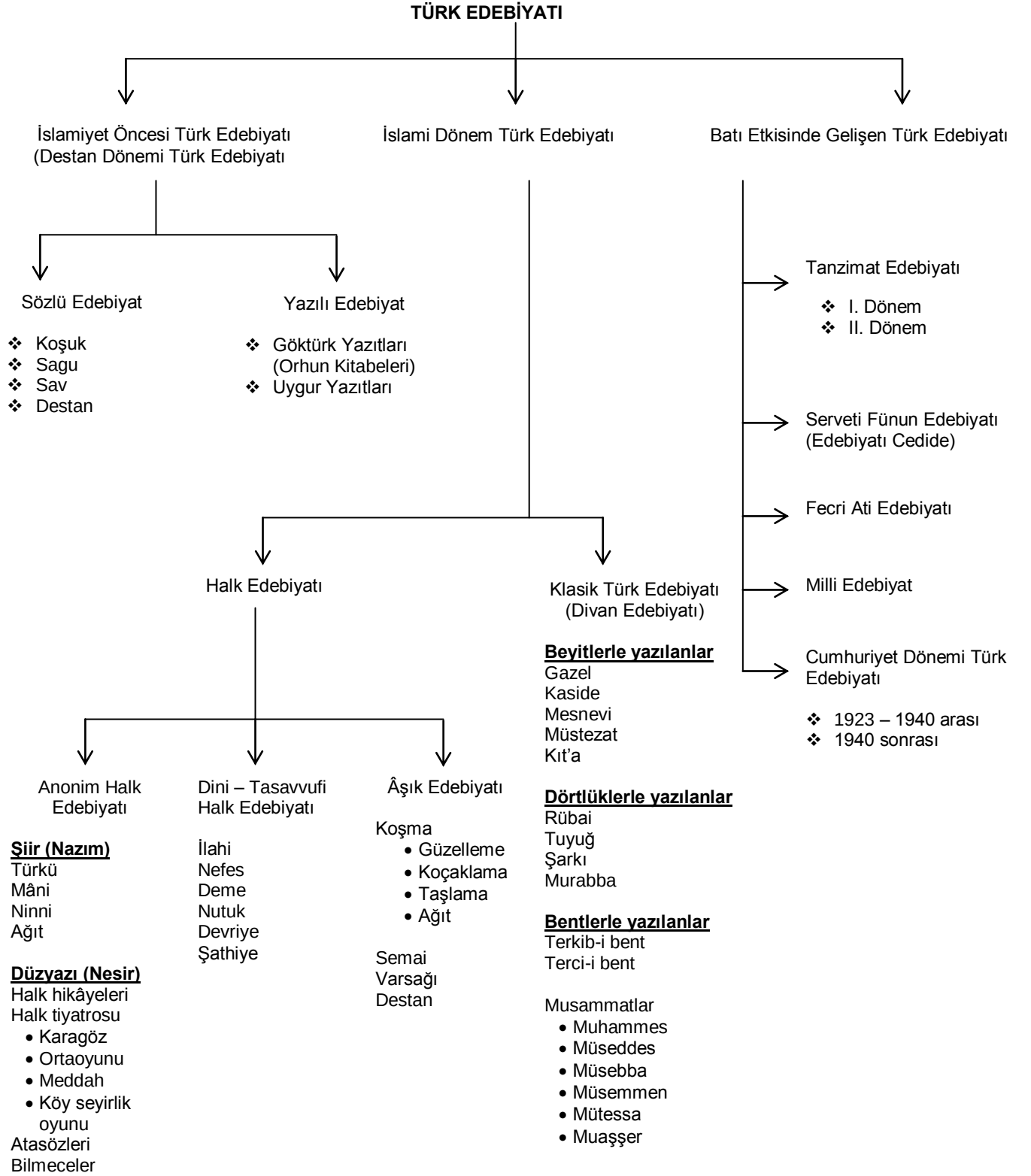
Ders Notları

Türk Dili ve Edebiyatı Zümresi

İSTANBUL 2015

İÇİNDEKİLER

Destan Dönemi Türk Edebiyatı	4
Sözlü Edebiyat.....	5
Yazılı Edebiyat.....	8
11. ve 12. Yüzyıl Türk Edebiyatı (Geçiş Dönemi)	10
İslâmî Dönem Türk Edebiyatının İlk Ürünleri	10
ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR.....	12
TEST 1.....	14
TEST 2.....	16
TEST 3.....	18
TEST 4.....	20
 Halk Edebiyatı	
Anonim Halk Edebiyatı.....	22
Dîni – Tasavvufî Halk Edebiyatı.....	22
Âşık Edebiyatı.....	22
Anonim Halk Edebiyatı Nazım Şekilleri.....	23
Anonim Halk Edebiyatı Düzyazı Türleri.....	25
Tasavuf.....	29
Dîni – Tasavvufî Halk Edebiyatı nazım Şekilleri.....	30
Dîni – Tasavvufî Halk Edebiyatı Şairleri.....	31
Âşık Edebiyatı Nazım Şekilleri.....	33
Aşık Edebiyatı Şairleri.....	35
ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR.....	38
TEST 5.....	40
TEST 6.....	42
TEST 7.....	44
TEST 8.....	46
 Klasik Türk Edebiyatı	
Genel Özellikler.....	48
Klasik Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri	55
Klasik Türk Edebiyatında Nesir.....	61
Klasik Türk Edebiyatında Nesir Türleri.....	61
Klasik Türk Edebiyatı Şair ve Yazarları.....	63
ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR.....	70
TEST 9.....	72
TEST 10.....	74
TEST 11.....	76
TEST 12.....	78
CEVAP ANAHTARI	80

DESTAN DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

SÖZLÜ EDEBİYAT

- Koşuk
- Sagu
- Sav
- Destan

ÖZELLİKLERİ

- Türklerin İslamiyet ile tanışmadan önce oluşturdukları edebiyattır.
- Bu dönem edebiyatı genel olarak sözlüdür.
- Yazılı ürün yok denecek kadar azdır.
- Bu dönemde Türklerin göçebe bir yaşamları vardır.
- Yazı olmadığı için bu dönemde sadece şiirle ilgili ürünler vardır.
- Bu dönemdeki şiirler **hece ölçüsüyle** (genellikle 7'li) yazılmıştır.
- Şiirlerde genellikle **yarım kafiye** kullanılmıştır.
- Nazım birimi **dörtlülük**tür.
- Dildeki sözcük sayısı sınırlıdır, yabancı dillerin etkisi azdır.
- Tabiatla iç içe oldukları için sanatçılar benzetmelerde doğadan yararlanmışlardır.
- Şiirlerde işlenen konular; **kahramanlık, yiğitlik, ölüm, savaş, aşk ve tabiat güzelliğidir**.
- Uyak düzeni **aaab, cccb, dddb** şeklindedir.
- Şiir okuyanlara **şaman, kam, baksı, ozan ve oyun** isimleri verilmiştir.
- Şiirler **kopuz** eşliğinde söylenmiştir.
- Bu döneme yönelik elimizdeki en önemli ve eski kaynak **Kaşgarlı Mahmut'un "Divan-ı Lügat-it Türk"** adlı eseridir.
- Sözlü edebiyat ürünleri din törenlerinde doğmuş, din dışı törenlerde gelişmiştir.

NOT:

- ❖ İslamiyet öncesinde şiirlerin okunduğu çeşitli törenler yapılmıştır. Bunlar **yuğ, sığır ve şölen** törenleridir. **Yuğ** törenlerinde **sagular, sığır ve şölenlerde** ise **koşuklar** okunmuştur.
- ❖ Saguların Halk Edebiyatındaki karşılığı **ağıt**; Divan Edebiyatındaki karşılığı ise **mersiyedir**.
- ❖ Koşukların Halk Edebiyatındaki karşılığı **koşma**; Divan Edebiyatındaki karşılığı ise **gazeldir**.

YAZILI EDEBİYAT

- **Göktürk Yazıtları** (Orhun Abideleri)
- **Uygur Yazıtları**

ÖZELLİKLERİ

- ⇒ İslam öncesi Türk edebiyatına ait, bilinen yazılı ürün çok azdır. Türkler bu dönemde **Göktürk ve Uygur alfabelerini** kullanmışlardır. İslam öncesi Türk edebiyatının en önemli yazılı eserleri Yenisey Nehri kenarındaki **Orhun Yazıtlarıdır**.

ORHUN YAZITLARI

- **MS 720–735** yıllarına ait yazıtlardır.
- Türklerin milli alfabesi olan **Göktürk alfabesiyle** yazılmıştır.
- Yabancı etkilerden uzak, yalın bir dil kullanılmıştır.
- Yazıtlar sırasıyla **Vezir Tonyukuk (720), Kül Tigin (732) ve Bilge Kağan (735)** adına dikilmiştir.
- Tonyukuk yazıtı **Tonyukuk'un** kendisi tarafından; Kül Tigin ve Bilge Kağan yazıtları ise **Yollug Tigin** tarafından yazılmıştır.
- Yazıtlarda Göktürklerin bağımsızlıkları için Çinlilerle yaptıkları savaşlar ve bu savaşlar sonucunda devleti yeniden nasıl kurdukları anlatılır. Ayrıca Türk ulusuna seslenilerek birlik içinde yaşamaları öğütlenmiştir.
- Bilge Tonyukuk abidesinde kullanılan dil oldukça sadedir. Yollug Tigin'in yazdığı abidelerdeki dil söylev dilidir.
- Orhun Abideleri ilk kez **1893** yılında Danimarkalı bilgin **Thomsen** tarafından okunmuştur.
- Yazıtlarda, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimleri kullanılmıştır.
- Söz oyunlarından yararlanılmıştır.
- Atasözü niteliği taşıyan sözler görülür.
- "Göktürk Tarihi" konu edilir.
- Türk adının geçtiği ilk metinlerdir.

SÖZLÜ ÜRÜNLER

KOŞUK: “Sığır” (av töreni) ve “şölen” (kurban töreni) denilen törenlerde söylenen şiirlerdir. Konusu daha çok doğa, aşk, savaş ve yiğitliktir. Bu tür daha sonra Halk edebiyatında “**Koşma**” adıyla anılmıştır. Divan edebiyatındaki karşılığı

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

ESKİ TÜRKÇEYLE

Öpkem kelip ogradım

Arslanlayu kökredim

Alplar başın togradım

Emdi meni kim tutar

Öfkelenip dışarı çıktım

Arslan gibi kükredim

Yiğitler başını doğradım

Şimdi beni kim tutarmış

ise “gazel”dir.

SAV: Dönemin özlü sözleridir. Bugünkü atasözlerinin ilk biçimi niteliğindedir. Biçim olarak cümle veya iki dize şeklinde söylenir.

Tag tagga kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur.

(Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.)

SAGU: “Yuğ” adı verilen ölüm törenlerinde, ölen kişilerin erdemlerini ve duyulan acıları dile getiren şiirlerdir.

Begler atın urgurup

Kadgu anı turgurup

Mengzi yüzi sargarup.

Korkum angar turtülür.

TÖRENLER

Sığır Töreni: Eski Türk inanışlarında ungun’lar (totemler) önemli bir yere sahipti. Bu totemlerden biri de Öküz idi. Yılın belli dönemlerinde Türkler, bu kutsal sayılan öküzleri avlamak için sürekle avına çıkar bunu da dini bir tören havasında yaparlardı. Totemleri yaralamak suretiyle öldürmenin uğursuzluk getirebileceğine inanılmasından dolayı bunlar canlı olarak yakalanırdı. Şairler bu törenlerde avlanmanın kutlu geçmesi ve bereketli olması için kopuz eşliğinde dinsel şiirler söylerler, bu şiirle ava katılanları coşturmayı amaçlar, avdan sonra da bu törenlerde yararlılık gösterenlerle ilgili kahramanlık şiirleri okurdu. Bu törenler daha sonra dinsel içeriklerini kaybetmiş ve bir çeşit av eğlencesi niteliğini kazanmıştır.

Şölenler: Eski Türklerde her kabilenin özel bir totemi olur, kabileler totemlerinin etini yemez, yalnız yılda bir defa büyük bir dini tören yaparak totemi kurban eder, kurban edilen totemin yerine de yeni avlanmış bir başka totem koyarlardı. İşte totemlerin kurban edildikleri bu günlerde yapılan dinsel ziyafetlere şölen denirdi. Şölenlerde şairler sazlarla şiirler söylerdi. **Toy** adıyla da anılan bu ziyafetlerde sonraki zamanlarda dinsel içerikli olmayan aşk, kahramanlık, doğa sevgisi temalı şiirler de söylenmiştir.

Yuğ Törenleri: Eski Türklerde önemli bir kişi öldüğünde ceset bir çadıra konur, ölen kişinin akrabaları kurbanlar keserek bu kurbanları çadırın önüne koyar, sonra hep birlikte atlara biner. Çadırın çevresinde yedi defa dönerlerdi. Ölüyü gömmek için uğurlu bir gün beklenir, ölü gömüldükten sonra da benzer törenler yapılarak kurbanlar kesilir ve mezarın etrafında yedi kez dönülürdü. Gömülen kahramanın mezarı çevresine balbal denilen taşlar dikilirdi. Türkler arasında yazı yaygınlaşınca böyle taşlar üzerine kitabeler dikilmeye başlandı. Köktürk Kitabeleri bu işlevle dikilmiş balballardır. Saz şairleri bu yas törenlerinde çeşitli şiirler söylerdi.

Totem: Bireyin ya da bir gurubun eski çağlarda boy göstermeye başladığı kendini koruduğuna inanılan; mistik, büyüsel duygularla bağlı bulunduğu hayvan, eşya, herhangi bir madde veya görülmeyene duyulan inançtır.

DESTAN: Toplumu derinden etkileyen olayların olağanüstü özellikler katılarak anlatıldığı uzun manzum eserlerdir. Destanlar ulusların yazı öncesi çağlarında oluşmuş olağanüstü olaylarla, doğaüstü kahramanlarla ve kahramanlıklarla yüklü, öyküleyici özellikler taşıyan uzun şiirlerdir. Destanlar, eski çağlarda ezgiye eşlik etmeye en uygun biçimde, çoğunlukla nazımla düzenlenmiştir. Epik şiirin en güzel örnekleri olan destanlarda olağanüstü olayların, doğaüstü kahramanların, tanrıların savaşlarının yanı sıra; eski çağ insanların inanışları, yaratılış ve varoluş konusundaki düşünceleri; ulusların özelemleri ve düşleri de dile getirilir. Destanlar insanların olayları dinleme ve anlatma gereksiniminden dolayı kuşaktan kuşağa yayılmıştır.

Destanların Doğuşu

İnsanlar ilk çağlarda toplum ve doğa olaylarını anlamakta güçlük çektiler. Her olay onlara önce Tanrıyı düşündürdü: Gök gürlemesi Tanrının hiddetiydi. Yıldırımlar, kasırgalar, susuzluklar Tanrının insanlara verdiği cezalardı. İnsanlar her doğa olayını korkuyla karışık bir hayranlıkla izledi.

Zengin bir hayal dünyası olan ilk insanlar, önemli gördükleri her olayı, olağanüstü olay ve hayallerle süsleyerek birbirlerine anlattılar. Yeni olaylarla zenginleşen destanlar, halk arasında yayılarak ortak bir eser haline geldi. Destanları anlatan her yeni ağız destanlara yalnız bir olay değil, dil ve söyleyiş güzelliği de kattı. Destanlar, başlangıçta manzum oldukları, ezgiyle söylendikleri için halk dilinde uzun süre yaşayabildi.

DESTANLARIN ÖZELLİKLERİ

- Toplumun ortak görüşlerini yansıtır
- Kişiler seçkin (Kral, Han, Hakan...) kişilerdir.
- Milli dilde söylenir
- Milli nazım ölçüsüyle söylenir
- Manzumdurlar.
- Konuları bakımından savaş, deprem, yangın, mizah, ünlü kişilerin yaşamları şeklinde sıralanabilir.
- Zamanla değişikliğe uğrayabilir.
- Olay ve kişiler olağanüstüdür.
- Destanlar, oluşumları bakımından “doğal destan” ve “yapay destan” olmak üzere ikiye ayrılır.

1. **Yapma destanların** söyleyeni bellidir. Yapma destanlar şairler tarafından oluşturulan metinler olduğu için yayılma ve derleme aşamalarından geçmeden oluşturulur.

Tasso -Kurtarılmış Kudüs

Milton – Kaybolmuş Cennet

Dante – İlahi Komedyası

Ariosto – Çılgın Orlando

Fazıl Hüsnü Dağlarca - Üç Şehitler Destanı

Kayıkçı Kul Mustafa - Genç Osman Destanı

M. Akif Ersoy - Çanakkale Şehitlerine

Nazım Hikmet – Kuva-yı Milliye Destanı

2. **Doğal destanlar** söyleyeni belli olmayan; oluş, yayılma ve toplama-derleme aşamalarından geçerek uzun bir sürede meydana gelen destanlardır.

Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Göç Destanı, Türeyiş Destanı, Ergenekon Destanı, Şu Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Attila Destanı, Manas Destanı, Battal Gazi Destanı, Köroğlu Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Danişment Gazi Destanı

Dünya Edebiyatında Başlıca Doğal Destanlar

İlyada ve Odyssea – Yunan (Homeros tarafından derlenmiştir.)

Şehname – İran (Firdevsi tarafından derlenmiştir.)

Kalevela – Fin

Şinto - Japon

Şant do Rölant – Fransız

Mahabharata – Hint

Ramayana – Hint

İgor – Rus

Nibelungen – Alman

Beowulf– İngiliz

Gılgamış - Sümer

İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ TÜRK DESTANLARI

- ⇒ Destanlarımız yazıya geçirilmedikleri için bugün bunların ancak konularını bilmekteyiz. Bunları da İran, Çin ve Arap kaynaklarından öğreniyoruz.

A) SAKA DESTANLARI

1. **Alp Er Tunga Destanı:** Saka hükümdarı Alp Er Tunga'nın yaşamını, savaşlarını, kahramanlıklarını anlatan bir destandır. Türklerle İranlılar arasındaki savaşlar işlenir. Türk hükümdarlarının bir hile ile öldürülüşü anlatılır. **Şehname**'de bu destanla ilgili bilgiler vardır. Hatta Şehname'de Alp Er Tunga “**Efrasiyap**” olarak geçmektedir.

2. **Şu Destanı:** İskender'le Türkler arasındaki savaşı ve Türk hakanı Şu'nun kahramanlıklarını anlatır. Büyük İskender'in doğu seferi ve bu sefer sırasında yaşananlar, hükümdarın halkını korumak için geri çekilmesi işlenmiştir. Destanda Türk boylarının isimleriyle ilgili bilgiler vardır.

B) HUN - OĞUZ DESTANLARI

1. **Oğuz Kağan Destanı:** Hun hükümdarı Mete'yi ve onun yaşamını anlatır. Hükümdarın olağanüstülüklerle dolu yaşamı, savaşları, başarıları ve ülkeyi oğulları arasında paylaşılması işlenmiştir bu destanda.
2. **Atilla Destanı:** Milattan sonra 5. yüzyılda Avrupa Batı Hun Devleti'ni kuran Attila'nın fetihleri etrafında oluşmuş bir destandır.

C) GÖKTÜRK DESTANLARI

1. **Bozkurt Destanı:** Göktürklerin dişi bir kurttan türeyişini anlatır. Çinlilere yenilen Türklerden geriye sadece elleri ve ayakları kesilmiş bir çocuk kalır. Bir kurt bu çocuğa bakar, onunla evlenir ve Türk soyu onlardan devam eder.
2. **Ergenekon Destanı:** Bir savaşta yenilen ve Ergenekon'a açılan Türklerin orada bir demir dağı eritip intikamlarını almalarını anlatır. Düşmanlar tarafından kılıçtan geçirilen Türklerden geriye kalan bir ailenin iki dağı arasındaki bir vadiye sığınması, burada birkaç asır içinde çoğalmaları, bu vadiden dağı eriterek çıkmaları konusu işlenmiştir. Bu destanla ilgili bilgiler Reşidüddin'in Cami'ut Tevarih adlı eserinde ve Ebulgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türk adlı eserinde vardır.

D) UYGUR DESTANLARI

1. **Türeyiş Destanı:** Uygurların bir erkek kurttan türeyişini anlatılır. Uygur hakanının, üç kızını insanoğluyla evlendirmeyi uygun bulmayarak tanrıya, kızlarıyla evlenmesi için yakarması veni tanrının bir kurt suretinde görünerek hakanın kızıyla evlenmesi ve Uygur Türklerinin bu evlilikten çoğaldığı anlatılır.

2. **Göç Destanı:** Uygur Türklerinin anayurtlarından göçünü anlatır. Türklerce kutsal sayılan bir kaya parçasının Çinlilere verilmesi ile ülkede kıtlığın oluşması ve bunun sonucu olarak Türklerin yurtlarından göçü işlenmiştir.

İSLAMİYETTEN SONRAKİ TÜRK DESTANLARI

A) KARAHANLILAR DÖNEMİ

Satuk Buğra Han Destanı

Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın çeşitli yerlerdeki insanları Müslümanlığa çağırmasını, inanmayanlara keramet göstermesini, savaşlarda ağzından ateşler saçarak inanmayanları yakması anlatılır.

B) KIRGIZ DÖNEMİ

Manas Destanı

Müslüman Kırgızlarla putperest Kalmuklar arasındaki mücadeleler anlatılır. Türk destanlarının en hacimlisidir. Ayrıca dünyanın en uzun destanıdır. XI ile XII. yüzyılda meydana gelmiştir. Manas, İslamiyet'i yaymak için mücadele eden bir kahramandır. Ayrıca bu destanda,İslamiyet öncesi Türk kültür, inanç ve kabullerinin tamamını görmek mümkündür.

C) TÜRK-MOĞOL DÖNEMİ

Cengizname

Moğol hükümdarı Cengiz'in hayatı, kişiliği ve fetihleri ile ilgili olarak Cengiz'in oğulları tarafından idare edilen Türkler tarafından oluşturulmuştur.

D) SELÇUKLU-BEYLİKLER DÖNEMİ

Seyyit Battal Gazi Destanı

Battal gazi bir Arap savaşçısıdır.VIII. yüzyılda Emevilerin Hristiyanlarla yaptıkları savaşlarda büyük kahramanlıklar gösteren Abdullah isimli bir kişiden doğmuştur. Battal "kahraman"demektir.

Köroğlu Destanı

Seyis Yusuf adındaki bir kişinin bolu beyi ile olan mücadelesi anlatılmaktadır. Köroğlu, hayatını yoksul ve çaresizlere yardım ederek geçirir.

Danişment Gazi Destanı

Anadolu'nun fethini ve bu mücadelenin kahramanlarını anlatan, XII. yüzyılda sözlü olarak şekillenen XIII. yüzyılda yazıya geçirilen destanlardır.

TÜRK DESTANLARINDA MOTİFLER

KÖK-BÖRİ: Totem devri yaşayan Türklerin totemi bozkurt, destanlarda hayat ve savaş gücünü temsil eder. Bozkurt, destanlarda Tanrı kurt, anne kurt, ordular önünde yürüyen kumandan olarak geçer. Türkler bozkurta önce Tanrı diye tapmışlar, sonra kendilerinin bozkurt soyundan geldiklerine, böylelikle birer bozkurt olduklarına inanmışlardır.

İŞİK: Bu motif destanların kuruluşunda kutsiyetten kaynaklanan hayat verici bir özelliğe sahiptir. Destanların büyük kahramanları; bu kahramanlara kadınlık ve mukaddes Türk çocuklarına annelik yapan kadınlar ilahî bir ışıktan doğarlar. Şamanist inanca göre yerden on yedi kat göğe doğru gittikçe aydınlanan bir nur âlemi vardır ki bunun on yedinci katında bütün göz kamaştırıcı ışıyla Türk Tanrısı oturur. Yeryüzünde iyilik yapan ruhlar da bir kuş şeklinde bu nur âlemine uçarlar.

RÜYA: Destanın bütünü etkileyen ve destan kahramanlarının hareket alanını belirleyen bir motiftir. Bir mücadele üzerine kurulu destanlarda kazanılacak başarı veya yaşanacak bir felaket düş yoluyla önceden öğrenilir. Kadercilik anlayışı düş motifiyle destanlarda işlenir.

AĞAÇ: Destanlarda ağaç motifi üç yönüyle yer alır: Sığınak (Oba), Ana ya da Ata, varlığı, devleti temsil eden sembol. İnsanlığın yaratılışı hakkındaki Türk düşüncesine göre Tanrı, yeryüzündeki dokuz insan cinsini, bu insanlardan önce yarattığı dokuz dallı ağacın gölgesinde barındırmıştır.

KIRKLAR: Bu motif, kahramanlar etrafındaki gücü temsil eder. Kırk sayısı bazı eşya ve davranışları sınırlar. Oğuz Kağan'ın kırk günde yürümesi, konuşması gibi. Kırk sayısı görünmez âleminden gelen koruyucu, güç verici kutsiyete erişmiş şahısları da simgeler.

AT: At destanlarda önemli bir konuma sahiptir. Bunun temelinde göçebe kültürün yarattığı zorlayıcı koşullar vardır. Ata bir tür dinsel totem özelliği kazandıran şamanist inançtır. At, kahramanın başarıya ulaşmasında en etkin güçtür. Sahibini korur, ona yol gösterir, tehlikelere karşı uyarır.

OK-YAY: Destanlarda maden isimlerinin sıkça geçmesi Türklerin savaşçı bir ulus oldukları kadar savaş aracı üretmede de usta olduklarını gösterir. Destanlardaki maden isimleri tamamıyla Türkçedir. Bu da Türklerin çok eskiden beri madencilikle uğraştıklarının delilidir. Ok- yay motifi destanlarda sadece savaş aracı olarak geçmemiş, Türk üstünlüğünü ifade etmiş, hukuki bir sembol haline gelmiştir.

MAĞARA: Bu motif destanlarda sığınak ve ana karnını temsil eder. Bazen de ilahî buyruğun tebliğ edildiği yer olarak karşımıza çıkar.

AKSAKALLI İHTİYAR: Destanlarda hakanların akıl danışıp öğüt diledikleri güngörmüş yaşlılar vardır. Derin tecrübeli bu kimseler, geç hakanlara yol ve iz gösterirler. Bu, Türklerin âlimlere mukaddes insan gözüyle bakıp ilme değer verdiklerini gösterir.

YADA TAŞI: Bu taş destanlarda millî birlik ve bütünlüğü, halkın mutluluğunu ve devletin idealini temsil eder. Bu taş ülkeden çıkarıldığında birlik ve bütünlük bozulur ve kıtlık baş gösterir.

YAZILI EDEBİYAT

Türklerin yazılı eserler ortaya koymasıyla başlar. Yazılı Türk edebiyatının, bugün elimizde sağlam vesikaları bulunan başlangıcı M.S. VIII. asra aittir. Bu vesikalar ilk ulusal alfabemiz olan GökTürk yazısıyla yazılmış GökTürk yazıtlarıdır. Yazıtlardaki alfabenin işlenmişliğine bakılırsa bu yazı dilinin çok eski çağlarda da kullanılmış olması muhtemeldir. Nitekim V. asırda yazıldığı söylenen ve Kırgızlara ait olduğu bilinen Yenisey Yazıtlarında da aynı alfabenin kullanıldığı görülmektedir.

Bu dönemi GökTürk ve Uygur dönemi eserleri olarak iki grupta inceleyebiliriz.

1. Göktürk (Orhun) Yazıtları (8. yy)

Göktürk Kitabeleri, VIII. yüzyılda yazılmıştır. Türklerin ilk yazılı örnekleridir. Avrupa'da ilk yazılı eserlerin XII. yüzyıla ait olduğu düşünülürse, Türklerin çok eski bir edebi geçmişe sahip oldukları daha iyi anlaşılır.

Türkler ölenlerin ardından onların yaptıklarını, başarılarını, kişiliğini öven taşlar dikerlerdi. Bu taşlara genel bir deyimle "balbal" denirdi. Abidelerde ölen kişinin yaptıkları kendi ağzından anlatılır, böylece sonsuzluğa ulaşacağı sanılırdı. Bu nedenle bu taşlara bengi taş adı verilmektedir.

Göktürk Kitabeleri, Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kağan adlarına dikilen üç abideden oluşmaktadır.

Taşların ilki, Göktürklerin dört hakanına vezirlik yapan Bilge Tonyukuk tarafından 720 tarihinde diktirilmiştir. Yazılar kendisine aittir.

Diğer iki kitabe, birinciden daha güzel ve zengin bir dille yazılmıştır. Bunların da yazarı Yolluğ Tigin adlı bir Türk edibidir. Onun yazdığı taşlar, Çinlilere karşı açtığı istiklâl savaşıyla Göktürk devletini yeniden kuran Kutluk Han'ın oğulları Bilge Kağan ile Kül Tigin adlarına dikilmiştir. Kül Tigin abidesinin dikilişi, m.s. 732, Bilge Kağan abidesinin dikilişi m.s. 735'tedir. Abideler sahiplerinin ölümünden birer sene sonra dikilmiştir.

Göktürk Kitabeleri, Göktürkler devri Türk tarihinin en önemli tanığıdır. Kitâbelerde Türklerin Çinlilerle yaptığı mücadelelere geniş yer verilmektedir. Beylerin ve halkın Çinlilere olan hayranlıkları sonucu devletin dağılıp milletin esir olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, kültürel kimliğe çıkıp, birlik ve beraberlik içinde hareket ettiklerinde yeniden bağımsız bir devlet kurmayı başardıkları anlatılmaktadır.

İltiş Kutluk Han Çinlilerden kaçarak Türk birliğini sağlamış. Öldüğünde çocukları (Bilge Kağan, Kül Tigin) küçük olduğu için yerini kardeşi Kapagan almıştır. Birliğin tehlikeye girdiği anlarda Bilge Kağan, kardeşi Kültigin'in yardımıyla hakanlığa geçmiş, Çinlilere karşı başarılı savaşlar vererek Çin'i haraca bağlamıştır.

Göktürklerin kullandığı yazıda 38 harf bulunuyor. Bu yazı da birçok bakımdan milli çizgiler taşımaktadır.

İşareti "OK – UK" diye okunur ve "OK"a benzemektedir.

İşareti "YA" diye okunur ve "YAY"a benzer.

İşareti "EB –B" diye okunur "Eb –Ev dedikleri çadıra benzemektedir.

Göktürk Kitabeleri kayını zamanda tarih, hatıra ve nutuk (hitabet) türünün ilk örnekleridir. Kitabelerde görülen sanatkârane üslûp, Türklerin VIII. yüzyıldan önce de gelişmiş bir edebiyata ve yazı diline sahip oldukları görülmektedir.

Bunlarda Çinlilere karşı bağımsızlık savaşı yapan, Türk bütünlüğünü yeniden kurmak için içte ve dışta yaşayan Göktürklerin hikâyesi anlatılır. Bu abideler 38 harfli olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır. Bunlardan en önemli olanları üç tanedir.

- Bilge (Vezir) Tonyukuk Yazıtı (720):** Dört bakana vezirlik etmiş olan Tonyukuk tarafından yazılmıştır. Daha çok Çinlilerle yapılan savaşlar anlatılmaktadır. Tarih ve anı türünün ilk örneğidir. Başarılı bir devlet adamının gözüyle, dönemin tarihi, hatıralar ve öğütler şeklinde halk diliyle ve sade bir anlatımla ifade edilmiştir.
- Kül Tigin Yazıtı (732):** Göktürk hakanı olan Bilge Kağan kardeşi Kül Tigin'in ölümü üzerine bu abideyi dikmiştir. Kağan anıta, o günün sorunlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Doğu yüzünde 40, güney ve kuzey yüzlerinde 13'er satır metin vardır. Anıtı Yolluğ Tigin yazmıştır.
- Bilge Kağan Yazıtı (735):** Göktürk hakanı olan Bilge Kağan'ın ölümünden sonra yazdırılmış birabidedir. Son iki yazar daha çok dönemin

olaylarından, törelerinden ve Bilge Kağanın ulusuna dilediği iyi dileklerden söz eder.

- ❖ “Türk” adının geçtiği ilk yazılı belge ve Türk edebiyatının ilk yazılı örnekleri olan Göktürk abidelerindeki yazılar Prof. Thomsen ve Radloff tarafından okunmuştur.

Uygur Dönemi Eserleri: Göktürk devletinin yıkılmasından sonra kurulan Uygur hanlıklarından kalma eserlerdir. Daha çok Budha ve Mani dininin esaslarını anlatan metinlerdir. Bunlar Turfan yöresinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Uygurların kâğıda kitap basma tekniğini bildikleri anlaşılmaktadır. Dönemden kalma birçok hikâyenin yanında “kökünç” denilen bir tür ilkel tiyatro eserleri de vardır. Uygurlar bu eserleri 18 harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır. Sağdan sola yazılır, harfler bitişirilir. Uygur yazıtları dini içerikli metinlerdir. Bu metinlerin arasında şunları sayabiliriz:

- **Altun Yaruk** (Altın Işık)
- **Sekiz Yükmek** (Sekiz Yığın)
- **Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi** (İyi Düşünceli Prens ile Kötü Düşünceli Prens Hikâyesi)
- **İrk Bitig** (Fal Kitabı)
- **İki Kardeş Hikâyesi**

XI. VE XII. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI (GEÇİŞ DÖNEMİ)

- XI. yüzyılda başlayıp XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam eden “**İslami Dönem Türk Edebiyatı**” XI. ve XII. yüzyıllarda **geçiş dönemini** yaşamıştır.
- Bu dönemde, İslamiyet öncesi kültür ve İslami kültür iç içedir.
- Eserlerde **toplum hayatını şekillendirme** ve yönlendirme amacı güdülmüştür.
- Eserlerde **dini öğretim amacı** esas alınmıştır.
- **Hece vezni** devam ederken **aruz vezni** de kullanılmaya başlanmıştır.
- Dile, Arap ve Fars edebiyatında kullanılan kelimeler girmeye başlamıştır.
- Nazım birimi **dörtlük** ve **beyittir**.
- Arap ve Fars edebiyatında kullanılan nazım şekilleri ile eserler verilmeye başlanmıştır. (**gazel, mesnevi, kaside ...**)

- Bu yüzyılda, **Klasik Türk Edebiyatı** ve **Türk Tasavvuf Edebiyatı** ilk örneklerini vermiştir. Böylece edebiyatımızın farklı üç yönde gelişeceğinin ilk işaretleri ortaya çıkmıştır. (**Anonim Halk Edebiyatı, Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı**)
- Türkler 10. yüzyılın ilk yarısından itibaren İslamiyet’i kabul etmeye başladılar.
- İslam dinine giren Türklerin sosyal ve kültürel hayatlarında önemli değişiklikler olmuştur.
- Bu dönemle birlikte yazılı ürünler de çoğalmaya başlamıştır.
- 11. Ve 13. yy da Türk toplumu içinde Arapça ve Farsçayı bilen yeni bir aydın zümre doğmuştur.
- Sanatçılar, öğrendikleri Arapça ve Farsçanın yanında bu dillerde meydana getirilmiş edebiyatın etkisinde kaldılar.
- İlim ve din alanında Arapça, edebiyat alanında Farsça ağırlık kazandı.

İSLAMİ DÖNEM TÜRK EDEBİYATININ İLK ÜRÜNLERİ

1. KUTADGU BİLİĞ (1069)

- **Yusuf Has Hacıp** tarafından yazılmıştır.
- Konusu, toplum hayatındaki bozuklukları düzeltecek, insanı mutlu edecek yolları bulmak; bu yolları hükümdara öğütler halinde göstermektir.
- İslami Dönem Türk Edebiyatının **ilk eseridir**.
- Edebiyatımızda ilk **mesnevi** örneğidir.
- Edebiyatımızda **aruz ölçüsüyle** yazılan ilk eserdir.
- Edebiyatımızda ilk **didaktik** (öğretici) eserdir.
- İlk **siyasetname** örneğidir.
- “**Mutluluk veren bilgi**” anlamına gelir.
- **Tabgaç Buğra Han’a** sunulmuştur.
- **Hakaniye Türkçesiyle** yazılmıştır.
- **Alegorik** bir eserdir. Kitap, dört kavramı simgeleyen dört kişinin karşılıklı konuşmaları üzerine kurulmuştur.
- 3 nüshası vardır: Mısır, Viyana, Fergana

Kutadgu Bilig'deki Kişiler

1. **Kün Togdu:** Hükümdardır; adaleti, doğruluğu temsil eder.
2. **Ay Toldu:** Vezirdir; saadeti, mutluluğu temsil eder.
3. **Ögdülmüş:** Vezirin oğludur; akli temsil eder.
4. **Odgurmuş:** Vezirin kardeşidir; akıbeti, hayatın sonunu temsil eder.

2. DİVANÜ LÜGATİ'T-TÜRK (1072)

- **Kaşgarlı Mahmut** tarafından kaleme alınmıştır.
- Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmıştır.
- Türkçenin ilk derleme sözlüğüdür.
- Eserde Türkçenin ağız, şive özelliklerinin yanında efsanelere, destanlara, atasözlerine, tarih ve coğrafya bilgilerine yer verilmiştir.
- **Ebu'l Kasım Abdullah'a** sunulmuştur.
- **Arapça** olarak yazılmıştır.
- Kaşgarlı Mahmut, Türkçenin ilk **dil bilimcisi**dir.

3. ATABETÜ'L HAKAYİK (12. YÜZYILIN İLK YARISI)

- **Edip Ahmet Yükneki** tarafından yazılmıştır.
- **"Hakikatlerin Eşiği"** anlamına gelir.
- **Didaktik** (öğretici) tarzda yazılmıştır.
- Eserde hem **beyit** hem de **dörtlük** kullanılmıştır.
- Giriş bölümü gazel biçiminde (aa-ba-ca-...), asıl konuyla ilgili bölümler ve sonuç bölümü ise dörtlük şeklinde (aaba) yazılmıştır.
- Cömertlik, ilim, doğruluk gibi konular işlenmiştir.
- Eser, **aruz ölçüsü**yle yazılmıştır.
- **Ahlak kitabı**dır.
- **Hakaniye Türkçesi**yle yazılmıştır.

4. DİVAN-I HİKMET (12. YÜZYILIN İLK YARISI)

- **Ahmet Yesevi** tarafından yazılmıştır.
- Yazılış amacı, halka İslam esaslarını hikmetli bir şekilde öğretmektir.
- Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatını başlatan bir eserdir.
- Şiirlerin çoğu **dörtlük**lerden oluşur.

- **Hece ölçüsü** kullanılmıştır.
- **Koşma kafiye düzeni**yle kafiyeleşmiştir.
- **"Hikmet"** geleneğini başlatmıştır.
- **Didaktik** (öğretici) tarzda yazılmıştır.
- Ahmet Yesevi ilk **mutasavvuf**tur.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

- Destandan halk hikâyesine geçiş döneminin ürünüdür.
- Dede Korkut 12 hikâyeden oluşur.
- Olağanüstü olaylarla gerçeğe uygun olaylar eserde iç içedir.
- Türklerin eski yaşam tarzları ile ilgili ayrıntılar yanında İslam dini ile ilgili özellikler de vardır.
- Eserde geçen **"Dede Korkut"** meşhur bir halk ozanıdır.
- Hikâyelerde oğuzların çevredeki boylar ile aralarındaki savaşlar ve kendi iç mücadeleleri yer alır. Hikâyelerin konuları; aşk, yiğitlik gösterisi, kahramanlık, boylar arasındaki savaştır.
- Dede Korkut hikâyeleri 12. yüzyılda oluşmaya başlamış, 15. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.
- Eserin yazarı belli değildir.
- Nazım ile nesir iç içe olan hikâyeler Hakaniye lehçesi ile yazılmıştır.
- Yazma nüshaları **"DRESTEN VE VATIKAN"** dadır.

ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR

1. Aşağıdaki dizilerden hangisi, sadece Türk destanlarını kapsamaktadır?

A) Alp Er Tunga - Oğuz - Türeyiş - Şehname
B) Su - Türeyiş - Gılgamış - Oğuz
C) Türeyiş - Alp Er Tunga - Oğuz - Şu
D) Oğuz - Alp Er Tunga - Ramayana - Şu
E) Şehname - Oğuz - Şu - İlyada

1975 ÖYS

2. Alp Er Tunga öldi mü
İssız acun kaldı mu
Ödlek öçin aldı mu
Emdi yürek yırtulur

Bu parçanın nazım şekli nedir?

A) Koşuk B) Sav C) Varsağı
D) Sagu E) Semai

1976 ÖYS

3. Türk destanlarının oluşum sırasına uygun olarak verilen dizi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Saka, Göktürk, Hun, Uygur
B) Uygur, Hun, Göktürk, Saka
C) Göktürk, Uygur, Saka, Hun
D) Hun, Saka, Uygur, Göktürk
E) Saka, Hun, Göktürk, Uygur

1976 ÖYS

4. Türkçenin Arapça ile boy ölçüşebilecek zenginlikte olduğunu kanıtlamak amacı ile kültür ve uygarlık tarihimizin ana kitaplarından birini hazırlayan yazarımız aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ali Şir Nevai
B) Ahmet Yesevi
C) Kaşgarlı Mahmut
D) Edip Ahmet
E) Yusuf Has Hacı

1977 ÖYS

5. Aşağıdakilerden hangisi, destan (epope) geleneğinden halk öykücülüğüne geçiş döneminin ürünüdür?

A) Kutadgu Bilig
B) Divan-ü Lügati't-Türk
C) Atabet'ül-Hakayık
D) Kitab-ı Dede Korkut
E) İskendername

1981 ÖYS

6. Yüzyıllar boyunca Tekke şiirinin önderi sayılmış, şiirleriyle kafalara ve gönüllere Türkçe ile seslenmiştir. Tasavvuf akımını, taşkın ve gür lirazmi ile halka yansıtmıştır. Aruzla da şiirler yazmakla birlikte, genellikle heceyi kullanmıştır. Bu şiirlerde kullanılan ana tema, Tanrı aşkı ve insan sevgisidir.

Yukarıda özellikleri belirtilen şair kimdir?

A) Yunus Emre
B) Yusuf Has Hacı
C) Mevlana
D) Sultan Veled
E) Hacı Bayram Veli

1987 ÖYS

7. XI. yüzyıl dil ürünlerinden olan bu eserin değeri, yalnızca Türk dilinin sözcüklerini toplamak, kurallarını ve yöntemlerini bildirmek, ölçülerini açıklamaktan ileri gelmez. Sözcükleri açıklarken tarih, coğrafya, folklor ve edebiyata ilişkin bilgiler, toplumsal yaşayışa ilişkin ipuçları da verir.

Bu paragrafta sözü edilen eser ve yazarı aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Divan-ı Hikmet; Ahmet Yesevi
- B) Muhakemetü'l-Lügateyn; Ali Şir Nevai
- C) Divanü Lügati't-Türk; Kaşgarlı Mahmut
- D) Kutadgu Bilig; Yusuf Has Hacip
- E) Atabetü'l-Hakayık; Edip Ahmet

1988 ÖYS

8. Aşağıdakilerin hangisinde doğal destanlar bir arada verilmiştir?

- A) İlyada, Kalevala, Oğuz Kağan
- B) İlyada, Kaybolmuş Cennet, Oğuz Kağan
- C) Kaybolmuş Cennet, Kalevala, Şehname
- D) İlyada, Kurtarılmış Kudüs, Kalevala
- E) Kurtarılmış Kudüs, Şehname, Odysseia

1988 ÖYS

9. (I) "Kitab-ı Dede Korkut", sanatçısı belli olmayan, halkın ortak malı olan bir eserdir. (II) Nazım ve nesir karışımı on iki hikâyeden oluşur. (III) Hikâyelerde daha çok Oğuzların, düşmanları ve insanüstü güçlerle savaşmaları anlatılmaktadır. (IV) Her hikâye bağımsız olmakla beraber, çoğunda ortak kahramanlar bulunur ve her hikâyenin sonunda Dede Korkut söz alır. (V) Hikâyelerde adı geçen Dede Korkut, kahramanlığıyla ün kazanmış Oğuz beylerinden biridir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde verilen bilgi yanlıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

1996 ÖYS

10. Aşağıdaki destanlardan hangisi, birlikte verildiği ulusa ait değildir?

- A) Manas–İran
- B) Ramayana–Hint
- C) Nibelungen–Alman
- D) Kalevala–Fin
- E) Ergenekon – Türk

1997 ÖYS

TEST – 1

1. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Şiirlerde genellikle yarım kafiye kullanılmıştır.
- B) Dildeki sözcük sayısı sınırlıdır, yabancı dillerin etkisi azdır.
- C) Şiirler kopuz eşliğinde söylenmiştir.
- D) Bu dönemdeki şiirler hece ölçüsüyle yazılmıştır.
- E) Nazım birimi olarak dörtlünün yanında beyit de kullanılmıştır.

2. Aşağıdakilerin hangisinde boş bırakılan yere ayraç içindeki sözcük getirilirse tanım yanlıştır olur?

- A) ölen kişilerin ardından duyulan üzüntüyü dile getiren şiirlerdir. (Sagu)
- B) aşk, yiğitlik, tabiat güzelliği gibi konuların işlendiği şiirlerdir. (Koşuk)
- C) toplumu derinden etkileyen olayların olağanüstü özellikler katılarak anlatıldığı şiirlerdir. (Destan)
- D) uzun manzum hikayelerin dörtlükler halinde yazıldığı şiirlerdir. (Sav)
- E) Eski Türklerde toplu olarak çıkılan av dönüşü yapılan törenlere verilen addır. (Sığır)

3. İslamiyet öncesi yazılı edebiyatla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Türklerin bilinen ilk yazılı eserleri Orhun Yazıtları'dır.
- B) Uygur yazıtları dini içerikli metinlerdir.
- C) Göktürk Yazıtları'nda yer yer yabancı sözcüklere rastlanır.
- D) Göktürk Yazıtları ilk defa Thomsen tarafından okunmuştur.
- E) Türk adının geçtiği ilk metinler Göktürk Yazıtları'dır.

4. Destanların genel özellikleriyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Destanlar ait olduğu milletin ortak görüşünü yansıtır.
- B) Destanlardaki olaylar olağanüstü özellikler taşır.
- C) Destanlarda yer alan kişiler seçkin kişilerdir.
- D) Destanlar ait oldukları ülkelerin kendi diliyle söylenir.
- E) Destanlarda yer ve zaman belirsizdir.

5. Aşağıdakilerden hangisi doğal destan değildir?

- A) Danişment Gazi destanı
- B) Üç Şehitler Destanı
- C) Köroğlu destanı
- D) Attila destanı
- E) Nibelungen destanı

6. Aşağıda verilen destanlardan hangisi karşısında verilen ülkeye ait değildir?

- A) Ramayana – Fin
- B) Gılgamış – Sümer
- C) Nibelungen – Alman
- D) Şehname – İran
- E) Odessa - Yunan

7. Bu destandaki söylenceye göre Türkler bir savaşta yenilirler. Tek, yaralı bir Türk kalır. Bu genç, dişi bir kurt tarafından kurtarılır. Beslenip büyütülür. Daha sonra da Türkler bu dişi kurttan yeniden türerler. Bu destanla ilgili bilgiler Çin kaynaklarından bize ulaşmıştır.

Parçada sözü edilen Türk destanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Göç B) Oğuz Kağan C) Bozkurt
- D) Türeyiş E) Ergenekon

8. Uygur hakanı kızlarını insanlarla evlendirmeye kıyamaz. Tanrı'ya kızlarıyla evlenmesi için yalvarır. Tanrı da kurt suretinde görünerek hakanın kızlarıyla evlenir. Bu evlilikten "Dokuz Oğuz" ve "On Uygur" boyları oluşmuştur.

Parçada sözü edilen Türk destanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türeyiş B) Göç C) Bozkurt
D) Ergenekon E) Atilla

9. Bu destanda Saka hakanının İranlılarla yaptığı savaşlar anlatılır. Bu konudaki bilgiler, Firdevsi'nin Şehnamesine dayanmaktadır. Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig adlı yapıtında bu kahramanla ilgili beyitler bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügatit Türk adlı yapıtında da kahramanla ilgili sagu vardır. Bu destanın tümü elimizde bulunmamaktadır.

Parçada sözü edilen Türk destanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bozkurt B) Ergenekon C) Oğuz Kağan
D) Alp Er Tunga E) Türeyiş

10. Aşağıdakilerin hangisinde verilen bilgi, araç içindeki destanla ilgili değildir?

- A) İskender'le Türkler arasındaki savaşı ve Türk hakanının kahramanlıklarını anlatır. (Şu Destanı)
B) Hun hükümdarı Mete'yi ve onun yaşamını anlatır. (Oğuz Kağan Destanı)
C) Uygurların bir erkek kurttan türeyişi anlatılır. (Türeyiş Destanı)
D) Milattan sonra 5. yüzyılda Avrupa Batı Hun Devleti'ni kuran Türk hakanının kahramanlıkları anlatılır. (Atilla Destanı)

- E) Bir savaşta yenilen ve bir dağa sığınan Türklerin orada bir demir dağı eritip intikamlarını almalarını anlatır. (Alp Er Tunga Destanı)

11. Öpkem kelip ogradım Öfkelenip dışarı çıktım
Arslanlayı kökredim Arslan gibi kükredim
Alplar başın togradım Yiğitler başını doğradım
Emdi meni kim tutar Şimdi beni kim tutarmış

Yukarıdaki şiir hangi nazım şekline aittir?

- A) Koşma B) Koşuk C) Sagu
D) Destan E) Koçaklama

12. İslamiyet öncesi Türk şiiriyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) Şiirler saz eşliğinde okunmuştur.
B) Şiirlerde genellikle tam ve zengin uyak kullanılmıştır.
C) Şiirler genellikle 7'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
D) Şiir dilinde, Çin dilinden geçen yabancı sözcükler görülür.
E) Koşuklar genellikle yağ törenlerinde söylenmiştir.

13. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ile ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) İslamiyet öncesi, yazılı ve sözlü olmak üzere iki dönemden oluşur.
B) Bu dönem şiirlerinde genellikle aşk, tabiat güzelliği, kahramanlık ve ölüm konuları işlenir.
C) Bu dönemde şiir okuyanlara kam, ozan, şaman ve baksı gibi isimler verilmiştir.
D) Uygur metinlerinde Türklerin devlet yönetiminde yaptıkları hatalar dile getirilir.
E) Bu dönemde oluşan destanlar doğal destanlara örnek teşkil eder.

1. Sagularla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Ölülerin ardından duyulan üzüntü dile getirilir.
- B) Uyak düzeni “aaab, cccb, ...” şeklinde devam eder.
- C) Genellikle 7’li hece ölçüsü kullanılır.
- D) Sagular yuğ adı verilen törenlerde söylenir.
- E) Sagularda dörtlük sayısı 5 ile 15 arasında değişir.

2. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet öncesi Türk destanlarından biri değildir?

- A) Oğuz Kağan Destanı
- B) Şu Destanı
- C) Atilla Destanı
- D) Manas Destanı
- E) Ergenekon Destanı

3. Yusuf Has Hâcib bu yapıtında bilimin değerini de tartışır. Ona göre, alimlerin ilmi, halkın yolunu aydınlatır; ilim, bir meşale gibidir; geceleri yanar ve insanlığa doğru yolu gösterir. Bu nedenle alimlere hürmet göstermek ve ilimlerinden yararlanmaya çalışmak gerekir. Eğer dikkat edilirse, bir alimin ilminin diğerinin ilminden farklı olduğu görülür. Mesela hekimler hastaları tedavi ederler; astronomlar ise yılların, ayların ve günlerin hesabını tutarlar. Bu ilimlerin hepsi de halk için faydalıdır. Alimler, koyun sürüsünün önündeki koç gibidirler; başa geçip sürüyü doğru yola sürerler.

Parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Divânü Lügati’t Türk
- B) Divan-ı Hikmet
- C) Atabetü’l Hakayık
- D) Risaletün Nushiyye
- E) Kutadgu Bilig

4. Eser, Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Bundan dolayı, Türkçenin Arapça karşısında savunulduğu bir eser olarak değerlendirilir. Eserde Türkçe sözcüklerin anlamları Arapçayla açıklanmakta ve her maddeden sonra birtakım Türkçe metinler örnek olarak verilmektedir. Kaşgarlı Mahmut tarafından XI. yüzyılda yazılan eserin asıl önemi de, işte bu derleme Türkçe metinlerden ileri gelmektedir.

Parçada hakkında bilgi verilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kutadgu Bilig
- B) Atabetü’l Hakayık
- C) Divânü Lügati’t Türk
- D) Divan-ı Hikmet
- E) Muhakemetü’l Lügateyn

5. Eser, Yesevilik Tarikatı’nın kurucusu Ahmet Yesevi tarafından yazılmıştır. Genel olarak dervişlik hakkında övgülerden, bu dünyadan şikâyetten, cennet ve cehennem tasvirlerinden, peygamberin hayatından ve mucizelerinden bahsedilir. Dini ve ahlaki öğütler veren şiirlere de yer vermiştir. Hece ölçüsü kullanılmıştır. Eserde eski Türk şiirinin özellikleri görülür. Hoca Ahmet Yesevi’nin görüşleri Anadolu tasavvufunun temelini oluşturur.

Parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kutadgu Bilig
- B) Atabetü’l Hakayık
- C) Divânü Lügati’t Türk
- D) Divan-ı Hikmet
- E) Mesnevi

6. Atabetü'l Hakayık adlı eserle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Eser, Edip Ahmet Yükeki tarafından yazılmıştır.
- B) Sözü edilen eser, didaktik (öğretici) tarzda yazılmıştır.
- C) Eserde nazım birimi olarak hem beyit hem de dörtlük kullanılmıştır.
- D) Eserde, aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- E) Eser, Çağatay Türkçesiyle yazılmıştır.

7. Kutadgu Bilig'le ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) İslami Dönem Türk Edebiyatının ilk eseridir.
- B) Eserde; koşuk, sav ve destan örneklerine yer verilmiştir.
- C) Edebiyatımızda ilk mesnevi örneğidir.
- D) Edebiyatımızda aruz ölçüsüyle yazılan ilk eserdir.
- E) Eserde yer alan Kün Togdu, hükümdarı temsil eder.

8. Aşağıda verilen eser-yazar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Divan-ı Hikmet – Ahmet Yesevi
- B) Kutadgu Bilig – Yusuf Has Hacıp
- C) Atabetü'l Hakayık – Kaşgarlı Mahmut
- D) Muhakemetü'l Lügateyn – Ali Şir Nevai
- E) Risaletün Nushiyye – Yunus Emre

9. Geçiş Dönemi Türk Edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Eserlerde toplum hayatını şekillendirme ve yönlendirme amacı güdülmüştür.
- B) Bu dönem şiirlerinde sadece aruz ölçüsü kullanılmıştır..
- C) Dile, Arap ve Fars edebiyatında kullanılan kelimeler girmeye başlamıştır.
- D) Arap ve Fars edebiyatında kullanılan nazım şekilleri ile eserler verilmeye başlanmıştır.
- E) Bu dönemde, İslamiyet öncesi kültür ve İslami kültür iç içedir.

10. Göktürk yazıtlarıyla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan ve Kültigin adına dikilmiştir.
- B) Yollug Tigin adlı bir yazara yazdırılmıştır.
- C) Anıtlarda kullanılan dilde Rusça'nın etkisi görülür.
- D) Taşların üç tarafı Göktürk alfabesiyle bir tarafı da Çince yazılmıştır.
- E) Danimarkalı bilgin Thamson tarafından okunmuştur.

11. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı döneminde aşk, yiğitlik ve tabiat güzelliği konularını işleyen şiirlere denir. Bu nazım şeklinin halk edebiyatındaki karşılığı; Klasik edebiyattaki karşılığı ise dir. Yine bu edebiyat döneminde ölen kişilerin ardından söylenen şiirlere denir. Bu tür şiirlerin halk edebiyatındaki karşılığı; Klasik edebiyattaki karşılığı ise dir.

Yukarıdaki parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Koşuk – koşma – gazel – sagu – ağıt – mersiye
- B) Koşuk – mani – gazel – sagu – ağıt – mersiye
- C) Sav – koşuk – gazel – sagu – ağıt – mersiye
- D) Destan – koşma – kaside – mani – ağıt
- E) Koşuk – varsağı – mesnevi – ağıt – sagu - mersiye

12. Aşağıda verilen destanlardan hangisi karşısında verilen devlete ait değildir?

- A) Şu – Saka
- B) Ergenekon – Göktürk
- C) Türeyiş – Uygur
- D) Atilla – Göktürk
- E) Alp Er Tunga – Saka

13. Aşağıdaki destanlardan hangisi yapma destandır?

- A) Kalevala B) Cid C) Şinto
- D) Gılgamış E) Kaybolmuş Cennet

1. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Türklerin İslamiyet ile tanışmadan önce oluşturdukları edebiyattır. Bu dönemde yazılı edebiyat yok denecek kadar azdır.
- B) Eski Türklere ait en eski yazılı belgeler “Uygur Yazıtları”dır. Bu yazılı belgelerde dil gelişmiş bir özellik göstermez.
- C) Sözlü edebiyat ürünleri, yazının bulunmadığı dönemlerde, dini törenlerde ortaya çıkmaya başlamıştır.
- D) İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatında şiirin önemli bir yeri vardır. Şiirin sözlü edebiyatın anlaşımında önemli bir yeri vardır.
- E) Kam, baksı, ozan, şaman adı verilen şairler; “kopuz” eşliğinde şiirler söylemişlerdir. Hekimlik ve büyücülük görevleri de vardır.

2. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet öncesi sözlü edebiyatın özelliklerinden biri değildir?

- A) Şiirlerde aruz yanında hece ölçüsü de kullanılmıştır.
- B) Şiirlerde genellikle yarım kafiye kullanılmıştır.
- C) Sanatçılar doğayla içi içe olduğundan benzetmelerden yararlanılmıştır.
- D) Yabancı dillerin etkisi az olduğundan dildeki sözcük sayısı da sınırlıdır.
- E) Şiirlerde; yiğitlik, kahramanlık, ölüm, savaş ve aşk gibi konular işlenmiştir.

3. Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı’nın sözlü ürünlerinden biri değildir?

- A) Koşuk B) Sagu C) Sav
- D) Yuğ E) Destan

4. “Koşuk” için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Kahramanlık, sevgi, aşk, tabiat güzelliklerini dile getiren şiirlerdir.
- B) Dörtlük nazım birimiyle oluşturulup ve hece ölçüsüyle söylenmiştir.
- C) Uyak düzeni abab, cccb, dddb şeklindedir.
- D) Sığır ve şölen adı verilen törenlerde söylenir.
- E) Kendi başına bütünlüğü olan koşuklar manilere ve koşmalara kaynaklık eder.

5. Sagunun Divan edebiyatındaki karşılığı nedir?

- A) Ağıt B) Koşma C) Mersiye
- D) Mani E) Gazel

6.

- I) Kahramanlık, sevgi, aşk ve doğa güzelliklerini işleyen coşkulu şiirlerdir.
- II) Eski Türklere sevilen, sayılan bir kişinin ölümünden duyulan üzüntüyü dile getiren şiirlerdir.
- III) Olağanüstü olaylar ve kahramanlıklarla yüklü, öyküleyici özellik gösteren şiirlerdir.
- IV) Bir düşünceyi, bir deneyimi, bir öğüdü en az sözcükle anlatan kalıplaşmış sözlerdir.
- V) Ölenlerin ardından yapılan yas ve ölüm törenleridir. Destan parçaları, koşuk ve sagu parçaları okunur.

Yukarıda tanımı verilmeyen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sav B) Koşuk C) Destan
- D) Sagu E) Sığır

7. “Destan” için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Olaylar ve kişiler olağanüstü özellikler sahiptir.
- B) Seçkin kişiler, yer yer de tanrılar olayın içinde yer alır.
- C) Ait olduğu milletin dili, nazım biçimi ve ölçüsüyle söylenmezler.
- D) Doğal ve yapay destan olmak üzere ikiye ayrılır.
- E) Olaylar toplumun hayatında derin izler bırakmıştır.

8. Aşağıdaki destanlardan hangisi birlikte verildiği ulusa ait değildir?

- A) Alp Er Tunga — Türk
- B) Şehname — İran
- C) Gılgamış — Sümer
- D) Kalavela — Rus
- E) Nibelungen — Alman

9. Aşağıdakilerden hangisi yapay destan özelliği göstermez?

- A) Kurtarılmış Kudüs
- B) Kaybolmuş Cennet
- C) Çanakkale Şehitlerine
- D) İlahi Komedyası
- E) İlyada

10. Aşağıdakilerden hangisinde doğal destanlar bir arada verilmiştir?

- A) İlyada-Kaybolmuş Cennet-Oğuz Kağan
- B) Ramayana-Gılgamış-Manas
- C) İlahi Komedyası-Igor-Genç Osman Destanı
- D) Ergenekon-Kaybolmuş Cennet-Manas
- E) Beowulf-Kaybolmuş Cennet-Kalavela

11. Aşağıdaki destan-yazar eşleştirmelerinin hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) Kurtarılmış Kudüs — Tasso
- B) Üç Şehitler Destanı — Fazıl Hüsnü Dağlarca
- C) Genç Osman Destanı — Kayıkçı Kul Mustafa
- D) İlahi Komedyası — Dante
- E) Kaybolmuş Cennet — Herodot

12. Aşağıdakilerden hangisinde aynı ulusa ait destanlar bir arada verilmiştir?

- A) Türeyiş — Göç
- B) Oğuz Kağan — Ergenekon
- C) Bozkurt — Şu
- D) Alp Er Tunga — Türeyiş
- E) Göç — Şu

13. Türkçenin Arapça ile boy ölçüşecek güçte olduğunu kanıtlamak amacıyla ana kitaplarımızdan birini hazırlayan yazarımız aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yusuf Has Hacı
- B) Kaşgarlı Mahmut
- C) Ali Şir Nevai
- D) Ahmet Yesevi
- E) Edip Ahmet Yükneki

14. Atabetü'l Hakayık için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) 12.yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından kaleme alınmıştır.
- B) Giriş bölümü aruz ölçüsüyle ve gazel biçimiyle oluşturulmuştur.
- C) Asıl konuyla ilgili bölümler ve sonuç bölümü de dörtlük şeklinde yazılmıştır.
- D) Didaktik nitelik taşır, cömertlik, ilim, doğruluk gibi konular işlenmiştir.
- E) Eser, Hakaniye lehçesinin özelliklerini gösterir, bu lehçeyle yazılmıştır.

TEST – 4

1.

- I. Chanson de Roland
- II. İlyada
- III. İlahi Komedya
- IV. Şehname
- V. Kurtarılmış Kudüs

Yukarıdaki numaralandırılmış destanlardan hangileri doğal destan değildir?

- A) I ve IV B) II ve III C) III ve V
D) IV ve V E) II ve V

2. **Aşağıdakilerden hangisinde boş bırakılan yere ayraç içindeki sözcüğün getirilmesi bilgi yanlışlığına yol açar?**

- A) , Türk-İran savaşlarının anlatıldığı doğal destandır.(Alp Er Tunga)
- B) nda ,savaşta yaralanan bir Türk'ün, dişi bir kurt tarafından kurtarılması ve Türklerin çoğalması anlatılır.(Bozkurt Destanı)
- C) nda Kutul Dağı'nın Çinlilere verilmesi ve sonunda çekilen sıkıntılar anlatılır.(Göç Destanı)
- D) nda Türklerin İskender'le mücadelelerini ve geri çekilmelerini anlatılır.(Türeyiş Destanı)
- E) nda , yenilen Türklerin çoğalması ve demir dağı eriterek bulundukları yerden çıkmaları anlatılır.(Ergenekon Destanı)

3. **Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet dönemi Türk destanlarından biri değildir?**

- A) Manas Destanı
- B) Türeyiş Destanı
- C) Cengiz Han Destanı
- D) Battal Gazi Destanı
- E) Köroğlu Destanı

4. Orhun Yazıtları M 720–735 yıllarına aittir.

I

Türklerin milli alfabesi olan Göktürk alfabesiyle

II

yazılmıştır. Yazıtlardan ilki, MS 720 yılında Bilge Tonyukuk adına Yolug Tigin tarafından

III

dikilmiştir. Diğer abideler ise 732–735 yıllarında

IV

dikilmiştir. Tonyukuk abidesinde

V

kullanılan dil oldukça sadedir.

Bu parçada numaralandırılmış bölümlerin hangisinde bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

5. **Aşağıdakilerden hangisi İslami dönem Türk edebiyatının özelliklerinden biri değildir?**

- A) Şiirde hece ölçüsünden başka ölçü kullanılmamıştır.
- B) Eserlerde, Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir.
- C) Daha çok, didaktik özellikler gösteren ürünler verilmiştir.
- D) Eski nazım biçimlerinin yanında gazel, mesnevi, kaside gibi yeni biçimler de kullanılmıştır.
- E) Eserlerde genellikle dini ve tasavvufi konulara yer verilmiştir.

6. **Aşağıdaki eserlerden hangileri İslami dönem Türk Edebiyatı'nın ilk ürünlerinden değildir?**

- A) Kutadgu Bilig
- B) Divan-ü Lügati't Türk
- C) Atabetü'l Hakayık
- D) Mecalisü'n Nefais
- E) Kitab-ı Dede Korkut

7. Aşağıdakilerin hangisinde boş bırakılan yere ayracın içindeki sözcüğün getirilmesi bilgi yanlışlığına neden olur?

- A) 11.yüzyılda tarafından yazılmıştır. Eser, saadet veren bilgi anlamına gelmektedir.(Yusuf Has Hacib)
- B) Kaşgarlı Mahmut tarafından, Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan bir sözlük olma özelliği gösterir.(Divan-ü Lügati't Türk)
- C) 12.yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmış bir ahlak ve öğüt kitabı özelliği gösteren”Hakikatler Eşiği” anlamına gelir. (Atabetü'l Hakayık)
- D) Oğuzların çevredeki boylarla savaşlarının yanı sıra Türk boylarının kendi iç mücadelelerinin anlatıldığı öykülerdir.(Kitab-ı Dede Korkut)
- E) adlı eserde; bilgi, mutluluk yoludur. Allah ancak bilgili olmakla bilinir; insanın kendisi de bilgi ile yükselir.(Divan-ı Hikmet)

8. , İslamiyet öncesi Türk Edebiyatının ürünüdür. Bazı değişikliklere uğrayarak günümüze kadar çoğu gelmiştir. Bu dönemdeki atasözlerinin o dönemdeki karşılığıdır.

Parçada sözü edilen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yuğ B) Sav C) Sagu
- D) Sığır E) Koşuk

9. Kutadgu Bilig hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) 1069–1070 yıllarında Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmıştır.
- B) Eser, iki dünyada da mutluluğa kavuşmak için gereken yolları göstermeyi amaçlamıştır.
- C) Ahlak, dinin önemi devlet idaresi gibi konulara da değinen öğretici bir yerdir.
- D) Dörtlükler biçiminde, aruz ölçüsüyle 6645 dörtlük olarak yazılmıştır.

E) Hakaniye lehçesiyle yazılmış, ayrıca 173 tane de dörtlük bulunur.

10. 1072–1074 yılları arasında kaleme alınmış bir eserdir. Türkçenin Arapçayla boy ölçüşebilecek kudrette bir dil olduğunu ispatlamak amacıyla yazılmıştır. Sözlük olma özelliğinin yanında, Türk Dünyası hakkında geniş bilgiler sunması esere ayrı bir özellik ve önem katmıştır.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen eser, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Atabetü'l Hakayık
- B) Kutadgu Bilig
- C) Divan-ı Hikmet
- D) Kitab-ı Dede Korkut
- E) Divan-ı Lügati't Türk

11. 12.yüzyılda tarafından yazılmış bir ahlak ve öğüt kitabı olan , insana bilgi ve mutluluk yolunu göstermeyi amaçlar. Allah, ancak bilgi ile bilinir ve insanın bilgisi arttıkça kendisi de yükselir. Bilgisiz insan aynı zamanda değersiz insandır.

Yukarıdaki parçada bırakılan boşluklara aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

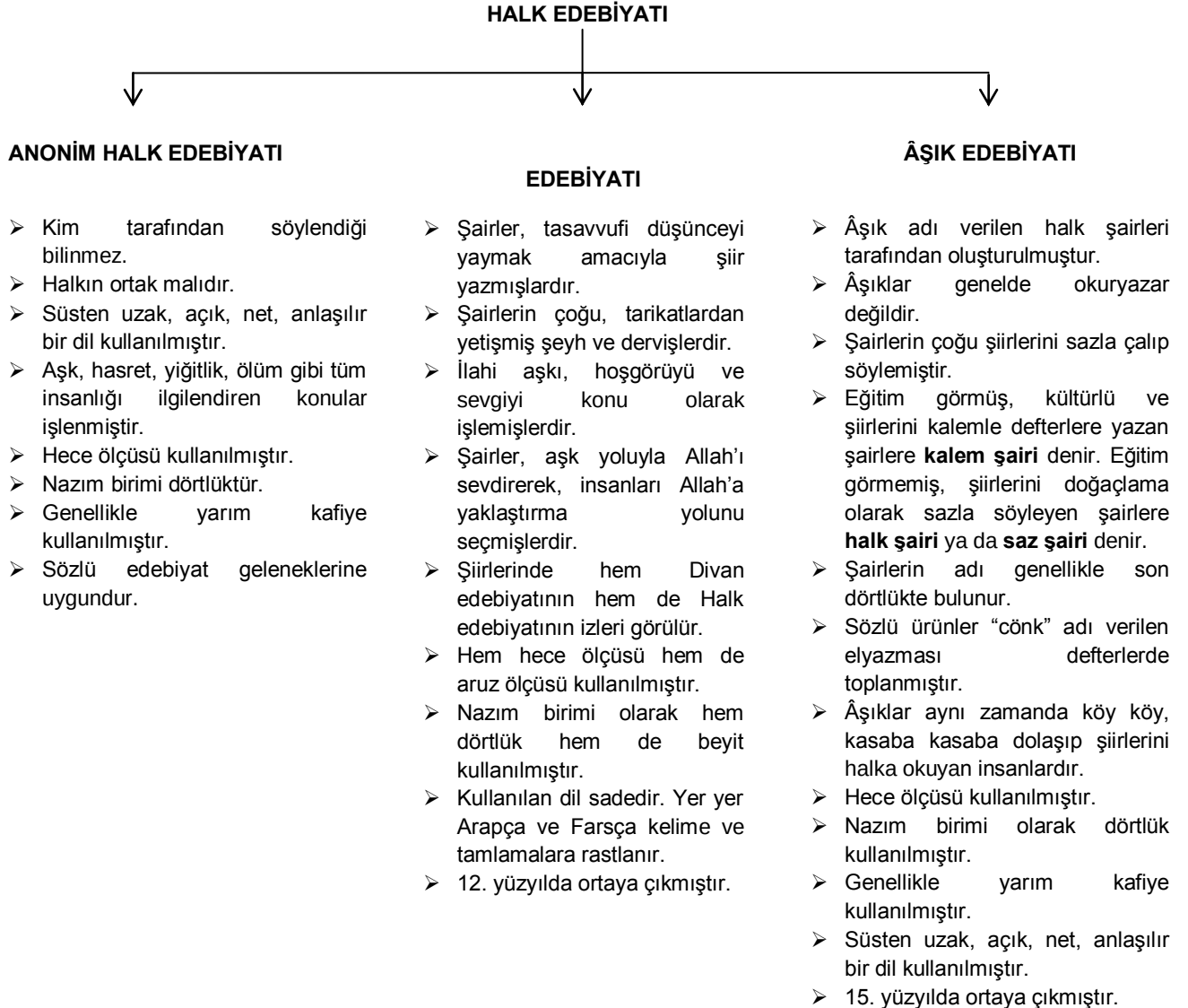
- A) Ahmet Yesevi - Divan-ı Lügati't Türk
- B) Ahmet Yükneki - Atabetü'l Hakayık
- C) Kaşgarlı Mahmut - Divan-ı Lügati't Türk
- D) Yusuf Has Hacib – Kutadgu Bilig
- E) Fuzuli – Leyla ile Mecnun

12. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Kutadgu Bilig, alegorik bir özellik gösterir.
- B) Divan-ı Lügati't Türk, Hakaniye lehçesiyle yazılmıştır.
- C) Atabetü'l Hakayık, beyit ve dörtlüklerle yazılmıştır.
- D) Divan-ı Hikmet'teki şiirler, oldukça yalın bir dille yazılmıştır.
- E) Dede Korkut hikâyelerinde gerçek olaylarla olağanüstü olaylar iç içedir.

HALK EDEBİYATI

- ❖ Halk arasında gelişen ve İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatı geleneklerinin uzantısı niteliği taşıyan sözlü edebiyattır.
- ❖ Dil, halkın konuştuğu günlük konuşma dilidir.
- ❖ Deyimlere ve halk söyleyişlerine yer verilmiştir.
- ❖ Şiirle müzik iç içedir.
- ❖ Şiir, saz şairi(ozan) veya âşık denen kişilerce, bağlama adı verilen bir sazla söylenmiştir.
- ❖ Genellikle dördlük nazım birimi kullanılmıştır.
- ❖ Çoğunlukla hece ölçüsü kullanılmıştır. Az da olsa aruz ölçüsü de kullanılmıştır.
- ❖ Genellikle yarım kafiye kullanılmış ve rediften yararlanılmıştır.
- ❖ Şiirlerde az da olsa söz sanatlarına yer verilmiştir.
- ❖ Doğaya ve gerçek yaşama dayalı somut bir şiir anlayışı benimsenmiştir.
- ❖ Aşk, tabiat, ayrılık, hasret, ölüm, yiğitlik, toplum, din, zamandan şikâyet gibi konular işlenmiştir.
- ❖ Daha çok, şiir alanında gelişmiştir. Düzyazı örnekleri geri planda kalmıştır.
- ❖ Halk edebiyatı ürünleri; içerik, biçim ve oluşturulma şekillerine göre üç bölüme ayrılır:
 - Anonim Halk Edebiyatı
 - Âşık Edebiyatı
 - Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı

HALK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

ANONİM HALK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

ŞİİR (NAZIM/MANZUM)

- ❖ Türkü
- ❖ Mâni
- ❖ Ninni
- ❖ Ağıt

DÜZYAZI (NESİR / MENSUR)

- ❖ Atasözü
- ❖ Bilmece
- ❖ Tekerleme
- ❖ Deyim
- ❖ Fıkra
- ❖ Halk hikâyesi
- ❖ Halk tiyatrosu
 - Karagöz
 - Orta oyunu
 - Meddah
 - Köy seyirlik oyunu

DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

ŞİİR (NAZIM/MANZUM)

- ❖ İlahi
- ❖ Nefes
- ❖ Deme
- ❖ Nutuk
- ❖ Devriye
- ❖ Şathiye

DÜZYAZI (NESİR / MENSUR)

- ❖ Fütüvvetname
- ❖ Gazavatname
- ❖ Menakıbname

ÂŞIK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

- ❖ Koşma
 - Güzelleme
 - Koçaklama
 - Taşlama
 - Ağıt
- ❖ Semai
- ❖ Varsağı
- ❖ Destan

ANONİM HALK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

1. MÂNİ

- ❖ Hecenin 7'li kalıbıyla söylenir.
- ❖ **Tek dördlükten** oluşur.
- ❖ Uyak düzeni **aaxa** şeklindedir.
- ❖ Dize sayısı 6 ve 6'dan çok olan manilerin uyak düzeni **aa xa xa xa xa xa** şeklindedir.
- ❖ İlk iki dize, asıl maksadı anlatan son iki dizeden ayrılır.
- ❖ Asıl konu son iki dizededir, ilk dizeler doldurmadır.
- ❖ Mânilerde konu sınırı yoktur; **aşk, toplumsal olaylar, ölüm, iyilik, evlat sevgisi...**
- ❖ Üç farklı mâni çeşidi vardır.

A) DÜZ MÂNİ (TAM MANİ)

⇒ Tek dördlükten ve tüm dizeleri 7 heceden oluşan mâni çeşididir. Kafiyesi cinassızdır.

I

*Akşamlar olmasaydı
Badeler dolmasaydı
Yâr koynuna girince
Hiç sabah olmasaydı*

II

*A benim bahtıyarım
Gönülde tahtı yârim
Yüzünde göz izi var
Sana kim baktı yârim*

B) AYAKLI MÂNİ (ARTIK MÂNİ)

⇒ Düz mâninin sonuna aynı uyakta iki veya daha fazla dizenin daha eklenmesiyle oluşan mâni çeşididir. Yedekli mâni de denir. Kafiyesi cinassızdır.

*Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Yarin hasta dediler
Yetiştim son nefeste
Son bir seslendi bana
Hayat buldum o seste*

C) KESİK (CİNASLI) MÂNİ

⇒ İlk dizesi 7 heceden az olan mâni çeşididir. Genellikle cinaslı kafiye kullanılır.

Yaradan

Tabip bilir yaradan

Derdimi kimse bilmez

Ancak bilir yaradan

Dağ bana

Bahçe sana bağ bana

Değme zincir kâr etmez

Zülfün teli bağ bana

1. NİNNİ

- Annelerin, çocuklarını uyutmak için belli bir ezgiyle söylediği sözlü edebiyat ürünleridir.
- Anne, çocuğuna ilişkin isteklerini, iyi dileklerini, sevinçlerini, üzüntülerini anlatır.
- **7'li, 8'li ve 9'lu** hece ölçüsü ile söylenir.

Çaya vardım çay susuz

Çadır kurdum yaylasız

Benim yavrum pek huysuz

Ninni yavrum ninni

2. TÜRÜKÜ

- Kendine özgü bir ezgiyle söylenen nazım biçimidir.
- Genellikle anonimdir. Adları bilinen saz şairlerinin söyledikleri de zamanla halka mal olmuştur.
- Düzenleyicilerin, derleyicilerin ve yörelerin adıyla anılır.
- Yapısı yönüyle iki bölümden oluşur. Birinci bölüm, türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür. Buna **bent** adı verilir. İkinci bölüm ise her bendin sonunda tekrarlanan **nakarattır**. Buna **kavuştak** ya da **bağlama** denir.
- Türküler **8'li (4+4)** veya **11'li (4+4+3)** hece ölçüsü ile söylenir.
- **Aşk, tabiat, ayrılık, gurbet, hasret, sevgi ve güzellik** gibi konular işlenir.
- Konusu ve şekli devirden devire ve çevreden çevreye değişir.

➤ Türküler;

- ❖ **Ezgilerine göre:** Bozlak, koşma, hoyrat, kayabaşı...)
- ❖ **Konularına göre:** Ninni, çocuk türküleri, doğa, tören, aşk, kahramanlık türküleri...)
- ❖ **Bentlerdeki dize sayılarına göre:** Üçleme, dörtleme, beşleme... diye çeşitli gruplara ayrılır.

TÜRKÜ

Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Duman eksilmeyen dağlar

Bent

A dağlar ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar

Kavuştak

Selviye benzer meşesi
Deli olup aşka düşesi
Top top olmuş menevşesi
Burcu burcu kokan dağlar

Bent

A dağlar ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar

Kavuştak

4. AĞIT

- Anonim halk edebiyatının sözlü ürünlerindendir.
- **Dörtlükler** halinde yazılır.
- Kafiyeleşimi **koşmaya** benzer. (**abab, ccbb, dddb** ...)
- Ağıtta bir kişinin **ölümünden** duyulan acı dile getirilir

AĞIT

Vardım ki yurdundan ayak çekilmiş
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı
Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş
Sâkîler meclisten çekmiş ayağı

Zinni dert elinden her zaman ağlar
Vardım ki bağ ağlar bağiban ağlar
Sümbüller perişan güller kan ağlar
Şeydâ bülbül terk edeli bu bağı

Bayburtlu Zihni

ANONİM HALK EDEBİYATI DÜZYAZI TÜRLERİ

HALK HİKÂYELERİ

- ⇒ Türk edebiyatı verimleri içinde 16. asırdan itibaren görülmeye başlanan, genellikle âşıklar tarafından nazım-nesir karışık bir ifade tarzı ile dinleyicilere karşı anlatılarak nesilden nesile intikal eden, yer yer masal ve destan özellikleri gösteren hikâyelerdir.
- Türk edebiyatında bu özelliğe sahip ilk örnek **Dede Korkut** hikâyeleridir.
- Genellikle aşk konusunun işlendiği halk hikâyelerinde zaman zaman kahramanlık konularıyla dini konuların işlendiği de görülmüştür.
- Nazım- nesir karışık olarak anlatılan bu hikâyelerin gelişip yayılmasında saz şairlerinin önemli bir fonksiyonu vardır.
- **Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre** bilinen önemli halk hikâyeleridir.
- Kişiler yaşamdakilere yakındır, olağanüstülükler sınırlıdır.
- Araya serpiştirilen şiirler ve türküler, aşığa sazı ve sözüyle sanatını gösterme imkânı verir.

ATASÖZÜ

- ⇒ Uzun deneyim ve gözlem ürünü olan, topluma öğüt vererek doğru yolu göstermeye çalışan kısa özlü sözlerdir.
- İslamiyet öncesi Türk edebiyatında “**sav**” adı verilen atasözlerinin çoğu hece ölçüsüne uygun ve sanatlıdır.
- Atasözlerinde genellikle geniş zaman ve emir kipi kullanılır.
- Didaktik özellikler taşıyan bu sözler hem gerçek hem de mecaz anlamlıdır.
- *Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur.*
- *Acı patlıcanı kırağı çalmaz.*
- *Aç gözünü, açarlar gözünü.*

DEYİM

⇒ Bir durumu anlatmak için, en az iki sözcükle oluşturulmuş, genellikle mecaz anlamlı söz gruplarıdır.

- *Dilinde tüy bitmek*
- *Baltayı taşa vurmak*
- *Çam devirmek*

TEKERLEME

⇒ Sözcüklerin ses benzerliğinden yararlanılarak oluşturulan yarı anlamlı, yarı anlamsız sözlerdir. Şiir biçiminde de oluşturulan tekerlemelerde ölçü, uyak, seci ve aliterasyondan yararlanılmıştır.

<i>Hasan Hasan</i>	<i>Çarşıya gittim</i>
<i>Helvaya basan</i>	<i>Eve geldim hanım yok</i>
<i>Kapıyı kıran</i>	<i>Bebek ağlar beşik yok</i>
<i>Kızı kaçıran</i>	<i>Çorba taşar kaşık yok</i>
	<i>Ali baba öldü tabut yok</i>

BİLMECE

⇒ Bir varlık ya da nesnenin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı bir biçimde o varlığı buldurmayı amaçlayan sözlerdir.

- Çoğu ölçülü, uyaklı, aliterasyonlu ve secili olan bilmece birer söz oyunu niteliğindedir.
- Bilmeceye Divan edebiyatında “muamma” adı verilir.

- *Hanım içerde, saç dışarıda. (mısır)*
- *Ben giderim o gider,
Kâh benden önce gider,
Kâh arkamdan emekler. (gölge)*

FIKRA

⇒ Bir düşüncüyü insanlara, mizah öğelerini kullanıp onların gülümsemelerini sağlayarak aktarmak amacıyla oluşturulmuş kısa anlatılardır. Bu

ürünlerde, güldürmenin yanında yol göstericilik de söz konusudur.

⇒ Edebiyatımızda en bilinen fıkralar; Nasrettin Hoca, Karadeniz, Bektaşî fıkralarıdır.

MASAL

⇒ Olağanüstü olay ve kişilere yer veren, çoğu kez bir eğitim amacı güden hayali öykülere masal denir.

- Masallarda yer ve zaman kavramı yoktur.
- Toplumun beğenisini, düşünüş tarzını, geleneklerini, dünya görüşünü kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktaran ürünlerdir.
- Çoğunluğu olağanüstü olaylarla doludur. Kafdağı gibi olağanüstü coğrafi unsurlar; dev, yedi başlı canavar, ev büyüklüğünde kuş gibi olağanüstü yaratıklar vardır.
- Masallarda yer ve zaman kavramı belli değildir. Masalların anlatımında genellikle –miş’li geçmiş zaman kipi kullanılır.
- Söyleyeni bilinmeyen bu ürünler, kulaktan kulağa günümüze kadar gelmiştir.
- Masallarda iyilik, doğruluk, yardımlaşma öğütlenir. Bu nedenle masalla, didaktik eserlerdir.
- Masalların özellikle başında, bazen de ortasında ve sonunda tekerleme denilen kafiyeli sözle kullanılır.
- Türk masallarının sonunda, genellikle iyiler ödüllendirilir.
- Kırk gün kırk gece düğün yapılır. Kötüler ise ya kırk katır ya da kırk satır cezasına çarptırılır.
- Türk Edebiyatı’nda masal derleme konusunda en ciddi çalışmayı yapan Eflatun Cem Güney’dir. Masallardan etkilenecek günümüzde çocuk hikâyeleri doğmuştur.

EFSA NELER

⇒ Eskiden beri söylenegelen, olağanüstü kişi ve olaylardan söz eden, konuşma diliyle oluşturulan, üslup kaygısından uzak, hayali öykülerdir.

- Efsaneler kimi yönlerden destan ve masalı andırır. Masallar iyi bir sonla bitmesine rağmen,

efsanede böyle bir durum söz konusu değildir. Efsaneler bir inanış konusudur.

- Narlıgöl Efsanesi, Ağlayan Kaya Efsanesi...
- Bugün, ilk devirlerden zamanımıza kadar teşekkül etmiş efsâneleri araştıran disiplin veya ilme «esâtîr-mitoloji» adı verilmektedir.

GELENEKSEL HALK TİYATROSU

- ⇒ Tiyatro geleneği bizim edebiyatımızda çok eskilere dayanmaktadır. Geleneksel Türk tiyatrosu sözlü geleneğin içinde yoğrulmuş ve şekillenmiştir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında karşımıza çıkan; sığır, yağ, şölen adları verilen törenlerindeki gösteriler Türk tiyatrosunun ilk örnekleri sayılabilir.
- ⇒ İlk çağlarda, dini törenlerin ve şenliklerin ilk tiyatro yöntemleri, ilk başoyuncuları, din adamları olan şamanlardır.
- ⇒ İlk çağlardan günümüze ulaşan ilk tiyatro eseri epik tarzdadır. Çinlilerle yapılan bir savaşı anlatır.
- ⇒ Selçuklular döneminde, eğlenmek için de tiyatro oynanmaya başlamıştır.
- ⇒ Osmanlılar döneminde-özellikle 15. ve 17.yüzyıl arasında-eğlendirmek bir uğraş haline geldi.
- ⇒ Bu dönemin en çok sevilen oyunu orta oyundur.
- ⇒ Bu oyunların tümü sözlü ürünlerdir. Belli bir metne dayanmazlar.
- ⇒ Bir kısmında sadece bilinen bir plan vardır ve her defasında bilinen bir olay yeni bir üslupla anlatılır.
- ⇒ Oyunlarda karşıtlıklardan yararlanılır.
- ⇒ Oyunlar, söz, dans, mimik, şaklabanlık ve tuluat üzerine kurulmuştur. Özellikle müzik ve dans bu oyunların ayrılmaz parçasıdır.
- ⇒ Sözlü oyunlar, gerçekliğe dayanmayan, kişileştirmeye yönelik “göstermeci” tiyatro özelliği taşır.
- ⇒ Usta-çırak ilişkisiyle gelişmiştir.
- ⇒ Batı etkisindeki tiyatronun girmesiyle uzun süre sadece güldürmeye dayalı işlevini sürdürür.

1. Karagöz (Gölge Oyunu)

- Karanlık bir yerde aydınlatılmış küçük beyaz bir perde üzerinde deriden yapılmış şekillerin hareket ettirilmesinden ibaret olan tiyatrodur. Asıl kahraman; Karagöz ve Hacivat’tır. Oyun bu iki kahramanın arasında geçen yanlış anlaşılmalara üzerine kurulmuştur.
- Şeyh Küşteri bu oyunun kurucusu ve piri kabul edilir. Perde dünya, el insan, ışık ruh.
- Karagöz; gerili bir perdenin arkasında ışık önünde söz, tef, şarkı eşliğinde birtakım tasvirlerin gölgelerinin perdeye yansıtılması ve oynatılmasıdır.
- Gölge oyununun ortaya çıkışı ve ülkemize gelişile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Karagöz, Uzak Doğu ve Orta Asya’dan dünyaya yayılmıştır. 16. yy da Mısır’dan ülkemize girmiştir.
- Yazılı metni yoktur.
- Türk toplumunun dilini, inançlarını, geleneklerini, siyasal ve sosyal olaylara bakışını yansıtır.
- Türk toplumunun dilini, inançlarını, geleneklerini, siyasal ve sosyal olaylara bakışını yansıtır.
- Karagözü oynatan kişiye “hayali, hayalbaz” denir. Yardımcısına da yordak denir.
- Karagöz oyununda; **Zenne, Tuzsuz Deli Bekir, Bebe Ruhi, Çengi, Laz, Kürt, Acem, Arnavut, Yahudi, Ayvaz, Himmet, Arap, Zeybek** gibi tipler karşımıza çıkar.

Karagöz Oyunun Kişileri

Karagöz: İşsiz, halktan ve nüktedan biridir. Oyunun baş aktörüdür. Cahil, okumamış; ama akıllı ve zeki bir tiptir. Kararsız, gözü pek, rahat bir kişidir. Belli bir mesleği yoktur, ekmeğini havadan kazanır, boğazına düşkündür.

Hacivat: Biraz okumuş, bilgi geçinen yarı aydın bir tiptir. Karagöz’den sonra ikinci önemli kişidir. Kibarlık budasıdır.

Çelebi: Zengin, mirasyedi, çıtkırıldım bir tiptir. İstanbul ağzı ile konuşur.

Tuzsuz Deli Bekir: Perdede görülen bir zorba tiptir. Kaba ve argo konuşmalarıyla ve naralarıyla tanınır.

Beberuhi: Cüce ve aptal bir tiptir.

Frenk: Perdenin aşırı alafranga tipidir.

Zenne: Kadın kılığına girmiş erkek tipidir.

Himmet: Sirtında baltası olan, kaba saba bir tiptir.

Ayrıca imparatorluk içinde yer alan farklı toplulukları temsil eden, her meslek ve sınıftan kişilere yer evrilir: Kastamonulu (oduncu), Bolulu (aşçı) , Kayserili (pastırmacı), Laz (kayıkçı), Acem (zengin tüccar) , Arnavut, Kürt, Frenk (doktor, terzi) Rumelili, Yahudi (sarraf) Arap (zenci köle)...

Karagöz oyununun bölümleri

A) Mukaddime (Giriş): Oyunun, Hacivat gelene kadarki bölümüdür. Bu bölümde önce göstermelik adı verilen görüntüler yer alır, ardından tef çalınır. Karagöz semai okur, semaiden sonra Hacivat "Off Hay Hak" diyerek perde gazeline başlar.

B) Muhavere (Söyleşme): Genellikle oyunun başkışileri olan Karagöz ve Hacivat arasında geçen bölümdür. Karşılıklı konuşmalardan oluşur, olaylar yoktur. Hacivat bilgili olduğu konularda Karagöz'e gösteriş yapar. Karagöz, Hacivat'ın sözlerini yanlış anlar. Buradaki amaç, kendilerini halktan üstün gören bilgiç aydınları eleştirmektir.

C) Fasil (Oyun): Oyunun asıl bölümüdür. Hacivat ve Karagöz'den başka oyun kişileri fasılda görünürler.

D) Bitiş: Bu bölüm çok kısadır. Karagöz ve Hacivat oyun sırasında giydikleri kıyafetleri çıkarmış olarak sahneye dönerler. Aralarında kısa bir söyleşme olur. Konuşmaları genellikle kavgaya dönüşür. Karagöz, oyunun bittiğini haber verir, kusurlar için özür diler, gelecek oyunu duyurur.

2. Ortaoyunu

⇒ İzleyicilerle çevrili bir alanda, dekorsuz, suflörsüz, metinsiz doğaçlama şeklinde oynanan bir tiyatro şeklidir. Güldürücü sözler ve nükte bu oyunun temelini teşkil eder. "Ortaoyunu" kavramı ilk defa 1830'lu yıllarda karşımıza çıkar. Ortaoyununda sahne bir masa ve birkaç sandalyeden ibarettir. Oyun bir zurna sesinden sonra başlar. Sahneye önce Pişekâr girer, oyunun adını söyler ve

Kavuklunun gelmesiyle oyun başlar. Oyunda çeşitli mesleklerden, yörelerden, uluslardan insanların meslekî ve yöresel özellikleri, ağızları taklit edilir. Bunlar arasında Arap, Acem, Kastamonulu, Rumelili Kayserili, Kürt, çocuk Frenk, Zorba, Laz, Yahudi, Aptal, Ermeni vb. sayılabilir. Orta oyununda kadın rolünü oynayan kadın kılığına girmiş erkeğe Zenne denir.

Pişekâr: Oyunu başlatan ve bitiren kişidir. Oyunun temelini oluşturan nükteleri ve komik sözleri hazırlar. Zeki, bilgili ve tecrübeli bir tiptir, ağırbaşlı biridir. Bu özellikleriyle Hacivat'a benzer.

Kavuklu: Ortaoyunun ikinci önemli kişisi ve komiğidir. En büyük özelliği; tekerlemeleri ve anında verdiği nükteli cevaplarıdır. Açık yürekli ve saf bir kişiliği temsil eder. Okumamış, cahil bir tiptir. Bu yönüyle Karagöz'e benzer.

Orta Oyununun Bölümleri

- 1. Mukaddime (Giriş):** Zurnacı, Pişekâr havası çalar. Pişekâr çıkar ve izleyiciyi selâmladıktan sonra zurnacıyla konuşur. Bu konuşmada, oynanacak oyunun adı bildirilir.
- 2. Muhavere (Söyleşme):** Bu bölüm Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanıdık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar. Arzbar ve tekerleme diye iki kısma ayrılır.
- 3. Fasil (Oyun):** Oyunun asıl bölümü, belli bir olayın canlandırıldığı fasıl bölümüdür.
- 4. Bitiş:** Oyunun son bölümüdür. Pişekâr, izleyicilerden özür dileyerek gelecek oyunun adını ve yerini bildirir. Oyunu kapatır.

3. Meddah

⇒ Taklit yoluyla güzel hikâyeler anlatan kişidir. Oyuncu kadrosu tek kişiden oluşan oyunlardır. Sahnesi, dekoru elbisesi yoktur. Daha çok taklitlere dayanır. Meddah her türlü ses ve duyguyu oyunda taklit eder. Günümüzdeki tek kişilik oyun olan "stand up" a benzer.

⇒ Meddahlık için tek adamlı tiyatro diyebiliriz. Meddah, tiyatronun bütün kişilerini varlığında

birleştiren bir aktördür. Yüksekçe bir yerde oturarak bir öyküyü başından sonuna kadar, canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır.

4. Seyirlik Köy Tiyatrosu

- ⇒ Yöresel yaşamdan kaynaklanarak oluşturulan tiyatro geleneğidir, kırsal yörelerde daha çok karşımıza çıkar. Ortaoyununun köylerde oynanan şeklidir.

DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI

TASAVVUF

- ⇒ Tasavvuf, Allah'ın varlığını bilme, kâinat ve insanın yaratılış sebebini anlama, insanı mükemmel ve olgun bir varlık haline getirebilme anlayışıdır. “**Ham**” insanı, “**ermiş**” insana dönüştürmeyi amaç edinir.
- ⇒ Tasavvuf yoluna düşen insanın ulaşmak istediği son hedef, “**insanı kâmil**” olmaktır.
- ⇒ Tasavvuf, **vahdet-i vücud** yani “**tek tanrı inancı**” na dayanır. Allah birdir, eşi ve benzeri yoktur. Kâinatı, insanı ve her şeyi yaratan odur. Tasavvufa göre iki türlü varlık vardır: **Asıl varlık, gölge varlık**.
- Asıl varlık** Allah'tır. O bâki ve ölümsüzdür. Onun dışında her şey, sonradan yaratılmıştır, ölümlüdür ve **gölge varlık** olarak adlandırılır. Mutasavvıflar, gelip geçici olduğu için gölge varlık olan dünyaya değer vermezler. Tasavvufun asıl amacı, insanı olgunlaştırmak ve onu “**kâmil insan**” yapmaktır.
- ⇒ Maddiyata değil maneviyata önem vermektir.
- ⇒ Yaratılan her şeyi yaratandan ötürü hoş görmektir.
- ⇒ Allah'ın iradesine mutlak şekilde teslim olmaktır.
- ⇒ Karşılıklı dostluk ve sevgi köprüsü kurmaktır.
- ⇒ Kafada ne varsa bırakmak, elinde olanı vermek, başına gelenden sızlanmamaktır.
- ⇒ Allah'ın dışında her şeyden el çekmek, hayırlı olmayan şeylerden sakınmaktır.
- ⇒ Tasavvuf okullarına **tekke** veya **dergâh** adı verilir. Bir çeşit, yaygın eğitim kurumları olan

dergâhlar, gönüllü olarak tarikata giren insanlara eğitim verirdi. Dergâhlarda yetişen insanlar, kendilerini eğitir ve başkalarına faydalı olmayı amaçlardı.

- ⇒ Tasavvuf yoluna **tarikat** da denir. Esasen tarikat, yol demektir.

- ⇒ Tasavvuf düşüncesine göre iki türlü aşk vardır:

- a) **İlahi Aşk**: Doğrudan doğruya kusursuz güzel olan Allah'ı sevmek.
- b) **Mecazi Aşk**: Allah'tan başka varlıklara duyulan sevgi.

Tasavvuf İlgili Kavram ve Terimler

Çile: Nefsin eğitimi sırasında çekilen sıkıntılar, katlanılan zorluklar.

Fenâfillah: Nefsin arzularından geçip varlığını Allah için görmektir. Kul bu makamlarda kendinden ve sıfatlarından fâni olarak Hakk'ın sıfatlarıyla bekâ olur. Tasavvufta ulaşılan en yüksek mertebedir.

Âşık: Allah aşkıyla yanan **derviş**.

Mâşuk: Allah, sevgili.

Meclis: Âşıklar topluluğu, tekke cemaati.

Meyhane: Tekke ve dergâh.

Sâki: Mürşit, Allah aşkını dervişlere anlatan şeyh, insan-ı kâmil.

Sarap: İlahi aşk, derviş sarhoş eden Allah sevgisi.

Sarhoş: Allah aşkıyla kendinden geçen kişi.

Masiva: Allah dışındaki her şey yani kesret (çokluk) âlemi.

İnsan-ı Kâmil: Nefis mertebelerini tamamlayıp kemale ulaşmış kişi.

Vahdet-i Vücut: Varlık tektir. Bu tek varlık, mutlak varlık olan Allah'tır. Tasavvufa göre iki türlü varlık vardır: **Asıl varlık, gölge varlık**. **Asıl varlık** Allah'tır. O bâki ve ölümsüzdür. Onun dışında her şey, sonradan yaratılmıştır, ölümlüdür ve **gölge varlık** olarak adlandırılır. Mutasavvıflar, gelip geçici olduğu için gölge varlık olan dünyaya değer vermezler.

DİNİ-TASAVVUFİ TÜRK EDEBİYATI

NAZIM ŞEKİLLERİ

1. İLAHİ

- **Allah'ı övmek** ve **ona yakarmak** için yazılan şiirlerdir.
- **Özel bir beste** ile söylenir.
- Nazım birimi dördlük veya beyittir.
- Hecenin **7'li**, **8'li** ve **11'li** kalıplarıyla yazılıp söylenir. Aruz ölçüsüyle söylenen ilahiler de vardır.
- Hiçbir tarıkata ait değildir.
- İlahiler **3** ile **7** dördlükten meydana gelebilir. İlahi türü denilince akla **Yunus Emre** gelir.

*Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni*

*Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni*

*Yunus durur benim adım
Gün geçtikçe artar oldum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni
Yunus Emre*

2. NEFES

- Bektaşî tarikatında, ozanlarının Hz.Ali ve Hz.Muhammed'i övmek, vahdet-i vücud teorisini anlatmak için söyledikleri ilahilerdir.
- Hz. Muhammed ve Hz. Ali için övgüler de söylenir.
- **8'li hece ölçüsü** kullanılır.
- Bestelenmek için söylenir.

NEFES

*Biz erenler gerçeğiyiz
Has bahçenin çiçeğiyiz
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edeb erkân yol bizdedir.*

*Kuldur Hasan Dede'm kuldur
Manayı söyleyen dildir
Elif Hakk'a doğru yoldur
Cim ararsan yol bizdedir.
Temeşvarlı Âşık Hasan*

3. DEME

- Alevi-Bektaşî ozanlarının tekkelerde, tören sırasında makamla ve genelde sazla söyledikleri şiirlerdir.
- **3** ile **5** dördlükten oluşur.
- **Bestelenmek** için söylenir.
- **8'li hece ölçüsü** kullanılır.
- Nefeslere alevi tekkelerinde verilen isimdir.

*Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inlersin?
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anınçün inlerim*

*Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burada
Ben anınçün inlerim*

*Gel benim sarı tanburam
Dizler üstüne yatıram
Yine kırıldı hatıram
Ben anınçün inlerim*

*Sarı tanburadır adım
Göklere ağız feryadım
Pir Sultan'ımdır üstadım
Ben anınçün inlerim*

Pir Sultan Abdal

4. NUTUK

- Pirlarin ve dervişlerin, tarıkata yeni giren dervişlere tarikat derecelerini ve adabını öğretmek için söyledikleri şiirlerdir.
- Şekil yönüyle koşmaya benzer.

*Ey özün insan bilen
Var edeb öğren edeb
Ey edeb erkân bilen
Var edeb öğren edeb*

*Kaygusuz Abdâl uyan
Aşkı bil aşka boyan
Şöyle demişdür diyen
Var edeb öğren edeb
Kaygusuz Abdal*

5. DEVRİYE

- Vezin, kafiye ve şekil yönüyle ilahiye benzer.
- Devriyede, insanın Allah'tan gelip yine Allah'a dönmesi konusu işlenir. Tasavvufteki devir kuramını-yaratılış ve sona eriş arasındaki safhaları- anlatan şiirlerdir.

*Çok seyr ü devr edip geldim ben ey can
Bildim cihan yine evvelki cihan
Bundan ötesini etmezem beyan
Bu sırrı saklayıp pinhana geldim*

Hüsni

6. ŞATHİYE

- Tekke edebiyatı türlerinden nefesin bir türüdür. Tanrıyla konuşur ve şakalaşırcasına yazılan şiirlerdir.
- İnançlardan alaylı bir dille söz eder gibi yazılan şiirlerdir. Görünüşte saçma sanılan bu sözlerin, yorumlandığında tasavvuf ile ilgili türlü kavramlara değindiği anlaşılır. Bu tür şiirlere genellikle Bektaşî şairlerinde rastlanır. Medrese hocalarına göre bu şathiyeler küfür sayılır.
- Genellikle Bektaşî şairlerinde rastlanır.

ŞATHİYE

*Yücelerden yüce gördüm
Erbabsın sen koca Tanrı
Âlem okur kelâm ile
Sen okursun hece Tanrı*

*Asi kullar yaratmışsın
Varsın şöyle dursun deyü
Anları koymuş orada
Sen çıkmışsın uca Tanrı*

*Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içegör şu cür'adan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı*

Kaygusuz Abdal

DİNİ-TASAVVUFİ HALK EDEBİYATI (TEKKE EDEBİYATI) ŞAİRLERİ

1. AHMET YESEVİ

- 12. yüzyılda Doğu Türkistan'da yaşamıştır.
- Tekke edebiyatının kurucusudur.
- **Divan-ı Hikmet** adlı eseri vardır.
- Yesevi tarikatını kurmuştur. Burada yetiştirdiklerini Anadolu'ya göndererek Anadolu'nun Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamıştır.

ESERLERİ

Divan-ı Hikmet: Şiirler çok sade bir halk diliyle yazılmıştır. **Dörtlüklerle** ve **hece** ölçüsüyle kaleme alınmıştır. **Koşma kafiye düzeni**yle kafiyelenmiştir. Yapıtın yazılma gayesi de halka **İslam esaslarını** hikmetli bir şekilde öğretmektir. Yapıtta; Allah'a ulaşmanın yolları, peygamber sevgisi, dervişlik üzerine övgüler, kıyamet gününün yaklaştığı hatırlatılarak dünya hayatından şikâyet gibi konular işlenmiştir.

2. YUNUS EMRE

- 13. yüzyılda Anadolu'da yaşamıştır.
- Tasavvuf edebiyatının en önemli temsilcisidir.
- Şiirlerini genellikle hece ölçüsüyle ve dörtlüklerle yazmıştır. Aruz ölçüsüyle ve Divan edebiyatı nazım biçimleriyle yazdığı manzumeleri de vardır.
- Şiir dili oldukça güzel, temiz ve içten bir halk Türkçesidir.
- Onda Allah inancı ve insan sevgisi sonsuzdur.
- İlahileri yüzyıllarca halk tarafından sevilmiş ve söylenegelmiştir.

ESERLERİ

Divan: Allah, insan, ölüm, varlık, yokluk kavramlarını tasavvuf anlayışında eriterek yazdığı şiirleri yer alır.

Risaletü'n Nushiyye: İnsanın su, toprak, ateş ve hava ile sonradan ona eklenen canın birleşmesinden meydana gelişini anlatır. Nasihat kitabı anlamına gelen bu yapıt mesnevi biçiminde yazılmıştır.

3. HACI BEKTAŞ-I VELİ

- 13. yüzyılda yaşamış ünlü Türk mutasavvıfıdır.
- Türkistan'ın Nişabur şehrinde dünyaya gelmiş, birçok mutasavvıftan ders alarak iyi bir tahsil görmüştür.
- Türkistan'ın büyük şeyhi Ahmet Yesevi'nin işaretiyle Anadolu'ya gelmiştir.
- Kırşehir'e yerleşmiş ve pek çok derviş yetiştirmiştir.
- Bilinen en önemli yapıtı **Makalat**'tır. Sohbetler, sözler anlamına gelen yapıt, Ahmet Yesevi'nin Fakirname adlı yapıtının açıklaması gibidir. Hz. Adem'in yaratılışı, şeytan ve şeytani işler, Allah'ın birliği gibi konular ele alınmıştır. Kısa hikâye ve nüktelerle Allah aşkı ve coşkusu anlatılmıştır.

4. MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMİ

- 13. yüzyılda yaşamış ünlü bir Türk mutasavvıfıdır.
- Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat'ın daveti üzerine Konya'ya gelir ve oraya yerleşir.
- Şems-i Tebrizi ile tanışarak ondan tasavvuf eğitimi alır.
- Büyük bir hoşgörü sahibidir. Ona göre kainatın temeli, insanı olgunlaştıracak ve Allah'a yaklaştıracak şey sevgidir. Bu felsefesiyle yüzyıllardan beri bütün insanlığın ilgisini çekmektedir.
- Mevlana, işlediği konu bakımından Tasavvuf edebiyatına; kullandığı nazım şekilleri ve dil bakımından Klasik edebiyata dahil edilir.

ESERLERİ

Mesnevi: Küçük manzum hikâyelerle dini ve tasavvufi öğütler yer almaktadır. Mesnevi biçiminde yazılmıştır.

Divan-ı Kebir: Sanat gücünü ortaya koyan gazel, kaside, müstezat ve rubailerinden oluşur.

Fihri Mafih: Dini ve tasavvufi sohbetleri yer almaktadır.

Mecalis-i Seba: Çeşitli zamanlarda verdiği vaazları yer almaktadır.

Mektubat: Devrin ileri gelenlerine nasihat için veya kendisine sorulan sorulara yanıt olarak yazdığı mektuplar yer almaktadır.

5. HACI BAYRAM VELİ

- İstanbul'u Fatih'in fethedeceğini müjdeleyen velidir. Ankara'da ölmüş.
- Müderrislik yaparak öğrenci yetiştirmiştir.
- Ankara'da dinin emirlerini ve yasaklarını anlatarak hayatını sürdürmüştür.
 - Asıl adı Numan olan mutasavvufumuz; şeyhi Somuncu Baba'ya bir bayram günü bağlandığı için bu adla anılmıştır.
 - Bayramiyye tarikatının kurucusudur.
 - Ankara'nın Çubuk civarında bir köyde doğmuş; 1429'te Ankara'da ölmüştür.
 - Medrese eğitimi görmüştür.

Şiir: Aruzla 2, heceyle 3 şiiri bulunmaktadır.

Mektup: Türkçe yazılmış bir mektubu vardır.

6. KAYGUSUZ ABDAL

- 15. yüzyılın Bektaşî şairlerindendir.
- Asıl adı Gaybi olan şair, menkıbelere göre Alanya Beyi'nin oğludur.
- Elmalı'da Abdal Musa'nın tekkesinde kırk yıl kulluk ettikten sonra bir Bektaşî "ulu"su olarak Kaygusuz Abdal diye adlandırılmıştır.
- Şiirlerinden ve öğretici düzyazılarından, onun kültürlü bir şair olduğu anlaşılır.
- Hece ölçüsünün yanında aruz ölçüsünü de kullanmıştır.
- Çoğu şiirinde, benimsediği tasavvuf ve Bektaşilik ilkelerini, özgür bir düşünce içinde, softa görüşle alay edencesine savunmuştur.

ESERLERİ

Şiirleri: Divan, Gülistan, Gevhername,

Düzyazı: Budalaname, Kitab-ı Miglate, Vücutname

7. PİR SULTAN ABDAL

- 16. yüzyılda yaşamış, Bektaşî tarikatına bağlı bir şairdir.
- Bir ayaklanma düzenlediği için Hızır Paşa tarafından Sivas'ta öldürülmüştür.
- Hayatı hakkında, söylentiler dışında kesin bir bilgi yoktur.
- Şiirlerinde; tasavvuf, tabiat, aşk ve halkın gerçek yaşayışıyla ilgili konuları işlemiştir.
- Divan edebiyatından hiç etkilenmeyen şair, Halk edebiyatı nazım biçimleri içinde, duygu ve düşüncelerini açık ve sade bir halk söyleyişiyle dile getirmiştir.
- “**Sarı Tanbura**” adlı şiiri bize Yunus Emre'nin “**Dertli Dolap**” şiirini hatırlatır.

8. AZİZ MAHMUT HÜDAYİ

- Bursa'da müderrislik görevinde bulunmuş, daha sonra İstanbul'da tekke açmıştır.
- Aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- Dini-tasavvuf şiirin önemli temsilcilerindendir.
- Manzum ve mensur yirminin üzerinde eseri vardır.

9. NİYAZİ MISRİ

- Dini ilimler üzerinde çalışarak bilhassa tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf alanlarında yavaş yavaş adına çevresine duyurmaya başlamıştır.
- Mısır'a giderek bir süre orada eğitim gördüğü için kendisine Mısırlı anlamına gelen “Mısri” denmiştir.
- Aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmış, bu şiirlerini “Divan-ı İlahiyat” adlı yapıtında toplamıştır.
- Tasavvuf konulu kitaplarının yanında, tefsir kitapları da kaleme almıştır.
- Yunus Emre'ye büyük bir hayranlık duyan şair, onun tarzında başarılı şiirler yazmıştır.

10. ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI

- Devrinin Arap ve Türk âlimleriyle tanışmış, İstanbul'a gelerek saray âlimleriyle görüşmüş, birçok mevzuda geniş bir bilgi sahibi olmuştur.
- Bir gözlemevi kurmuş, kendi geliştirdiği aletlerle gökyüzünü incelemiştir.

- Şiirlerini **Divan**'ında toplayan şair, ünlü yapıtı Marifetname'de ise döneminin jeolojisinden astronomiye, fizyolojiden psikolojiye kadar pek çok alandaki bilgilerini bir araya getirmiştir.
- Yetmişten fazla yapıt vermiştir.
- **Marifetname**, yaşadığı dönemin bütün bilgilerini kapsayan, Doğu ve Batı dillerine çevrilmiş, her devirde ilgi görmüş ansiklopedik nitelik taşıyan bir yapıttır.

ÂŞIK EDEBİYATI NAZIM ŞEKİLLERİ

1. KOŞMA

- **11'li hece ölçüsü**yle söylenir.
- Nazım birimi **dörtlüktür**.
- Dörtlük sayısı **3 ile 5** arasında değişir.
- Uyak düzeni üç değişik şekilde olabilir:
 - abab-cccb-dddb
 - abcb-dddb-eeeb
 - aaab-cccb-dddb
- **Sevgi, doğa, türlü acılar, insanlık sevgisi, yiğitlik ve ölüm** gibi konular işlenir.
- Âşık edebiyatında en çok kullanılan nazım biçimidir.
- Şair koşmanın son dörtlüğünde **adını** ya da **mahlasını** söyler.

*Eğer benim ile gitmek dilersem
Eğlen güzel yaz olsun da gidelim
Bizim iller kıraçlıdır aşılmaz
Yollar çamur kurusun da gidelim
.....
Karac'oğlan der ki buna ne fayda
Hiç rağbet kalmadı yoksula bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
Onbir ayın birisinde gidelim*

KONULARINA GÖRE KOŞMA TÜRLERİ

GÜZELLEME: Doğa güzelliklerini anlatmak ya da at, silah, kadın gibi sevilen varlıkları için yazılan şiirlerdir

*Ala gözlerini sevdiğim dilber
Kokuya benzettim,güller içinde
İnceciktir belin,hilaldir kaşın
Selviye benzettim dallar için*

*Benim dostum gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Güzel seven yiğitler de bellidir
Melül mahzun gezer iller içinde*

*Karac'oğlan söyler biz de varalım
Kalpler rakib olmuş biz de görelim
Hâlin,hatırını soralım
Götürüp giderler sallar içinde*

Karacaoğlan

TASLAMA: Bir kimseyi yermek ya da toplumun bozuk yönlerin eleştirmek amacıyla yazılan şiirlerdir.

*Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medres kaçkını softa bozgunu
Selam vermek için keşan beğenmez*

Kazak Abdal

KOÇAKLAMA: Coşkun ve yiğitçe bir üslupla, savaş ve dövüşleri anlatan, kahramanlık duygularını canlandıran şiirlerdir.

*Benden selam olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar sadâ verip seslenmelidir*

*Köroğlu düşer mi yine şanından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kırat köpüğünden düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır*

Köroğlu

AĞIT: Bir kişinin ölümünden duyulan acı dile getirilir

*Civan da canına böyle kıyar mı
Hasta başın taş yastığa koyar mı
Ergen kıza beyaz bezler uyar mı
Al giy allı balam şalların hani*

Hıfzı

2. **SEMAİ**

- Koşmadan ayrılan yönleri; **bestesi, ölçüsüdür.**
- Hece ölçüsünün **8'li** kalıbıyla söylenir.
- Uyak düzeni koşmaya benzer.
- Dörtlük sayısı **3** ile **5** arasında değişir.
- Kendine özgü bir ezgisi vardır.
- Koşmadan ayrılan yönü;8'li hece ölçüsüyle yazılması ve özel bir ezgiyle söylenmesidir.
- Semâilerde daha çok **sevgi, doğa, güzellik** gibi konular işlenir. Koşmada işlenen konular semaide de işlenir.

SEMAİ

*Bir yiğit gurbete çıksa
Gör başına neler gelir
Merdin,sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar gelir*

*Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümde yaşlar
Yavrusın aldırın kuşlar
Yuvasına döner gelir*

*Kocadım,çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yârin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir*

*Yaşa,Karac'oğlan yaşa
Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir*

Karacaoğlan

3. VARSAĞI

- Toroslarda yaşayan **Varsak boyundan** ozanlar tarafından kullanılmıştır. Halk edebiyatının çok yaygın olmayan bir nazım şeklidir.
- Kendine özgü bir bestesi vardır.
- Müziğinde ve sözlerinde, **meydan okuyan, babacan, erkekçe bir hava** duyulur.
- Hece ölçüsünün **8'li** kalıbıyla söylenir.
- Varsağının diğer nazım şekillerinden farkı, bestesi ve **“bre, behey, hey”** gibi ünlemlere yer vermesidir.
- Konu olarak, hayattan ve talihten şikayet işlenir.
- Dörtlük sayısı ve uyak düzeni semai gibidir.

Bre ağalar bre beyler

Ölmeden bir dem sürelim

Gözümüze kara toprak

Dolmadan bir dem sürelim

4. DESTAN

- Destan, her türlü konuyu içine alan, dörtlük esası üzerine düzenlenen, biçim bakımından koşma gibi olan; fakat ondan daha uzun bir nazım biçimidir.
- Dörtlük sayısı sınırlı değildir.
- Hece ölçüsünün 11'li veya 8'li kalıbıyla söylenir.
- Konu olarak toplumu etkileyen olaylar anlatılır.
- Uyak düzeni koşma gibidir.
- Konuları bakımından destanları **savaş, yangın, deprem, salgın hastalık, ünlü kişilerin yaşamları, mizahi....** gibi gruplandırabiliriz.

GENÇ OSMAN

İbtida Bağdat'a sefer olanda
Atladı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu sancaktar, kaptı sancağı
İletti hendeğe dikti Genç Osman
...
Kul Mustafa karakolda gezerken
Gülle kurşun yağmur gibi yağarken
Yıkılası Bağdat seni döğerken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

Kayıkçı Kul Mustafa

ÂŞIK EDEBİYATI ŞAİRLERİ

1. KÖROĞLU

- 16. yüzyılda yaşayan şair, çoğunlukla koçaklama türünde örnekler vermiş, coşkulu şiirler söylemiştir.
- Bolu Beyi'yle olan mücadelesi efsaneleşen şair, halkın gönlünde yerini almıştır.
- Köroğlu'nun şiirleri arasında yiğitçe ve coşkun bir seslenişle söylenmiş koçaklamalar önemli yer tutar; bunun yanında aşk ve tabiat güzelliklerini dile getirdiği de vardır.

2. KARACAOĞLAN

- 17. yüzyılda yaşamıştır.
- Din dışı konularda yazmış, yaşama sevinci, insan ve doğa sevgisini dile getirmiştir.
- Âşık edebiyatının duygu yönünden en zengin ve güçlü şairidir.
- Hayatı hakkında kesin bilgilere sahip olmadığımız **Karacaoğlan**'ın XVI ya da XVII. yüzyılda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayıp dolaştığı sanılmaktadır.
- Şair Toroslar'da, Türkmen boyları arasında yetişmiş; göçebe bir şair olarak Anadolu içinde ve dışında gezmiştir.
- Geleneksel şiirin dil, anlatım, ölçü anlayışından ayrılmadan aşk, doğa, ölüm, ayrılık gibi temaları işlemiştir; özellikle koşma ve semai biçimlerinde büyük başarı kazanmıştır.

3. GEVHERİ

- 17. yüzyılda yaşayan, aruz ölçüsünü de sıkça kullanan Kırımlı bir halk ozanıdır.
- Bir şiirinden Şam'a, Arabistan'a gittiğini; bir kaynaktan da Rumeli'de bulunduğunu, bir paşanın divan kâtipliğini yaptığını öğreniyoruz.
- Kâtiplik yapmış olmasından, öğrenim gördüğü anlaşılan Gevheri, Divan edebiyatının etkisiyle şiirler söylemiştir.
- Aruz ölçüsünü kullandığı gibi, yabancı sözcüklere, Divan mazmunlarına da yer vermiştir.

4. KAYIKÇI KUL MUSTAFA (17.YY)

- Yeniçeri şairlerdendir. Döneminin tarihi ve olayları üzerine yazmıştır.
- Şiirleri daha çok yeniçeriler içinde yayılır. IV. Murat'ın Bağdat seferinde de bulunmuştur.
- Bağdat yakınlarında ölen "**Genç Osman**" adlı yiğit üzerine söylediği destanla şöhreti artar.
- Halk zevkine ve söyleyişine uygun sade bir dil kullanır.

5. KÂTİBİ (17.YY)

- IV. Murat'ın Bağdat seferinde de bulunmuştur.
- Kayıkçı Kul Mustafa ve Kuloğlu ile arkadaşır.
- **Divan edebiyatı nazım şekillerini** ve **aruzu** da başarıyla kullanmıştır.
- Aşk şiirlerinde tekniği kuvvetli, ahenkli, hisli koşma ve semailerıyla tanınır.

6. ÂŞIK ÖMER (17.YY)

- Şiirlerinde kuvvetli bir Divan edebiyatı etkisi görülür.
- 17. yüzyıl şairidir.
- Başlarda "Adli" mahlasını kullanmıştır.
- Hecenin yanı sıra aruzla da yazmıştır.
- Asıl gücü aşk şiirlerindedir.
- Âşık Ömer; koşma, semai, varsağı, destan ile birlikte tevhit, naat, gazel, kaside tarzında da şiirler yazmıştır.
- Saz şairlerimiz arasında en çok şiir yazan odur.
- Semailerinde, içli duygularını çok güzel dile getirmiştir.
- Âşıkâne ve sûfiyâne mahiyetteki bazı manzumeleri ise bir tür ilahi gibi uzun zaman tekke ve zaviyelerde terennüm edilmiştir.

7. ERCİŞLİ EMRAH (17. YY.)

- Hem bir halk hikâyesi kahramanı (Emrah ile Selvihan) hem de güçlü bir saz şairidir.
- Dilinin mahalli kelimelerle örtülü olması belirli bir tahsilinin olmadığını ortaya koymaktadır.
- Hece vezni ile yazmış, tasavvuf konularına şiirlerinde yer vermemiştir. Bu da onu Erzurumlu Emrah'tan ayırır.

- Şiirlerinde benzetme ve tabiat güzelliklerinden yararlanmıştır.
- Âşıklık geleneğini sürdürmüştür.

8. BAYBURTLU ZİHNİ (18 -19.YY)

- Öğrenimini Erzurum ve Trabzon medreselerinde yapmıştır.
- İstanbul'a gelmiş ve Mustafa Reşit Paşa ile tanışmış ve saraya girmiştir.
- Yurduna dönmüş, Türk – Rus savaşının bütün acılarını yaşamıştır.
- **Divanı** ve başından geçenleri anlattığı "**Sergüzeşt-name**" eseri vardır.
- Daha çok Divan şairi olma kaygısı güder.
- Gittiği her yerde eleştirecek birini bulmuş, bu yüzden pek sevilmezmiş.

9. SEYRANİ (19.YY)

- Kayseri'nin Develi ilçesinde doğmuştur.
- İstanbul'a gelmiş; ancak devrin büyüklerini hicvettiği için, memleketine dönmek zorunda kalmıştır. Orada yoksulluk içinde ölmüştür.
- Dönemindeki aksaklıkları ele almış, değersiz yöneticileri yerden yere vurmuştur.
- Aruzla da yazmakla birlikte, gerçek kişiliği hece ile yazdığı koşma, nefes, destan, semai, devriye tarzındaki şiirlerinde görülür.
- Halk şiirimize, hicivle mizah karışımı değerli örnekler kazandırmıştır.

10. DERTLİ (19.YY)

- Toplumsal yergi içerikli, softalığı, yobazlığı eleştiren şiirleriyle tanınan Bolulu bir halk ozanıdır.
- Divan, halk ve tekke edebiyatı kültürüyle sağlığında şöhret kazanır.
- Aruzla yazdığı şiirler kusurludur. Asıl adı **İbrahim**, mahlası **Lütfi**'dir.

11. DADALOĞLU (19.YY)

- 19. yüzyıl âşık edebiyatı şairlerindendir.
- Çukurova yöresinde yetişen halk şairlerindendir. Türkmen boylarının yerleşik hayata geçirilmesi için 1865'te yöreye yollanan **Fırka-i İslâhiye** adlı Osmanlı ordusuyla Türkmenler arasındaki çatışmalara katılmış, bu olayları yiğitçe bir eda ile koçaklamalarına yansıtmıştır.
- Ayrıca aşk ve doğadan söz eden şiirleri de başarılıdır.
- Şiirlerini temiz bir halk diliyle ve hece ölçüsü ile yazmıştır.

12. ERZURUMLU EMRAH (19.YY)

- Zamanın en ünlü şairlerindendir.
- Asıl kişiliği hece ölçüsüyle yazdığı koşma ve semailerinde görülür.
- Emrah; gazel, murabba, muhammes tarzında da şiirler yazmıştır.
- “**Kalem şairi**” olarak bilinir.
- “**Emrah kolu**” diye anılan âşık kolunun kurucusudur.
- Saz şairleri içinde divan şiirini en iyi bilenlerden biridir.

13. ÂŞIK VEYSEL (20.YY)

- 20. yüzyıl halk şairidir. Şarkışla'da doğup büyümüş, Cumhuriyetin onuncu yılında Ankara'ya gelerek şiirlerini okumuş, bundan sonra ünü yayılmaya başlamıştır.
- Çocukluğunda geçirdiği çiçek hastalığıyla gözünü kaybeden şair; genellikle gezgin bir hayat sürmüştür; kent kent dolaşarak aşktan, doğadan, kardeşlikten, birlikten, barış içinde yaşamaktan ve insanı insan yapan erdemlerden bahseden şiirlerini saz eşliğinde söylemiş; bu içeriğin halka yakın düşmesi, ona kitlesel bir sevginin doğmasına yol açmıştır.
- Tasavvuf felsefesinin kazandırdığı hoşgörü anlayışı, şiirinin temellerinden biridir.
- Şiirlerini Deyişler, Sazımdan Sesler adlı iki kitapta toplamıştır.

- Son olarak tüm şiirlerini, Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından Dostlar Beni Hatırlasın adıyla yayımlanmıştır.

- ❖ **16. yüzyıl:(başlama)** Koroğlu, Öksüz Dede, Kul Mehmet...
- ❖ **17. yüzyıl: (altın çağ)** Âşık Ömer, Karacaoğlu, Gevheri, Kayıkçı Kul Mustafa, Erçişli Emrah...
- ❖ **18. yüzyıl: (sönük)** Ressam Levni, Âşık Vartan
- ❖ **19. yüzyıl: (ikinci Bahar)** Erzurumlu Emrah, Dertli, Bayburtlu Zihni Seyrani, Dadaloğlu, Ruhsati, Sümmani
- ❖ **20. yüzyıl: (gelenek)** Âşık Ali İzzet, Âşık Veyssel, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Âşık Mahzuni Şerif

ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR

Böyle bağlar
Yâr başın böyle bağlar
Gül açmaz bülbül ötmez
Yıkılsın böyle bağlar

Bu maniyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Cinaslı uyak kullanılmıştır.
- B) Benzetmelere yer verilmiştir.
- C) İlk dize uyak oluşturma amacıyla kullanılmıştır.
- D) Uyak düzeni aaba biçimindedir.
- E) Kesik mani olarak adlandırılır.

2009 ÖSS

1. Orta oyunuyla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Erkekler tarafından canlandırılan kadın tipine "Zenne" adı verilir.
- B) Başoyuncu, okumuş, orta sınıf şehirliyi temsil eden "Kavuklu"dur.
- C) Herhangi bir metne bağlı kalınmadan doğaçlama olarak oynanır.
- D) "Fasıl" oyunun asıl konusunun işlendiği bölümdür.
- E) "Balama" ve "Frenk" oyuncu tiplerindendir

2008 ÖSS

2. XV. yüzyılın başlarında yazıya geçirilen ----, adını yaratıcısı olduğuna inanılan kişiden alır. Türklerin yaşamını tarihsel, kültürel ve toplumsal bakımdan çok iyi anlatan bu yaratılar, ----- ürünleridir. İslamiyet öncesi dönemde oluşturulan bu ürünlere, bu dinin kabulünden sonra İslami söyleyiş özellikleri de eklenmiştir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden getirilmelidir?

- A) Dede Korkut Hikâyeleri – sözlü edebiyat
- B) Destanlar – anonim halk edebiyatı
- C) Göktürk Yazıtları – ilk yazılı edebiyat

- D) Tasavvufi şiirler – divan edebiyatı
- E) Seyahatnameler – halk edebiyatı

2008 ÖSS

3. (I) Yunus Emre, şiirlerinde hiçbir insanı, hiçbir dini ve mezhebi hor görmemiş; duygularını engin ve evrensel bir sevgiyle dile getirmiştir. (II) İnsanın, kendisi için ne düşünüyorsa başkaları için de aynı şeyi düşünmesi gerektiğini vurgulamıştır. (III) Buna karşın yaşadığı dönemi dar bir dünya görüşüyle ele alarak yansıtmıştır. (IV) Bu arada erdemli olmayı, gururdan ve kibirden uzak durmayı, dünya malına aşırı ölçüde önem vermemeyi öğütlemiştir. (V) Ona göre iyilik etmek, bir gönle girmek, kimseyi kırmamak, dinlemeyi bilmek, yerinde konuşmak erdemlerin başında gelmektedir.

Yunus Emre'nin şiirlerinin içeriğiyle ilgili olarak, yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde verilen bilgi doğru değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2008 ÖSS

4. Aşağıdaki açıklamalardan hangisi ayraç içinde belirtilen kişiyle ilgili değildir?

- A) Risaletü'n-Nushiye adlı mesneviyi aruz ölçüsüyle yazmıştır. (Yunus Emre)
- B) Makalât adlı yapıtında tasavvuf konularını bölümler hâlinde ele almıştır. (Hacı Bektaş Veli)
- C) Yapıtlarında aşk ve kahramanlık temalarının yanında tasavvufa da yer vermiştir. (Kadı Burhaneddin)
- D) Sade bir dille, ölçülü ve uyaklı, halk şiiri geleneğine uygun nefesler yazmıştır. (Pir Sultan Abdal)
- E) Türkçenin başarılı örneklerinden olan Mantıku't-Tayr ile Feleknâme onun tarafından oluşturulmuştur. (Ali Şir Nevai)

2007 ÖSS

5. Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak, onun erdemlerini, iyi yönlerini dile getirmek amacıyla yazılan şiirlere verilen addır. Ölen bir kişi için yazılan bu tür şiirlere divan edebiyatında ----, halk edebiyatındaysa ---- denmiştir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere, verilen bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) mersiye – ilahi
- B) mesnevi – koşma
- C) mevlit – koşma
- D) mevlit – ağıt
- E) mersiye – ağıt

2006 ÖSS

6. Halk hikâyeleriyle ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Sevgi ve kahramanlık konulan işlenir.
- B) Kişiler gerçek yaşamdakilere yakındır; olağanüstülükler oldukça sınırlıdır.
- C) Oluştukları çağdaki sosyal yapıyı ve iç mücadeleleri yansıtır.
- D) Anlatım tümüyle nesre dayalıdır.
- E) Anlatıcıları okuryazar, az çok kültürlü kişilerdir.

1997 ÖYS

7. Onu halk şairi saymak bir bakıma yanlıştır. Ama o, halka, halkın diliyle seslenerek halkın şairi olabilmıştır. Zaten başarısının sırlarından biri de budur. Hece ile söylediği şiirlerinden başka, aruzla yazılmış şiirleri de vardır. Yaşamı üzerine kesin bilgiler yoktur. Risalet'ün Nushiyye adlı mesnevisinin yazılış tarihinden yola çıkılarak XIII. yüzyılda yaşadığı konusunda birleşilmiştir.

Bu parçada sözü edilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pir Sultan Abdal

- B) Hacı Bayram Veli
- C) Yunus Emre
- D) Mevlâna Celaleddin Rûmî
- E) Ahmet Haşim

1996 ÖYS

8. Düzenleyicisi bilinmez; halkın sözlü geleneğinden oluşur. Çağdan çağa, yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere uğrayabilir. Her zaman bir ezgiyle söylenir.

Bu parçada, aşağıdakilerden hangisinden söz edilmektedir?

- A) Türkü
- B) Şarkı
- C) Gazel
- D) Mesnevi
- E) Koşma

1995 ÖYS

9. Aşağıdaki dizelerden hangisi bir taşlamadan alınmış olabilir?

- A) Ayna almış perçem düzer zülfün tarayı tarayı
- B) Kırk çanağı yok ayran içecek kahveye gelir de fincan beğenmez
- C) Eğil dağlar eğil üstünden asam yeni talim gelmiş varam ahşam
- D) Güzel gitti diye pınar ağıladı acıdı yüreğim yandı pınara
- E) Avcılardan kaçmış ceylan misali geçmiş dağdan dağa yoktur durağı

1992 ÖYS

1. Anonim halk edebiyatı ile ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Âşıklar tarafından söylenen şiirlerden oluşur.
- B) Süsten uzak, açık, net, anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
- C) Aşk, hasret, yiğitlik, ölüm gibi tüm insanlığı ilgilendiren konular işlenmiştir.
- D) Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- E) Nazım birimi dördlüktür.

2. Köroğluyum medhim merde yeğine
Koç yiğit değişmez cengi düğüne
Sere serpe gider düşman önüne
Ölümü karşılar meydan içinde

Yukarı verilen koşmanın türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Güzelleme B) Taşlama C) Koçaklama
- D) Ağıt E) Semai

3. 15. yüzyılın Bektaşî şairlerindendir. Asıl adı Gaybi olan şair, menkıbelere göre Alanya Beyi'nin oğludur. Şiirlerinden ve öğretici düzyazılarından, onun kültürlü bir şair olduğu anlaşılır. Hece ölçüsünün yanında aruz ölçüsünü de kullanmıştır. Çoğu şiirinde, benimsediği tasavvuf ve Bektaşilik ilkelerini, özgür bir düşünce içinde, softa görüşle alay edercesine savunmuştur.

Parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pir Sultan Abdal
- B) Yunus Emre
- C) Hacı Bektaş Veli
- D) Kaygusuz Abdal
- E) Hacı Bayram Veli

4. Dini Tasavvufî Türk Edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Şairler, tasavvufî düşünceyi yaymak amacıyla şiir yazmışlardır.
- B) Şiirlerinde hem Divan edebiyatının hem de Halk edebiyatının izleri görülür.
- C) Hem hece ölçüsü hem de aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- D) Kullanılan dilin sade olmasına rağmen yer yer Arapça-Farsça kelime ve tamlamalara rastlanır.
- E) Nazım birimi olarak sadece dördlük kullanılmıştır.

5. Hecenin 7'li kalıbıyla söylenir. Tek dördlükten oluşur. Uyak düzeni aaxa şeklindedir. İlk iki dize, asıl maksadı anlatan son iki dizeden ayrılır. Asıl konu son iki dizededir, ilk dizeler doldurmadır.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen nazım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşma B) Tuyuğ C) Rubai
- D) Mânî E) Türkü

6. Âşık tarzı Türk edebiyatı ile ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Âşık adı verilen halk şairleri tarafından oluşturulmuştur.
- B) Sözlü ürünler "surname" adı verilen elyazması defterlerde toplanmıştır.
- C) Şairlerin adı genellikle son dördlükte bulunur.
- D) Âşıklar aynı zamanda köy köy, kasaba kasaba dolaşp şiirlerini halka okuyan insanlardır.
- E) Nazım birimi olarak dördlük kullanılmıştır.

7. Kendine özgü bir ezgiyle söylenen nazım biçimidir. Genellikle anonimdir. Adları bilinen saz şairlerinin söyledikleri de zamanla halka mal olmuştur. Düzenleyicilerin, derleyicilerin ve yörelerin adıyla anılır. Yapısı yönüyle iki bölümden oluşur. Birinci bölüm, asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür. Buna bent adı verilir. İkinci bölüm ise her bendin sonunda tekrarlanan nakarattır. Aşk, tabiat, ayrılık, gurbet, hasret, sevgi ve güzellik gibi konular işlenir.

Parçada sözü edilen nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şarkı B) Türkü C) Mânî
D) Semai E) Koşma

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yanlış bilgi verilmiştir?

- A) Bektaşî tarikatına ait şairlerin kendi tarikatlarının düşüncelerini yaymak için söyledikleri şiirlere nefes adı verilir.
B) 3 ile 7 dörtlükten meydana gelen ilahî türünün akla gelen en önemli temsilcisi Yunus Emre'dir.
C) Tekke edebiyatı türlerinden nefesin bir türü olan şathiye, Tanrıyla konuşur ve şakalaşırçasına yazılan şiirlerdir.
D) Pîrlerin ve dervişlerin, tarikata yeni giren dervişlere tarikat derecelerini ve adabını öğretmek için söyledikleri şiirlere devriye adı verilir.
E) Tasavvuf edebiyatında şairler, aşk yoluyla Allah'ı sevdirek, insanları Allah'a yaklaştırma yolunu seçmişlerdir.

9. Koşma nazım şekliyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
B) Nazım birimi dörtlüktür.
C) Uyak düzeni aaab, cccb, dddb ...şeklindedir.

- D) Sevgi, doğa, türlü acılar, insanlık sevgisi, yiğitlik ve ölüm gibi konular işlenir.
E) Şair koşmanın son dörtlüğünde adını ya da mahlasını söyler.

10. Bre ağalar bre beyler
Ölmeden bir dem sürelim
Gözümüze kara toprak
Dolmadan bir dem sürelim

Yukarıdaki dörtlük aşağıdaki nazım biçimlerinden hangisinden alınmış olabilir?

- A) Varsağı B) Semai C) Koşma
D) Koçaklama E) Taşlama

11. Aşağıdakilerin hangisinde boş bırakılan yere ayraç içindeki sözcük getirilirse tanım yanlış olur?

- A) doğa güzelliklerini anlatmak ya da at, silah, kadın gibi sevilen varlıkları için yazılan şiirlerdir. (güzelleme)
B) Bir kimseyi yermek ya da toplumun bozuk yönlerin eleştirmek amacıyla yazılan şiirlere denir. (taşlama)
C) coşkun ve yiğitçe bir üslupla, savaş ve dövüşleri anlatan, kahramanlık duygularını canlandıran şiirlerdir. (koçaklama)
D) Bir kişinin ölümünden duyulan acı dile getirilen şiirlere denir. (ağıt)
E) Toroslarda yaşayan Varsak boyundan ozanlar tarafından söylene bre, behey gibi ünlemlerle başlayan şiirlerdir. (semai)

12. Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Yunus Emre – Risaletü'n Nushiyye
B) Kaygusuz Abdal – Budalaname
C) Seyrani– Sergüzeştname
D) Hacı Bektaş Veli – Makalat
E) Âşık Veysel – Sazımdan Sesler

1.

- I. Tek dörtlükten ve 7 heceden meydana gelen mniler tam mni denir.
- II. Asıl maksat ilk iki dizede söylenir.
- III. Mnilerin kfiye düzenleri abab şeklindedir.
- IV. Tam ve ayaklı mnide cinaslı kfiye kullanılmaz.
- V. Kesik mniler ilk dizedeki hece sayısı 8'den az olan mnilerdir.

Yukarıdaki cümlelerin hangileri mnilerin özellikleriyle ilgilidir?

- A) I ve III B) I ve IV C) II, III ve IV
D) III ve V E) II, IV ve V

2.

- (I) 13. yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan Yunus Emre, tasavvuf edebiyatının en önemli temsilcisidir. (II) Asıl adı Gaybi olan Kaygusuz Abdal, menkıbelere göre Alanya Beyi'nin oğludur. (III) Hacı Bayram Veli'nin "Sarı Tanbura" adlı şiiri bize Yunus Emre'nin "Dertli Dolap" şiirini hatırlatır. (IV) 17. yüzyılda yaşayan Karacaoğlan, din dışı konularda yazmış, yaşama sevinci, insan ve doğa sevgisini dile getirmiştir. (V) Halk edebiyatı şairi Seyrani, dönemindeki aksaklıkları ele almış, değersiz yöneticileri yerden yere vurmuştur.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde verilen bilgi doğru değildir?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

3. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi sadece hece ölçüsüyle şiir yazmıştır?

- A) Dadaloğlu B) Gevheri C) Âşık Ömer
D) Kâtibi E) Erzurumlu Emrah

4.

- I. Risaletü'n Nushiyye adlı eserin yazarıdır. (Yunus Emre)
- II. Koçaklamalarıyla ünlü halk şairidir. (Köroğlu)
- III. IV. Murat'ın Bağdat seferinde bulunmuş yeniçeri şairidir. (Bayburtlu Zihni)
- IV. Budalaname adlı eserin yazarıdır. (Kaygusuz Abdal)
- V. Başından geçenleri anlattığı "Sergüzeşt-name" eseri vardır. (Kayıkçı Kul Mustafa)

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle birlikte verilen sanatçı adlarından hangi ikisi yer değiştirirse bilgi yanlışlığı giderilmiş olur?

- A) I. ve II. B) I. ve V. C) II. ve III.
D) III. ve V. E) IV. ve V.

5. 20. yüzyıl halk şairidir. Şarkışla'da doğup büyümüş, Cumhuriyetin onuncu yılında Ankara'ya gelerek şiirlerini okumuş, bundan sonra ünü yayılmaya başlamıştır. Tasavvuf felsefesinin kazandırdığı hoşgörü anlayışı, şiirinin temellerinden biridir. Şiirlerini Deyişler, Sazımdan Sesler adlı iki kitapta toplamıştır. Son olarak tüm şiirlerini , Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından Dostlar Beni Hatırlasın adıyla yayımlanmıştır.

Parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Erzurumlu Emrah
B) Âşık Veysel
C) Âşık Ömer
D) Ahmet Kutsi Tecer
E) Behçet Kemal Çağlar

6. Halk edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Aşk, şarap, kadın güzelliğinin yanında tasavvufi konulara da yer verilmiştir.
- B) Çoğunlukla yarım uyak ve redif kullanılırken dil sade ve özentisizdir.
- C) Halk şairleri okur-yazar değildir. Şiirler meraklılar tarafından yazıya geçirilmiştir.
- D) Şiirlerin son dördüğünde şairin adı geçer.
- E) 18.yy'dan sonra aruzu ve dolayısıyla Arapça, Farsça sözcükleri kullananlar da olmuştur.

7. Dede Korkut hikâyeleriyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi ürünüdür.
- B) 12 hikâyeden oluşan Dede Korkut hikâyelerinde şiirle düzyazı iç içedir.
- C) Öykülerde Müslüman Oğuzların yaşamlarından, Müslüman olmayan komşularıyla savaşlarından söz edilmektedir.
- D) Dresten ve Vatikan kütüphanelerinde öykülerin iki özgün örneği bulunmaktadır.
- E) 13. yüzyılda olduğu sanılan hikâyeler, 17. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.

8.

- I. Oyunun en önemli iki kişisi Kavuklu ile Pişekâr'dır. Pişekâr oyunun yönetmenidir.
- II. Taklide ve karşılıklı konuşmaya dayanan, perdede oynatılan gölge oyunudur.
- III. Muhavere bölümü, Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanıdık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar.
- IV. Perdesi, sahnesi, dekoru, kostümü tek bir sanatkârın eseri olan bir gösteri türüdür
- V. Çirkin sahneler, kanlı görüntüler sahnede gösterilmez.

Yukarıdaki cümlelerin hangileri ortaoyunu ile ilgilidir?

- A) I. ve III. B) I. ve V. C) II. ve III.
- D) III. ve V. E) IV. ve V.

9. Karagöz oyunuyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Deriden kesilen ve "tasvir" denen birtakım biçimlerin, arkadan ışıktandırılmış beyaz bir perdeye yansıtılması temeline dayanır.
- B) Oyunun önceden hazırlanmış bir metni yoktur, oyun doğaçlamaya dayalıdır.
- C) Oyunda Hacivat, cahil halk tipini, Karagöz ise aydın ya da yarı aydın kişileri temsil eder.
- D) Oyun başlamadan evvel gösterilecek temsilin konusuna göre perdeye bir şekil işlenir ki buna "göstermelik" denir.
- E) Karagöz temsili için önce perde gerilir, perdeye "meydan" veya "ayna" denir.

10. Hacı Bektaş Veli

Kaygusuz Abdal

Yunus Emre

Yukarıdaki sanatçıların ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmışlardır.
- B) Aynı yüzyılda yaşamışlardır.
- C) Klasik edebiyata bağlı kalarak şiir yazmışlardır.
- D) Şiirlerinde tasavvufi konuları işlemişlerdir.
- E) Gazel nazım şekliyle yazılmış şiirleri vardır.

11. Aşağıdaki sanatçılardan hangileri aynı yüzyılda yaşamıştır?

- A) Köroğlu – Karacaoğlu – Erzurumlu Emrah – Âşık Ömer
- B) Karacaoğlu – Gevheri – Kayıkçı Kul Mustafa – Kâtibi
- C) Dadaloğlu – Âşık Ömer – Kâtibi – Köroğlu
- D) Pir Sultan Abdal – Kaygusuz Abdal – Köroğlu – Karacaoğlu
- E) Karacaoğlu – Dadaloğlu – Bayburtlu Zihni – Âşık Ömer

1. Aşağıda verilen özelliklerden hangisi koşmaya ait değildir?

- A) Nazım birimi dördlüklerden oluşur.
- B) Dördlük sayısı 3–5 arasında değişir.
- C) Genellikle hecenin 11’li kalıbı kullanılır.
- D) İslamiyetten önce koşuk adını almıştır.
- E) Kafiye örgüsü abab, cbcb, dbdb şeklindedir.

2. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bilgi yanlıştır yapılmıştır?

- A) Koşma’da “Aşık” mahlasını son dördlükte söyler, bu bölüme tabşırma dördlüğü denir.
- B) Semailer, koşmaya göre daha kıvrak, canlı bir ezgiyle söylenir.
- C) Koşma, İslamiyetten önceki dönemde çok kullanılan koşuk’a benzer.
- D) Semailer koşmaya benzer; koşma gibi hecenin 11’li kalıbıyla yazılırlar.
- E) Aşk, ayrılık, tabiat sevgisi, gurbet gibi konuları işleyen şiirlere, güzelleme denir.

3. Daha çok hecenin 8’li kalıbıyla yazılan.....bir özelliği dışında genellikle koşmaya benzerler; yığitçe bir üslupla söylenen.....ise hecenin 8’li kalıbıyla yazılır ve kendine has özel bir ezgiyle söylenir.

Bu parçada verilen boşluklara aşağıda kilerden hangisinin getirilmesi uygundur?

- A) Koşma - varsağı
- B) Semai - varsağı
- C) Semai - koşma
- D) Varsağı - semai
- E) Semai - tuyuğ

4. Güzelleme, Batı edebiyatında.....adını; taşlama, Batı edebiyatında.....adını; koçaklama, Batı edebiyatında... adını ve ağıt, Divan edebiyatında adını alır.

Bu parçadaki boşluklara, aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi uygundur?

- A) Lirik-hiciv-epik-mersiye
- B) Lirik-satirik-sagu-epik
- C) Lirik-satirik-epik-mersiye
- D) Lirik -mersiye-epik-hiciv
- E) Lirik -hiciv-epik-sagu

5. Varsağı Güney Anadolu’da yaşayan Türkmen

I II

boylarına ait bir nazım şeklidir.” Bre, behey, hey” gibi ünlemlerle başlar. Varsağı, semai’ye

III

benzer ve sadece hecenin 8’li ölçüsüyle söylenir. Varsağı nazım şeklini en çok kullanan aşık, Karacaoğlan’dır. Koşma ve semai’de

IV

V

işlenen konular varsağı’da da işlenir.

Bu parçadaki yanlıştırı düzeltmek için kaç numaralı bölümün paragraftan çıkarılması gerekir?

- A) V B) IV C) III
- D) II E) I

6. Halk şiirinin en uzun nazım şeklidir. Nazım birimi dördlüktür, şair mahlasını son dördlükte söyler.Kafiye şeması; abab, cccb, dddb şeklindedir.

Bu parçada sözü edilen nazım biçimi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşma B) Varsağı C) Mersiye
- D) Destan E) Semai

7. Şafak söktü yine sunam uyanmaz.
Hasret çeken gönül derde dayanmaz.
Çağırırım sunam sesim duyulmaz.
Uyan sunam uyan, derin uykudan.

Yukarıdaki dördlüğün nazım türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ağıt B) Güzelleme C) Taşlama
D) Koçaklama E) Semai

8. Anonim halk şiirinin en yaygın biçimidir. Yöreden yöreye değişiklik gösterir. 7, 8 ve 11'li hece ölçüsü ile söylenir. Aşk, kahramanlık, gurbet, ölüm gibi farklı konularda söylenebilir.

Bu parçada sözü edilen nazım şekli, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşma B) Semai C) Türkü
D) Nefes E) İlahi

9.

İlahiler sadece 8'li hece ölçüsüyle yazılır.

I

Kendine has özel bir ezgiyle söylenir. Aruzla

II

III

yazılan ilahiler de vardır. Yunus Emre, bu nazım

IV

türüyle güzel şiirler yazmıştır. İlahiler. İlahiler

3 ile 7 dördlükten meydana gelebilir.

V

Bu parçadaki bilgi yanlışlığının düzeltilmesi için parçadan kaç numaralı seçeneğin çıkarılması uygundur?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

10. Allah aşkını anlatan, ona kavuşma isteğini dile getiren, didaktik ve lirik özellikler

gösterir. Kendine has bir ezgiyle söylenir. Çoğunlukla dördlük nazım birimi kullanılır fakat beyitlerle yazılanları da vardır.

Bu parçadaki boşluğa aşağıdaki nazım biçimlerinden hangisi getirilmelidir?

- A) Nefes B) Deme C) Semai
D) İlahi E) Nutuk

11. Mani ile ilgili aşağıda verilen bilgilerin hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) 7'li hece ölçüsü ile söylenir.
B) Anonim halk şiirinin en küçük nazım şeklidir.
C) Asıl söylenmek istenen son iki dizede söylenir.
D) aaxa biçiminde uyak düzeni vardır.
E) Maniler kafiye düzeni bakımından kıt'a'ya benzer.

12. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde Dini-Tasavvufi Halk Şiiri nazım türleri arada verilmiştir?

- A) İlahi-varsağı-deme-nefes-rubai
B) İlahi-nutuk-nefes-deme-devriye
C) Nutuk-semi-ilahi-nefes-deme
D) Deme-şathiye-nutuk-müstezat- nefes
E) Şathiye-nutuk-devriye-semi-nefes

1. Dini tasavvufi halk şiirinde değişik nazım şekilleri kullanılmıştır; Bektaşî tarikatına ait şairlerin kendi tarikatlarının düşüncelerini yaymak için söyledikleri şiirlere...denir Vahdet-i Vücut felsefesine dayanan.....ise Allah'tan bir parça olan ruhun dünyaya gelmesi ve tekrar olgunlaşarak Allah'a dönmesini anlatır.

Bu parçada boşluklara aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi uygundur?

- B) Deme – İlâhi
C) Methiye – Şathiye
D) İlâhi – Devriye
E) Şathiye – Methiye
F) Nefes – Devriye

2. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bilgiyanlılığı yapılmıştır?

- A) Halk edebiyatı ürünleri nesirden ziyade şiirlerden oluşmuştur.
B) Halk edebiyatında şiir kadar nesir türünde de ürünler vermiştir.
C) Halk edebiyatı Divan edebiyatıyla kıyaslanınca daha milli bir özellik gösterir.
D) Ağırlıklı olarak hece ölçüsü yarım kafiye ve nazım birimi olarak dördlük kullanılır.
E) Halk edebiyatında şairler ürünlerini "cönk" adı verilen defterlerde toplar.

3. Dönemin yeniçeri şairlerinde olan ..., daha çok tarihi olaylar üzerine yazmıştır. Şiirleri yeniçeriler arasında yayılır. IV. Murat'ın Bağdat seferine katılmıştır.

Bu parçada bırakılan boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirmesi uygundur?

- A) Kayıkçı Kul Mustafa
B) Kâtibi
C) Erzurumlu Emrah
D) Dertli
E) Bayburtlu Zihni

4. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bilgiyanlılığı yapılmıştır?

- A) Âşık tarzı halk edebiyatı İslamiyetten önceki "ozan"ın "âşık" adını alması ve devam etmesiyle oluşmuştur.
B) Asker ocaklarında veya şehirlerde yetişen âşıklar medrese eğitimi gördükleri için Divan edebiyatı etkisinde kalmışlardır.
C) Âşık edebiyatı dini etkiler altında oluşmuş ve dinin etkisi eserlerde kendini hissettirmiştir.
D) Âşıklar genellikle okuma yazma bilmeyen, usta-çırak, ilişkisi içinde kendini yetiştirmeye çalışan kişilerdir.
E) Âşık edebiyatı ürünlerinde saz eşliğinde içten samimi bir söyleyiş hakimdir.

5. 16. asırda yaşamış şairdir. Çoklukla koçaklama türünde verdiği coşkulu şiirleri ile tanınır. Koçaklamalarında yiğitçe ve coşkulu bir söyleyiş karşımıza çıkar. Bunun yanında aşk ve tabiat güzelliklerini dile getiren şiirleri vardır.

Bu parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dadaloğlu B) Katibi C) Gevheri
D) Karacaoğlu E) Koroğlu

6. Şiirlerinde kuvvetli bir Divan edebiyatı etkisi görülür. Hecenin yanında aruzla da yazar Asıl gücü aşk şiirlerindedir. Saz şairlerimiz arasında en çok şiir yazanlardan biridir. İçli duygularında daha çok semailerinde dile getirilir.

Bu parçada bırakılan boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmeye uygun olur?

- A) Gevheri B) Seyrani C) Âşık Ömer
D) Sümmani E) Dertli

7. 17. yüzyılda yaşamış şairdir. Din dışı konularda yazmıştır. Aşık edebiyatının duygu yönünden en güçlü ve en zengin şairdir. Özellikle koşma ve semai türünde yazdığı şiirleri ile şöhret kazanmıştır.

Bu parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Köroğlu B) Dadaloğlu C) Aşık Ömer

D) Karacaoğlu E) Bayburtlu Zihni

8. Şair, IV. Murat'ın Bağdat seferinde bulunmuştur. Kayıkçı Kul Mustafa ve Kuloğlu ile arkadaşır. Divan edebiyatı nazım şekilleri ile aruzu başarı ile kullanır. Daha çok koşma ve semai ile tanınır.

Bu parçada sözü edilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aşık Ömer B) Gevheri C) Sümmani

D) Kâtibi E) Dertli

9. 17. yüzyılda yaşamış aşıktır. Aruz ölçüsünü de sıkça kullanan Kırmılı şairdir. Rumeli'de bir padişahın kâtipliğini yapmıştır. Şiirlerinde yabancı sözcüklerle mazmunları sıkça kullanmıştır.

Bu parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dertli B) Seyrani C) Kâtibi

D) Aşık Ömer E) Gevheri

10. Gerede yakınlarında doğan... birçok çırak yetiştiren son ustalardan biridir. Sağlığında şöhret bulmuş kalenderleri ile tanınır. Öğrenimini Erzurum'da tamamlar; ...ise Türk - Rus savaşının bütün acılarını yaşamış ve şiirlerinde bunu anlatmıştır. Divan şairi olma kaygısı fazladır.

Bu parçada bırakılan boşluğa aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi uygundur?

A) Erzurumlu Emrah – Gevheri

B) Dertli – Bayburtlu Zihni

C) Bayburtlu Zihni – Kâtibi

D) Kayıkçı Kul Mustafa – Sümmani

E) Aşık Ömer – Erzurumlu Emrah

11. Mustafa Reşit Paşa ile tanışır ve saraya girer. Gittiği her yerde eleştirecek birini bulur ve bu yüzden pek sevilmez. Öğrenim görmüş, Divan edebiyatı etkisin altında kalmıştır. "Sergüzeştname" adlı eseri önemlidir.

Bu parçada sözü edilen yazar aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bayburtlu Zihni

B) Aşık Veysel

C) Aşık Ömer

D) Sümmani

E) Kaygusuz Abdal

13. Karacaoğlu ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Din dışı konularda yazmış, yaşama sevinci, insan ve doğa sevgisini dile getirmiştir.

B) Aşık edebiyatının duygu yönünden en zengin ve güçlü şairidir.

C) Şair Toroslar'da, Türkmen boyları arasında yetişmiş; göçebe bir şair olarak Anadolu içinde ve dışında gezmıştır.

D) Geleneksel şiirin dil, anlatım, ölçü anlayışından ayrılmadan aşk, doğa, ölüm, ayrılık gibi temaları işlemiştir.

E) 17. yüzyılda yaşayan, aruz ölçüsünü de sıkça kullanan Kırmılı bir halk ozanıdır.

KLASİK TÜRK EDEBİYATI (DİVAN EDEBİYATI)

⇒ Osmanlı ülkesinde, özellikle medreseden yetişen aydın kimselerin Arap ve Fars edebiyatlarını örnek alarak oluşturdukları yazılı edebiyata, "divan edebiyatı" adı verilir. XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortalarına kadar süren divan edebiyatı, adını, şairlerin şiirlerini topladıkları "divan" denilen kitaptan almıştır. Divan edebiyatının tarihsel gelişmesi dört dönemde incelenebilir: Kuruluş dönemi, geçiş dönemi olgunluk dönemi, çöküş dönemi.

❖ **KURULUŞ DÖNEMİ (XIII. yüzyıldan XV. yüzyılın ilk yarısına kadar):** Bu dönemde Sadi, Feridüddin Attar, Nizami gibi İranlı şairlerin yapıtları Türkçe'ye (Osmanlı Türkçesine) çevrildi. Bu çeviriler, biçim ve öz bakımından yeni bir edebiyat geleneğinin kurulmasına ön ayak oldu. Gülşehri, Hoca Dehhani, Nesimi, Ahmet Dai, Kadı Burhanettin, Şeyhi gibi şairler, bazen din dışı konuları, çoğunlukla da çeviri yapıtların etkisiyle, tasavvuf konularını işlediler.

❖ **GEÇİŞ DÖNEMİ (XV. yüzyılın ikinci yarısından -XVI. Yüzyılın başlarına kadar):** Saray ve çevresinde oluşan divan edebiyatı, bu dönemde özellikle belirli bir sınıfın (saray ve çevresi) edebiyatı olma niteliği aldı. Seçtikleri konular, genel eğilimleri, dilleri ve dünya görüşleri, şairleri bu sınıfın hizmetine soktu. Saray ve çevresinden yakın ilgi ve destek gören, ama topluma açılmayan divan edebiyatı, resmi bir edebiyat, daha doğrusu bürokratik bir edebiyat kimliğine büründü. Ahmet Paşa, Necati şiir alanında, Mercimek Ahmet, Âşıkpaşazade ve Sinan Paşa düzyazı alanında başarılı yapıtlar ortaya koydular.

❖ **OLGUNLUK DÖNEMİ (XVI. yüzyılın başlarından XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar):** Bu dönem, Fars edebiyatı etkilerinin en aza indiği, divan şairlerinin ve yazarlarının kendi kişiliklerini, yaratıcılıklarını en iyi biçimde gösterdikleri dönem olarak kabul edilebilir. Divan şair ve yazarları bu dönemde, etkilenme ve esinlenme yerine, özgün yapıya yöneldiler; biçim ve içerikte bazı yerli öğeler oluşturdular. Şairlerin bazıları (özellikle Şeyh Galip), "Sebk-i Hindi" akımını tanıttılar ve bu akıma uygun şiirler yazdılar. Sabit ve Nabi'nin başlattığı "yerileşme"yse, Nedim'de ve onu izleyenlerde belirli bir bütünlük kazandı. Bu dönemin şairleri arasında Fuzuli, Hayali, Baki, Bağdatlı Ruhi, Taşlıcalı Yahya, Naili, Nabi, Nef'i, Nedim, Şeyh Galip, Koca Ragıp Paşa, yazarları arasındaysa Sehi Bey, Âşık Çelebi, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Peçevi, Naima, Koçi Bey, Veysi, Nergisi, Yirmisekiz Mehmet Çelebi, vb. sayılabilir.

❖ **ÇÖKÜŞ DÖNEMİ (XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar):** Osmanlı toplumunda görülen yenileşme akımları ve girişimleri, Batı dünyasıyla çeşitli alanlarda kurulan yakın ilişkiler, gazete ve dergilerin Osmanlı ülkesinde de yayınlanmaya başlanması, bazı Osmanlı aydınlarının Batı ülkelerinde öğrenim görmeleri, Batı toplumlarını ve uygarlığını yakından tanımaları, edebiyat dünyasında da belirli bir etki uyandırdı. Diliyle, dünya görüşüyle toplumdan kopuk olan Divan edebiyatı, yeni Osmanlı aydınları tarafından eleştirilmeye başlandı. Böylece, divan edebiyatının kendi çerçevesi içinde en güzeli yapılandırma, en güzel deyişe varma anlayışı değişmeye, edebiyatı toplumun eğitilmesinde, ahlâkının düzeltilmesinde, çevresini tanımada ve değiştirmeye yönelmesinde etkin bir araç olarak görme

eğilimi yaygınlaşmaya başladı. Divan edebiyatı, ilk sivil gazetenin çıkış tarihi olan 1860 yıllarında sona ermiş kabul edilmektedir.

- ⇒ XVI. yüzyılın sonunda, önce duraklayan sonra da hızla çöküş dönemine giren Osmanlı Devleti'nin çöküşüne paralel olarak edebiyat da çöker. Vefasızlığından yakınılan, uğrunda acı çekilip göz yaşı dökülen hayalî sevgili tipi, mecaz, mazmun ve istiarelere dayalı kuralcı anlatımı, güncel ve gerçek yaşamdan uzak, yapay ve abartmalı kurgusuyla Divan Edebiyatı, Batıya yönelmeyi hedefleyen yeni edebiyat anlayışına ve esaslarına ters düşer. Nitekim toplumun eğitimini ve medenileşmesini esas alan, halkın gerçeklerine dayanan somut eserler vermeyi amaçlayan Tanzimat döneminin büyük şairleri **Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat, Ali Suavi** eski edebiyat yerine yeni edebiyat tarzını benimserler.
- ⇒ Yeni kurulacak edebiyatın esaslarını "**Lisâni Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmilidir**" adlı uzun makalesinde açıklayan Namık Kemal, edebiyatın tanımını yaparak "**Fikrin gelişmesine ve toplumun eğitilmesine olan büyük hizmetinden**" söz eder. Divan edebiyatının "**realite ile ilgisizliğine, sunîliğine ve boşluğuna**" değinir.
- ⇒ 1868'de Hürriyet gazetesinde çıkan **Şiir ve İnşa** makalesinde, Divan Edebiyatını millî olmamakla suçlayan Ziya Paşa, "**gerçek Türk edebiyatının halk edebiyatı olduğunu**" söyler. Altı yıl sonra yayımladığı üç ciltlik **Harâbât** antolojisinde ani bir dönüşle övdüğü Divan Edebiyatının propagandasını yaptığı gerekçesiyle de Namık Kemal'in **Tahrib-i Harâbat** ve **Takip** adlı eserlerinde ağır eleştirilere hedef olur.

ÖZELLİKLERİ

- Şiirlerde **aruz ölçüsü** kullanılmıştır.
- Nazım birimi **beyittir**. Nazım birimi olarak dörtlülüğün kullanıldığı nazım biçimleri de vardır.
- Her beyit kendi içinde bir bütündür ve şiirin diğer beyitleriyle ses ve ölçü dışında birlik yoktur. Bütün güzelliği değil, **parça güzelliğine** önem verilir.
- **Arapça, Farsça sözcük** ve tamlamalarla yüklü bir dil kullanılmıştır. Dil, imge ve çağrışım bakımından zengindir.
- "**Mazmun**" denilen kalıplaşmış sözlere yer verilmiştir. (sevgili yerine **gül**, söz yerine **inci**, sevgilinin yüzü yerine **ay**, sevgilinin kirpiği yerine **ok**, sevgilinin kaşları yerine **yay**, aşk yerine **şarap** kullanılması gibi)
- Anlamdan çok söyleyişe önem verilir. **Ne söylendiği değil, nasıl söylendiği önemlidir.**
- Uyak göz içindir ve çok önemlidir. Genellikle tam ve zengin uyak kullanılır.
- Konu bütünlüğü olmadığı için şiirlere başlık konulmaz. Şiir redifiyle veya türüyle anılır.
- İnsanın iç dünyasına yönelik **soyut bir edebiyattır**. Yaşamdan kopuktur, günlük yaşama pek rastlanmaz.
- Arap ve Fars edebiyatının etkisinde gelişmiştir.
- Divan edebiyatında **aşk, şarap, sevgili, ölüm, övgü, yergi, tabiat** ve **tasavvuf** gibi konular işlenmiştir.
- Söz sanatlarına fazlaca yer verilmiştir.
- Arap ve Fars edebiyatından geçen nazım şekilleri kullanılmıştır. (Gazel, mesnevi, kaside, rubai ...)
- Divan edebiyatı, İslamiyet'in gölgesinde gelişen bir edebiyattır. Tasavvuf bu sebeple en çok işlenen konulardandır. Tasavvufa göre ruhlar Allah'tan ayrılmış ve yine ona dönecektir. O'na dönmek ruhun kendi arzusudur. İnsan, Allah'tan uzak olmanın ıstırabını çeker. Dünya, insanın Allah'a kavuşmasını önleyen engellerle doludur.

Bunlardan arınmak gerekir. Sevgiliye duyulan aşk, yerini Allah aşkına bırakır.

- **13.yüzyılda** gelişmeye başlamış, **16. ve 17. yüzyıllarda** en olgun dönemini yaşamış, **19.yüzyılın sonlarına kadar** sürmüştür.
- Nazım ön planda tutulmuş, nesre pek az yer verilmiştir.
- Nesir alanında **tezkiireler** (edebiyat tarihi görevini gören biyografik eser), **münşeâtlar** (mektuplar), **tarihler**, **dini metinler** ve **nasihatnamelere** de rastlanmaktadır. Bunlarda da sanat yapma amacı ön plandadır.
- Aydın zümrenin edebiyatıdır. Medrese kültürü hâkimdir. **Genellikle saraya ve çevresine seslenir.**
- Divan edebiyatı aşk, sevgili (Maşuk), seven (Âşık) ve rakip arasında gelişen bir hadisedir. Sevgili genelde güzelliğiyle kaprisiyle aşığa hükmeder durumdadır. Hüküm ve iradeyi elinde tutan sevgili (maşuk) âşık için daima bir sultan, hükümdar veya sahip sıfatındadır. Aşk ise onun karşısında bir kul, köle veya geda durumundadır. Konum farkı aynı kalmak şartıyla âşık, aşk derdiyle yatan bir hasta, sevgili ise dermanı kendinde bulunduran bir tabiptir veya âşık kendini maşukun zülüm ve kahrına bir kurban, onun öldürücü elinde bir şehit olarak tasavvur eder. Aşığın eziyet, cefa, naz, kahredici ilgisizlik ve vefasızlık divan şiirindeki sevgilinin değişmez özellikleridir. Âşık ise bunlara isyan etmeden kabullenen her cefayı bir lütuf gibi karşılan, aşkın yüksek bir ruh ve tevekkül terbiyesine ermiş bir âşık imajını verir. Bütün eziyet ve cefalara rağmen sevgiliden vazgeçmez.
- Divan edebiyatı geleneğinde sevgilinin boyu selvi ağacı gibi uzun, bir oyana bir bu yana sallanarak yürüyen ince belli, uzun ve siyah saçlı, yanakları gül gibi kırmızı, ayva tüylü, bakışları kılıç gibi keskin, ok gibi yaralayıcı, bazen bakışları sevgiliyi öldürür. Kaşları oku atan birer yay, kirpikleri oktur.

ÖRNEK BİR DİVAN ŞİİRİ İNLEMESİ

GAZEL

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı?
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı?

Kamu bîmârına cânan devâ-yı derd eder ihsan,
Niçin kılmaz bana derman beni bîmâr sanmaz mı?

Şeb-i hicran yanar cânım töker kan çeşm-i giryânım,
Uyarır halkı efganım kara bahtım uyanmaz mı?

Gül-i ruhsârına karşı gözümünden kanlı akar su,
Habîbim fasl-ı güldür bu akarsular bulanmaz mı?

Gamım pinhan dutardım ben dediler yâre kıl rûşen
Disem ol bi-vefâ bilmem inanır mı inanmaz mı?

Değilim ben sana mâil sen ettin aklımı zâil.
Bana ta'neyleyen gafil seni görgeç utanmaz mı?

Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rûsvâdır,
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı?

Fuzuli

atîf: Yöneltilme, çevirme; ilişkili bulma.

bîmâr: Hasta.

bî-vefâ: Vefasız, sözünde durmayan. "bî-" Farsça bir ön ektir. Başına geldiği kelimenin anlamını olumsuz yapar.

cânân: Sevgili.

cefâ: Eziyet.

çeşm-i giryân: Ağlayan göz.

devâ: Derman, çare.

efgân: Feryat, figan, çığlık.

fasl-ı gül: Gül mevsimi, ilkbahar.

felek: Gök yüzü. Edebiyatta felek daha çok şikâyet yerine kullanılır. Divan şairleri tarafından daha çok yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk ve parlaklık gibi özellikleriyle anılmıştır. Âşığın çektiği acı ve ıstıraplardan dolayı ettiği âh ve figanlar de felekler kadar sonsuzdur. Felek ihtiyarlığı, dönecliği, kimseye yâr olmaması, kahrpelîği gibi özellikleriyle şikâyetlere sebep olur.

gâfil: Herhangi bir konuda haberi ve bilgisi olmayan.

gam: Keder, üzüntü.

giryân: Ağlayan.

görgeç: Görünce, gördüğünde.

habîb: Sevgili.

hemîşe: Sürekli, her zaman.

hicrân: Ayrılık.

ihsân: Bağış, yardım.

kamu: Bütün, hep, tamam.

mâil: Meyletmiş, gönül vermiş.

murâd: İstek, arzu.

pinhân: Gizli.

rind: Dünya işlerine önem vermeyen kişi, kalender.

ruhsâr: Yanak.

rûşen kılmak: Açıklamak, aydınlatmak, anlatmak.

rûsvâ: Rezil.

şeb: Gece.

şeb-i hicrân: Ayrılık gecesi.

şem': Mum.

şeydâ: Çılgın, deli, şaşkın.

ta'n eylemek: Ayıplamak.

zâil etmek: Sona erdirmek, ortadan kaldırmak.

1. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Sevgili beni candan usandırdı, cefadan usanmaz mı? Ahımdan gökler yandı, dileğimin mumu yanmaz mı?"

Açıklaması

Bu beyitte şairin muhteşem hayal gücünü daha iyi anlayabilmek için şiirin derinliklerine inelim. Şair canından usandığını bıktığını söylüyor ama bunu şikâyet olarak değil artık aşkıta öyle bir noktaya geldim ki artık canımdan bile geçtim senin için, iste şu an şuracıta canımı vereyim diyor ve devam ediyor, yaptığı kötülöklere rağmen benim can vermeme istemiyorsun, aslında senin de işine geliyor böyle kendinden geçen bir âşığının olması; çünkü böylece sende yücelmiş oluyorsun. Âşık Veysel'in demesiyle:

Güzelliğin beş para etmez,
Şu bendeki aşk olmasa...

Ne sevgili âşıkının can vermesini istiyor, ne de âşık sevgilisinin cefâ etmeyi bırakmasını... Sevgilinin ettiği cefa âşıkının ruhunu yüceltip, onu maddeden ayırıyor, aslında cefâsı ona hediye oluyor. Eski inanışa göre (Batlamyus) felek yani dünyayı oluşturan tabakalar 7 katmış ve her biri birbirinin içinde ve farklı yönlerde dönermiş. (Bu yüzden felekle ilgili birçok benzetme vardır.) Fuzuli de burada öyle bir benzetme yapıyor ki, insanın hayal dünyasını bir kat daha genişletiyor. "Ah"

ettiğimizde ağızımızdan duman çıkar ve o dumanın içinde hâla yanan kıvılcımlar vardır. Tıpkı yanan ateşin üstünde uçuşan minik kıvılcımlar gibi... İşte âşıkın bu "Aaah" edişi o kadar derin ki, ahıyla çıkar kıvılcımlar yerden 50.000 metre yükseklikteki 7 kat feleği bile yakıp geçiyor. Bu kadar etkili bir "aah" çekmem, murat mumumu nasıl yakamıyor, ona şaşıyorum. Burada murat mumu şairi eritecek minicik bir ateştir ve o hâlâ yanmamıştır.

• Ruha olan cefâ, ruhu yüceltir; maddeden ayırır.
Âşıka bir hediyedir.

2. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Sevgili, bütün hastaların derdi için ilaç veriyor ama bana ilaç vermiyor. Yoksa beni hasta sanmıyor mu?"

Açıklaması

Sevgili, artık merhamete gelmiş, onu görüp kendinden geçenlere, hasta olanlara bir bîmarhâne açtırmış, orada onlara çeşitli yöntemlerle tedavi vermekle, dertlerine derman olmakta. Herbirine reçeteler yazıp hastalıklarına çareler yazmakta ama beni bîmarhanesine alıp neden bana da derman vermez. Ben ki aklımdan canından onun için geçmişin ama o hâla beni hastaları arasında görmüyor mu?

3. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Ayrılık gecesi canım yanar, gözlerim kanlı yaşlar döker. Feryadım halkı uyandırır, kara bahtım hala uyanmaz mı?"

Açıklaması

Âşık için geceler bir hayli zor geçer, sessiz ve yalnız bir ortamda sevgilisini düşünür ve onun için ağlar. Gecenin başlangıcında önce hüznlenir, içine bir burukluk girer, gece ilerledikçe âşıkın gözünden yavaş yavaş gözyaşları süzölmeye başlar. Bu gittikçe büyür ve saatlerce gözyaşı döker. Gözler kıpkırmızı olmuştur ve artık akacak tek bir damla gözyaşı kalmamıştır vücudunda, işte âşık o andan itibaren kan ağlamaya başlar (Bu gerçekte olabilen bir şeydir). Sabahın erken saatlerine ah ederek aman ederek feryatlarını yükselttikçe yükseltir ve etraftaki komşuları, halkı uyandırır. Bu kadar geceler boyu ağlamasına, gözlerinden kan dökmesine rağmen kara bahtı bir türlü uyanmaz yani aydınlanmaz. (Tasavvufîta ışığı yakmaya, ışığı uyandırmak denirmiştir). "Artık sevgilinin beni de hastaları arasında kabul edip bana çare bulma vakti gelmedi mi?" diye soruyor şair, aslında o bunu istemiyor çünkü kara bahtının aydınlanması onu aşkında bir üst mertebeye çıkmasına engel olur. O sadece sevgilinin varlığını istemektedir, kendisini değil...

Pâyın sadâsı gelse de sen hiç gelmesen
Men dinlesem kıyamete dek, vuslat istemen
Bulsam izinle semtini, ol semte ermesem
Aşsam zamanı hasretin encamı gelmeden
I. Hami Danişmend

Sen hiç gelmesen bile, ayağının geliş sesini
kıyamete kadar dinlesem yeter; ayrıca vuslat
istemem. Senin izini takip ederek mahallen
bulsam ama o mahalleye bir türlü ulaşamam...
Ve ayrılığının sonuna ulaşmadan bütün zamanı
aşıp (veya tüketip) başka bir boyutta (aşk
boyutunda) yaşamaya başlasam...

4. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Yanağının gülüne karşı gözümünden kanlı su akar
(yani: kan ağlarım); sevgilim! Bu gül mevsimidir,
akarsular bulanmaz mı?"

Açıklaması

Gül yanakları karşı gözümünden kanlı yaşlar akar.
Artık bahar geldi, vakit Gül Çağına erişti, artık sular
bulanık akmaya başlıyor. Burada bahar kelimesiyle
suların bulanık akması ilişkilidir. Baharda çokça
yağmur yağar, karlar erir ve dolayısıyla akarsular
gelen bu yağmur, kar sularıyla bulanık akmaya
başlar.

5. Beyit

Nesir(düz yazı)

"Ben derdimi gizliyordum; "Derdini sevgiliye aç."
dediler. Derdimi söylesem acaba o vefasız inanır
mı inanmaz mı?"

Açıklaması

Aslında Fuzuli, üzüntüsünü içinde tutmaktan dertli
değil çünkü gidip sevgiliye söylese ya evet
cevabını alacak ve sevgiliye kavuşacak (Ki bunu
hiç mi hiç istemez çünkü onun için sevgi birine
kavuşmak değil sadece onun varlığını sevmektir.)
hayır dese bu sefer sevgilinin gözünden iyice
düşecek ve aşkı beş para etmeyecek.

6. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Ben sana meyilli değildim, aklımı yok eden sen
oldun. Bu aşktan dolayı beni kınayan gafiller senin
güzelliğini görünce utanmazlar mı?"

Açıklaması

Burada ikinci bir anlam daha saklı. Seni görenler,
bana gelip beni ayıplamazlar mı o güzeller güzeli
sevgiliye senin aşkın sâdece bu kadar mı? Sen ne
biçim âşıksın demezler mi bana...

7. Beyit

Nesir (düz yazı)

"Fuzuli çılgın bir âşıktır, daima halkın diline
düşmüştür; sorun ki bu nasıl sevdadır? Bu
sevdadan usanmaz mı?"

Açıklaması

Fuzûli şimdi boğulacak duruma geldi, ya da sizi
daha fazla acısıyla boğmak istemiyor, halka rezil
rûsva oldu saygınlığı falan kalmadı. Lâkin bir sorun
bakalım bu ne sevdadır ki âşık bir türlü bu
sevdadan usanmıyor. Burada usanmak iki
anlamda kullanılıyor. İlk anlamı bıkmak, yani bu
sevdadan şimdiye kadar neden bıkmadı. İkinci
anlamı ise uslandırmak, bu sevda seni hâlâ
uslandıramadı mı?

Metin Üzerinde Araştırmalar

1. Şiirin teması nedir?

Şiirin teması, sevgiliye olan aşk ve ona
kavuşamamanın verdiği acıdır.

2. Şiirde âşık ve sevgili tiplerinin hangi özelliklerinden söz edilmektedir?

Şiirde anlatılan sevgili, klâsik Türk edebiyatındaki
sevgili tiplmesi ile uygunluk göstermektedir. Âşık
canından usandığı hâlde o eziyet etmekten
vazgeçmez. Sevgili bütün hastalarının dertlerine
çare bulur, ama âşığın derdiyle ilgilenmez, âşık da
ona duyduğu sevgiyi gizlemektedir; çünkü açığa
vurduğu zaman sevgilinin ona inanacağından emin
değildir. Ayrılık gecesinde sabaha kadar kanlı
gözyaşı döker, feryat eder. Yine de kara bahtı
uyanmaz. Sevgilinin güzelliği onun aklını başından
almıştır. Durumu bilmeyip de bu yüzden âşığı
ayıplayanlar, sevgilinin güzelliğini gördüklerinde
mahcup olacaklardır.

3. "Felekler yandı âhımdan" sözünden ne anlıyorsunuz?

Şair sevgilinin kendisine çektiği cefa yüzünden
ah çekmekte ve yüreği yanmaktadır. Ah çekerken
yanmış yüreğinden çıkan ah ateşi gökleri
yakmaktadır. Burada mübalağa sanatından söz
edebiliriz. Şairin asıl anlatmak istediği ah sesinin
göklere kadar ulaştığı ve oraları dahi yaktığı, ama
muradının mumunun yanmadığı yani sevgilisinin
onun sevgisini görmezlikten geldiğidir. Burada
murat mumunun yanması toplumdaki bir geleneği
hatırlatır. Bir isteği olanlar evliya türbelerine veya
efsaneleşmiş ağaç vb. yerlerde adak adar. Kişinin
dileği gerçekleşince oraya mum yakar. Aslında
batıl inanç olan bu gelenek az da olsa halk

arasında yaşamaktadır. Burada bu geleneğe de atıf vardır.

4. Sevgili kimlere ilgi gösteriyor? Âşığa nasıl davranıyor?

Sevgili kendisine âşık olan herkesle konuşarak onlara ilgi gösteriyor. Dolayısıyla onunla konuşma isteğinde olan âşıklarının derdine derman oluyor. Burada âşık sevgiliyi başkalarından kıskanmaktadır. Hasta kelimesini mecazi olarak âşık anlamında kullanıyor. Sevgilinin konuştuğu insanlar onun akrabaları da olabilir. Şair onu kıskandığı için onları âşıkları zannedebilir. Fakat sevgilinin âşığa yüz vermemesi onunla hiç ilgilenmemesi buna sebep olmaktadır.

5. Âşık sevgiliden neyi gizliyor, kimler ne tavsiye ediyor?

Âşık sevgiliye duyduğu aşk yüzünden çektiği acıyı sevgilisine açıklamaktan çekiniyor. Arkadaşları ona karşı duyduğu sevgiyi açıklamasını tavsiye ediyorlar. Âşığın çekinmesinin sebebi sevgilinin kendisine inanmayabileceği endişesidir. Eski toplumların kapalı oluşu, insanların karşı cinse duygularını günümüzdeki kadar açıkça söyleme imkânı bulamamaları, âşığın içe dönük bir karaktere sahip oluşu da etkili olabilir.

6. Âşığın sevgiliye olan bağlılığı çevresi tarafından nasıl karşılanıyor?

Sevgili çok güzel olduğu için, onu görür görmez âşık olan şair zamanla aklıyla değil hisleriyle hareket ediyor. Yani hareketlerini kontrol edemiyor. Bu sebeple çevresindekiler onu ayıplıyor ve herkesin diline düşüyor. Çevresindekiler, bir kadın için bu kadar gözyaşı dökmesini, feryat etmesini doğru bulmuyorlar. Ama o bu sevdadan memnun olduğunu ve usanmadığını belirtiyor.

Fuzûlî âşık olmayı ve aşk derdini çekmeyi, sevgiliye kavuşmaya tercih eder. Çünkü bu mecazi aşk onu olgunlaştıracak ve hakiki aşka yükselmesini sağlayacaktır. Oysa sevgiliye kavuşması onu bu ruh olgunluğuna kavuşmaktan mahrum edecektir. O sevgilinin aşkıyla ıstırap çekmekten, acıyla yoğrulmaktan ve acılarını terennüm etmekten memnundur. Bunu bir başka beytinde şöyle dile getirir:

*"Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helakim, zehr-i dermânındadır."*

(Aşk derdiyle hoşnudum, ey doktor! Bana ilaç verme ki benim helâk olmam senin derman olsun diye vereceğin zehrindedir).

7. Âşık, sevgilinin gül yanağına karşı kanlı gözyaşı dökmesinin sebebini nasıl açıklıyor?

Âşık sevgilinin kendisine çektiği acı yüzünden çok ağlıyor ve artık gözyaşları bulanık yani kanlı akmaya başlıyor. Çok ağlayan insan için "gözleri kan çanağına döndü" denildiğini hatırlarsak sevginin derecesine göre buradaki anlatımın gerçek olabileceğini düşünürüz. Şair kanlı gözyaşlarını ilkbaharda bulanık akan sulara benzetiyor. Fakat gözlerinden akan yaşların kanlı olmasının bilinen sebebi dışında gül mevsiminde bulanık akan sular gibi kendi gözyaşlarının da sevgilinin gül yanağının sebebiyle kanlı aktığını anlatıyor. Bir olayı bilinen sebebin dışında daha güzel bir sebebe bağlama sanatını hüsn-i talil denir. Bu beyitte şair sevgilinin yanağını güzelliği ve kırmızılığı sebebiyle güle benzetiyor. Burada gözyaşının kanlı olmasında sevgilinin gül yanağının kırmızı renginin gözyaşı damlacıklarına aksetmiş olduğu düşüncesi de gizlidir.

Şair, şiirin bütününde düşüncelerini, anlatımı etkili kılmak için soru sorarak ifade ediyor. Edebiyatta bu sanata istifham (soru sorma) sanatı denir. Bu sanatta okuyucunun sorulan soruya farklı cevap verme ihtimali yoktur, yani soruda cevabı verilmiştir. Fakat cevabını okuyucu verince şairin savunduğu düşüncüyü kendi düşüncesi zannederek, buna katılma ihtimali artar.

8. Beşinci beyitte yer alan "akar su" kelimeleri arasında nasıl bir anlam ilişkisi vardır?

Beşinci beyitte olan akar su kelimelerinin yazılışları aynı anlamları ayrı olduğu için bunlar arasında cinas sanatı söz konusudur. Birinci mısradaki suların akacağını söylüyor. İkinci mısradaki ise "akarsu" anlamında kullanıyor.

9. Bu gazelde hangi edebî sanatlar yapılmıştır?

Birinci beyitte "**Felekler yandı ahımdan..**" derken ahının ateşiyle göklerin tutuştuğunu söylüyor. Bu gerçekte mümkün olamayacağı için **mübalağa** sanatı olarak nitelendirilebilir.

İkinci beyitte **bimar (hasta), derd, derman, deva** kelimeleri anlamca birbirine uygun kelimelerdir. Dolayısıyla bu beyitte **tenasüp** sanatı vardır. Şair, "**Niçün kılmaz mana derman..**" derken, cevabını bildiği bir konuyu bilmez görüldüğü için **tecavül-i arif**; ayrıca **bimar** kelimesi hasta anlamı yanında "aşk derdine düşen" anlamında kullandığı için **mecaz sanatı** yapmıştır.

Üçüncü beyitte **pinhan tut-** (gizlemek); **ruşen kıl-** (açıklamak) kelimeleri arasında **tezat** sanatı vardır.

Dördüncü beyitte **çeşm, giryan, efgan, dökmek** arasında ve **çeşm, şeb**, uyandırmak arasında **tenasüp** sanatı vardır. “**Kara bahtım uyanmaz mı?**” sorusu ile cansız bir kavrama insana mahsus bir özelliği yüklediği için **teşhis** sanatı vardır.

Beşinci beyitte sevgilinin gül yanağı yüzünden gözünden kanlı yaş gelmesinin sebebini bir başka olaya gül mevsiminin gelmesine ve bu mevsimde suların akmasına bağlanarak **hüsni talil** sanatı yapılmıştır. **Gül, su, ruhsar, fasl-ı gül** (ilkbahar) kelimeleri arasında **tenasüp**; **akar su** ve **akarsu** arasında **cinas** sanatı yapılmıştır. **Gül yanak** söz grubunda **teşbih-i belîğ** vardır. Akarsular sözü ile gözyaşının benzetildiği varlık oluyor. Sadece benzetilenle yapılan benzetmelere **açık istiare** denir. Ve şair yine cevabını bildiği bir soru sorarak **tecahül-i arif** sanatı oluşturuyor. Gözyaşlarının çokluğunu akarsuya benzetmekle **mübalağa** sanatı oluşturuyor.

Altıncı beyitte şair kendisini arkadaşlarının ayıplaması üzerine Yusuf ile Züleyha hikâyesindeki şu olayı örnek gösteriyor: "Züleyha'nın Hz. Yusuf'a (a.s) âşık olması üzerine arkadaşları kendisini ayıplıyorlar ve bir erkek için bir vezir eşinin böyle durumlara düşmesini eleştiriyorlar. Bunun üzerine Züleyha da arkadaşlarını saraya davet ediyor, onlara meyve ikram ediyor. Kadınlar meyvelerini yerken sarayda çalışan Yusuf'u bir bahaneyle oraya çağırıyor. Kadınlar Yusuf'un güzelliği karşısında kendilerinden geçiyor ve farkında olmadan elmalarını kesecek yerde ellerini kesiyorlar. Bu olaydan sonra Züleyha'yı ayıplamakta haksız davrandıklarını anlıyorlar." Herkesçe bilinen bu olay hatırlatıldığı için **telmiḥ** sanatı yapılıyor.

Yedinci beyitte “**rind-i şeyda**” tamlaması ile asıl kastedilen Mecnun'dur. Bu beytin içinde Leyla ve Mecnun mazmunu vardır. Şair bu beyitte kendinden farklı bir adammış gibi bahsediyor. Buna **tecrit** sanatı denir. Fuzuli kelimesinin "boşu boşuna" anlamı "çılgın âşık" söz grubunun sıfatı olursa tevriyeli kullanılmış olur tabiki **tevriye** sanatı dememiz gerekir

Ayrıca bütün beyitlerde anlamı kuvvetlendirmek için soru sorularak **istifham** sanatı yapılmıştır.

10. Şiirin kafiye ve rediflerini gösteriniz, şekil özelliklerini belirtiniz.

Bu şiir bir **musammat gazel**dir. Musammat gazellerin ortasında iç kafiye bulunur ve gazel ortadan ikiye bölünüp dördlük haline getirildiği

zaman kafiye şeması **abcb, dddb, eeeb, fffb, gggg, hhhh, ıııı** şekline dönüşür.

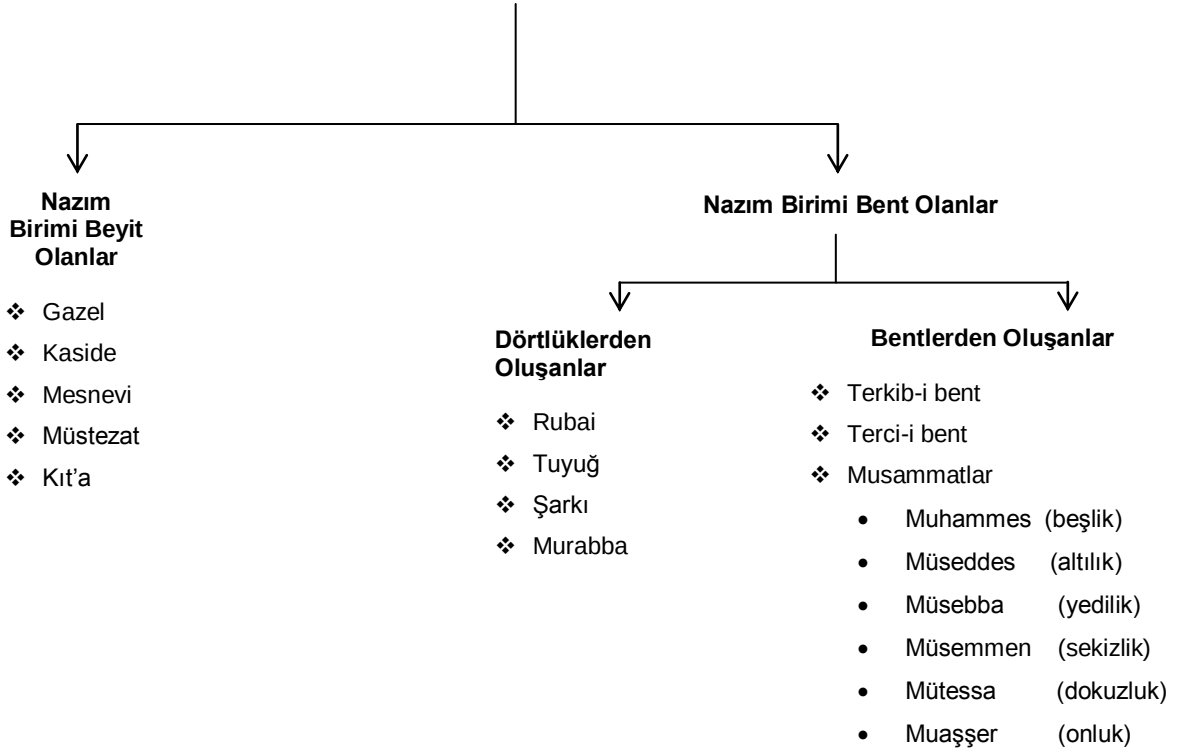
Buna göre **usanmaz mı, yanmaz mı, sanmaz mı, inanmaz mı, uyanmaz mı, bulanmaz mı, utanmaz mı** kelimelerinde **-an** hecesi **tam kafiye**, **-maz mı** ekleri ise aynı görevde olduğu için rediftir. **Canan, ihsan, derman**, kelimelerindeki **-an** sesi **zengin kafiye** (bir uzun sesli ve bir sessiz harften oluşan kafiye zengin sayılır); **men, ruşen, bilmen** kelimelerindeki **-en** sesi **tam kafiye**; **canım, giryanım, efganım** kelimelerindeki **-anzengin kafiye**; **-ım'lar redif**; **karşu, su**, bu kelimelerindeki **-u** sesi **yarım kafiye**; **mail, zail, gafil** kelimelerindeki **-il** sesi **tam kafiye**dir. **Şeydadır, rüsvadır, sevdadır** kelimelerindeki **-atam kafiye** (uzun olduğu için), **-dur** hecesi **rediftir**.

Divan şiirinde genellikle tam ve zengin kafiye kullanılır. Bu şiirin son derece ahenkli olmasında iç kafiyenin de etkisi vardır.

Bu gazel; aruzun **mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün** kalıbıyla yazılmış aa, ba, ca, da, ea, fa, ga şeklinde kafiyelenmiştir. Nazım birimi beyittir ve konusu aşktır. “**Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı / Felekler yandı âhumdan murâdım şem'i yanmaz mı**” matla beytidir. Bu beyit şiirin doğduğu beyittir. Şairin, şiirin kafiyesine ve ölçüsüne karar verdiği beyittir. Diğer beyitler buna bağlı olarak yazıldığı için matla beyti önemlidir.

Konu bütünlüğü olduğu için **yek-ahenk gazel**dir; bütün beyitlerinde söyleyiş güzelliği olduğu için **yek-âvâz** olduğu da söylenebilir. Şiirin hüsni talil yapılan “**Şeb-i hicrân yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım / Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı**” şeklindeki beyti beytül-gazel olarak kabul edilebilir. Şair son beyitte mahlasını söylemiştir ve artık şiirini bitirmiştir. Bunun için bu beyte **makta beyti** denir.

KLASİK TÜRK EDEBİYATI (DİVAN EDEBİYATI) NAZIM ŞEKİLLERİ

NAZIM BİRİMİ BEYİT OLANLAR

1. GAZEL

- Arapçada, “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, sohbet etmek” demektir.
- Konusu **aşk, tabiat güzelliği, şarap ve kadın** güzelliğidir.
- İlk beytine **matla**, son beytine **makta** denir.
- Matladan sonra gelen ikinci beytine “**hüsn-i matla**; maktadan önceki beytine “**hüsn-i makta**” adı verilir.
- En güzel beytine **beytü'l gazel (şah beyit)** denir.
- Son beyitte şair **mahlasını** kullanır.
- Uyak düzeni **aa, ba, ca, da...** şeklindedir.
- Beyit sayısı **5–15** arasında değişir.
- Beyitleri arasında konu birliği bulunma şartı yoktur.
- Eğer gazelin bütün beyitlerinde aynı konu işleniyorsa buna **yek-ahenk gazel** denir.
- Bütün beyitleri aynı söyleyiş güzelliğine sahip olan beyitlere **yek-avaz gazel** denir.

- Divan şiirinde gazellere bir başlık veya ad koyma geleneği yoktur.
- **Fuzuli, Baki, Nedim** gazelin tanınmış isimleridir.
- **Biçim bakımından iki çeşit gazel vardır:**

Düz gazel:

- Dizelerinin ortasında iç uyak bulunmayan gazeldir.

Musammat gazel:

- Dize ortalarında iç uyaklı olan gazellerdir.

Revişinden aldanırdım / bilemez de hoşlanırdım

Kerem ü vefa sanırdım / sitem ü cefa imişsin

- **Gazeller konularına göre şöyle isimlendirilir:**

1. **Aşıkâne gazel:**

- ❖ Aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, sevgiliden yakınmayı, sevgiliye yakarış konularını içerir.
- ❖ Bu türe Fuzuli'nin gazelleri örnek verilebilir.

2. Rindâne gazel:

- ❖ İçkiyi, içki zevkini, içki ile ilgili türlü düşünceleri, hayata karşı kayıtsızlığı anlatır.
- ❖ Bu türe Baki'nin gazelleri örnek verilebilir.

3. Şûhâne gazel:

- ❖ Kadının güzelliğini çapkın bir anlatımla dile getiren gazellerdir.
- ❖ Bu türe Nedim'in gazelleri örnek verilebilir.

4. Hikemî gazel:

- ❖ Ahlakla ilgili öğütler veren, türlü hayat görüşlerini yansıtan gazellerdir.
- ❖ Bu türe Nâbî'nin gazelleri örnek verilebilir.

Gıtdün ammâ ki kodun hasret ile cânı bile **MATLA**
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdur sensüz **Hüsn-i Matla**
Mey-i zehrâb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile

Bağa sensüz bakamam çeşmüme âteş görünür
Gül-i handânı degül serv-i hîrâmânı bile

Sîneden derd ile bir âh ideyin kim dönsün **Hüsn-i Makta**
Aksine çarh-ı felek mihr-i dırahşanı bile

Hâr-ı firkatle Neşâtî-i hazînün vâ-hayf **MAKTA**
Dâmen-i ülfeti çâk oldı girîbânı bile
Neşâtî

2. KASİDE

- Türk edebiyatında din ve devlet büyüklerini **övmek** amacıyla belirli kurallar içinde yazılan şiirlerdir.
- Beyit sayısı **33–99** arasında değişir. Ancak beyit sayısı 33'ten az ve 99'dan çok olan kasideler de vardır.
- Uyak düzeni gazelinkiyle aynıdır. (**aa, ba, ca, da** ...)

- İlk beytine **matla**, son beytine **makta** denir.
- Şairin mahlasının bulunduğu beyte **taç-beyit** adı verilir.
- Kasidenin en güzel beytine **beytü'l kasid** adı verilir.

KASİDENİN BÖLÜMLERİ

1. **Nesib (Teşbib):** Kasidenin giriş bölümüdür. Burada, asıl konuya geçilmeden önce; bahar, yaz, ramazan, bayram, savaş gibi konularla ilgili tasvir yer alır.
2. **Girizgâh:** Bu bölümde konuya giriş yapılır.
3. **Medhiye:** Bu bölümde şair, kimi övecekse onun yüceliklerini sıralar.
4. **Fahriye:** Şair bu bölümde kendini ve şiirini över. Her kaside de bulunmayabilir.
5. **Tegazzül:** Şair burada kendi başına gazel diyebileceğimiz mısralar yazar. Her kaside de bulunmaz.
6. **Taç:** Şairin mahlasını kullandığı bölümdür.
7. **Dua:** Şair, kasidesine Allah'a dualar ederek devletinin, iletinin sağlığını temenni ederek kasideye son verir.

- ⇒ Kasideler nesip bölümlerinde işlenen konulara göre; **bahariye** (bahar), **ıydiye** (bayram), **ramazaniye**, **şitaiye** (kış), **sayfiye** (yaz); rediflerine göre; **su kasidesi**, **sühan kasidesi**, **gül kasidesi** gibi isimler alır.
- ⇒ Divan edebiyatında kasideleriyle tanınmış şairimiz **Nefi**'dir.

KONULARINA GÖRE KASİDELER

1. **Tevhid:** Allah'ın birliğini anlatan kasidedir.
2. **Münacaat:** Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılan kasidedir.
3. **Naat:** Hz. Muhammed'in büyüklüğünü anlatan, onun övgüsü ile ilgili kasidedir.
4. **Medhiye:** Padişahları, vezirleri ve devrin ileri gelen kişilerini övmek için yazılan kasidedir.
5. **Mersiye:** Devlet büyüklerinin ölümünden duyulan acıları anlatan kasidedir. **Baki'nin Kanuni**

Mersiyesi edebiyatımızda en ünlü mersiye örneklerinden biridir.

6. **Hicviye:** Bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiirlere denir. Acımasız ve abartılı bir dili vardır. Edebiyatımızda hicviyenin en güzel örneklerin **Nef'i** vermiştir. Onun **Siham-ı Kaza** (Kaza Okları) adlı kitabı, hicivlerden oluşur.
7. **Cülûsiye:** Padişahın tahta çıkmasını kutlamak için yazılan kasidelerdir.
8. **Tarih Kasidesi:** Övülen kişiyle ilgili bir olayın, o kişinin yaptırdığı bir yapıyla (cami, köprü, çeşme, han, hamam) ilgili tarihlerin belirtildiği kasidelerdir.

KASİDE

Nesib

*Esdî nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem*

*Gül devri ayş eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde-dem*

Girizgâh

*Bir câm sun Allah için bir kâse de ol mâh için
Tâ medh-i şâhenşâh için alam ele levh u kalem*

Medhiye

*Sultan Murad-ı kârman efser-dih ü kişver-sitan
Hem pâdişâh hem kahraman sahib-kıran-ı Cem-
haşem*

*Şâhâne-mşrep Cem gibi sâhipkıran Rüstem gibi
Hem Âsî-i Meryem gibi ehl-i dil ü ferhunde-dem*

Fahriye

*Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana
Pür-tumturâk u hoş-edâ ne Hâfızem ne Muhteşem*

Taç

*Nef'i yeter da'vâyı ko dünyâ ile gavgâyı ko
Eflâke istiğnâyı ko hâke yüüzn sür lâ-cerem*

NEF'İ

3. MESNEVİ

- Uzun manzum hikâyelerdir.
- Savaş, aşk, tarihi olaylar, din ve tasavvuf konularıyla birlikte, çeşitli toplumsal konular da işlenir.
- Beyit sayısı ve konu bakımından sınır olmadığı için Divan şairleri bu türde uzun şiirler yazmışlardır.
- Her beytin kendi içinde uyaklı olması şairlere yazma kolaylığı sağlamıştır.
- Divan edebiyatında bir şairin, beş mesnevisinden oluşan yapıtına “**hamse**” denir.
- Hamse yazarları; **Ali Şîr Nevai, Taşlıcalı Yahya, Nevizade Atai, Nergisi, Genceli Nizami**'dir.
- Uyak düzeni **aa, bb, cc, dd, ee ...** şeklindedir.
- Beyit sayısı konuyu işlenişine göre belirlenir.
- Daha çok aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
- Öyküleme gerektiren konular bu türde işlenmiştir.
- Türk edebiyatında mesnevi tarzında yazılan ilk eser Yusuf Has Hacib'in “**Kutadgu Bilig**”dir.
- Leyla ile Mecnun, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ile Züleyha bu türün önemli örnekleridir.
- İskendername'de olduğu gibi tarihi, destani konular işlenir.
- Harnâme'de olduğu gibi hiciv konusu işlenebilir.
- Edebiyatımızdaki önemli mesneviler ve yazarları:

Leyla ile Mecnun, Beg ü Bade:	Fuzuli
İskendername, Cemşid ü Hurşid:	Ahmedi
Harnâme, Hüsrev ü Şirin:	Şeyhi
Hayrabâd, Hayriyye:	Nabi
Hüsn ü Aşk:	Şeyh Galip
Risaletü'n Nushiye:	Yunus Emre
Garipnâme:	Âşık Paşa
Mantık-ut Tayr:	Gülşehri
Vesilet'ün Necat:	Süleyman Çelebi

MESNEVÎ'DEN

Duy şikâyet etmede her an bu ney,
Anlatır hep ayrılıklardan bu ney.

Der ki feryâdım kamışlıktan gelir,
Duysa her kim, gözlerinden kan gelir.

Ayrılıktan parçalanmış bir yürek,
İsterim ben, derdimi dökmem gerek

Kim ki aslından ayırmış canını,
Öyle bekler, öyle vuslat ânını.

Ağladım her yerde hep ah eyledim,
Gördüğüm her kul için dostum dedim.

Herkesin zannında dost oldum ama,
Kimse tâlip olmadı esrârıma.

...

Mevlânâ Celâleddin Rûmî

4. MÜSTEZAT

- Her beyitte uzun dizelerin sonuna eklenen, **ziyade** adı verilen kısa dizeler yer alır.
- Gazel tarzında bir nazım şeklidir.
- Matla beyti olmayan gazel gibidir.
- Uyak düzeni gazelinki gibidir. (**aa,ba, ca, da ...**)
- Gazelde işlenen konular işlenir.
- Uzun ve kısa dizeler gazel gibi kendi aralarında uyaklanırlar.

MÜSTEZÂD

Ey şûh-i kerem-pîşe dil-i zâr senindir
Yok minnetin aslâ
Ey kân-ı güher anda ne kim var senindir
Pinhân ü hüveydâ

Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz
Baş üzre yerin var
Gül goncesisin gûşe-i destâr senindir
Gel ey gül-i ra'nâ

Neylersin edip bir iki gün bâr-ı cefâyâ
Sabreyle de sonra
Peymâne senin hâne senin yâr senindir
Ey dil tek ü tenha

Bir bûse-i can bahşına ver nakd-i hayâtı
Gel kaail olursa
Senden yanadır söz yine bâzâr senindir
Ey âşık-ı şeydâ

...

Nedîm

5. KITA

⇒ Divan edebiyatında belli bir uyak düzeniyle yazılmış olan, dizeleri arasında ölçü birliği bulunan, herhangi bir düşünce ya da duyguyu en az 2 olmak üzere, en çok 16 beyitte anlatan nazım biçimidir.

- Genel olarak iki beyitten oluşur.
- Uyak düzeni **xa, xa ...** şeklindedir.
- Beyitler arasında anlam birliği bulunur.
- Felsefi ve toplumsal konular işlir.

KITA

Şimdi hayl-i suhan-verân içre
Nefî mânendi var mı bir şair

Sözleri Seba-i Muallâka'dır

İmrûlkays kendidir kâfir

Şeyhüslam Yahyâ

Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü
İstilahât-ı ulum ile müselman olmaz

Ger kara taşı kızıl kan ile rengin etsen
Tab'a tağyir verip lâl'i Bedeşşân olmaz

Eylesen tûtiye ta'lim-i edâ-yı kelimât
Nutku insân olur ammâ özü insân olmaz

Her uzun boylu Şecâ'ar edebilmez da'vi
Her ağaç kim boy atar serv-i hirâmân olmaz

Fuzuli

6. RUBAİ

- **Hayatın anlamı ve hayat felsefesi, ölüm, dünyanın nimetlerinden yararlanma, şarap** gibi konular işlenmiştir.
- Uyak düzeni **aaxa** biçimindedir.
- **Tek dörtlükten** oluşur.
- Kendine özgü yirmi dört kalıbı vardır.
- İran edebiyatına ait bir türdür.
- En büyük şairi, İranlı **Ömer Hayyam**'dır.

- Edebiyatımızda, Türkçe rubailerin en güzel örneklerini **Yahya Kemal** vermiştir.

RUBAİ

*Geçmiş günü beyhude yâd etme
Bir gelmemiş ân için de feryad etme
Geçmiş gelecek masal bütün bunlar
Eğlenmene bak ömrün berbad etme*
Ömer Hayyam

7. TUYUĞ

- En çok, **aşk**, **onun yüzünden çekilen acılar** ve **şarap** için söylenmiştir.
- Konu sınırlaması yoktur.
- Uyak düzeni **aaxa** biçimindedir.
- **Tek dördlükten** oluşur.
- Aruzun sadece; **fâilâtün, fâilâtün, fâilün** kalıbıyla yazılır.
- Divan edebiyatına **Türklerin kazandırdığı** bir nazım biçimidir.
- **Kadı Burhanettin, Ali Şir Nevai, Nesimi** tuyuğları ile tanınmıştır.

TUYUĞ

*Sencileyin dünyada hub az imiş
Nağmeni rast anladım şehnaz imiş
Gönüller keklğine bu dünyada
İlla şahin gözlerin şehbaz imiş*
Kadı Burhaneddin

8. SARKI

- Besteyle okunmak için yazılan, **aşk** şiirleridir.
- Dördlük sayısı **3–5** arasında değişir.
- Birinci dördlükteki ikinci ve dördüncü dizeler, sonraki dördlüklerin sonunda aynen tekrarlanır. Buna nakarat denir.
- Uyak düzeni **aaaa, bbba, ccca** ...biçimindedir. (**abab, cccb, dddb** ...şeklinde olanlar da vardır.)
- Divan edebiyatına **Türklerin kazandırdığı** bir nazım biçimidir.
- Şarkılarda **günlük hayat, aşk** ve **sevgi** gibi konular işlenir.
- Halk deyişleri, günlük hayata ait söyleyişler kullanılır.

- **Nedim** şarkı türünün en önemli ismidir.
- **Yahya Kemal** de bu türün en güzel örneklerini edebiyatımıza kazandırmıştır.

ŞARKI (Yahya Kemal)

*Kalbim yine üzgün seni andım da derinden
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden*

*Senden boşalan bağrıma gözyaşları dolmuş
Gördüm ki yazın bastığımız otları solmuş
Son demde bu mevsim gibi benzim de kül olmuş
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden*

9. MURABBA

- **Felsefi konular** ve **aşk** işlenir.
- **İlk dördlük kendi arasında uyaklıdır.**
- Uyak düzeni **aaaa, bbba, ccca** ...biçimindedir.
- **Taşlıcalı Yahya** ve **Namık Kemal** bu türde güzel örnekler vermiştir.
- Dördlük sayısı 3 ile 7 arasında değişir.

*Geçti cânânın firakı cânıma a
Tîr-i cevri gibi girdi kanıma a
Nâleden bir kimse gelmez yanıma a
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma a*

*Düşmanım gibi benim ol nev-cüvan b
Şâd olur çün kim gamından her zaman b
Eyleyip ahvâlimi bir bir beyân b
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma a*

*Firkatinden derd-i bî-pâyânımı c
Hasretinden nâle vü efgânımı c
Mâcerâ-yı dide-i giryânımı c
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma a*

Taşlıcalı Yahya Bey

10. TERKİB-İ BENT

- Bentlerden kurulmuş bir nazım biçimidir.
- Terkib-i bentlerde ana birim **bent** alt birim **beyittir**.
- Her bent **5–10 beyitten** oluşur.

- Bent sayısı 5 ile 15 arasında değişir.
- Bentler birbirine **vasıta beyti** denilen beyitlerle bağlanır.
- Vasıta beyti her bentten sonra değişir.
- Bentlerin uyak düzeni gazeldeki gibidir. (**aa**, **xa**, **xa**, **xa**, **xa**, **bb** – **cc**, **xc**, **xc**, **xc**, **xc**, **xc**, **dd**)
- Kafiye düzeni şöyle de olabilir: (**aa**, **aa**, **aa**, **aa**, **aa**, **bb** – **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **dd**)
- Terkib-i bentlerde toplumsal, dini, felsefi ve tasavvufi konular işlenir.
- Terkib-i bendin en ünlü ismi **Bağdatlı Ruhi**'dir. Tanzimat şairi **Ziya Paşa** da bu türün başarılı örneklerini vermiştir.

aa
xa
xa
xa
xa
...

(Terkîb-hâne) 1. Bent

jj

Vasıta beyti

kk
xk
xk
xk
xk
...

(Terkîb-hâne) 2. Bent

tt

Vasıta beyti

TERKİB-İ BENT

Pek rengine aldanma felek eski felektir
Zîrâ feleğin meşreb-i na-sazı dönektir.

Yâ bister-i kemhâda ya vîrânede cân ver
Çün bay u gedâ hâke berâber girecektir

Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından
Zîrâ yumuşak huylu atın çiftesi pektir

Yakdı nice canlar o nezâketle tebessüm
Şîrin dahi kasdetmesi cânâ gülerektir

Bed-asla necâbet mi verir hiç üniforma
Zer-dûz palan ursan eşek yine eşektir

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdem-i temyize mihektir

Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdîr
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir

Nâ-dânlar eder sohbet-i nâ-dânla telezzüz
Dîvânelerin hem-demi dîvâne gerektir

Af ile mübeşşer midir ashâb-ı merâtîp
Kânun-ı cezâ âcize mi hâs demektir
Milyonla çalan mesned-i izzetle ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekinin câyı kürekti

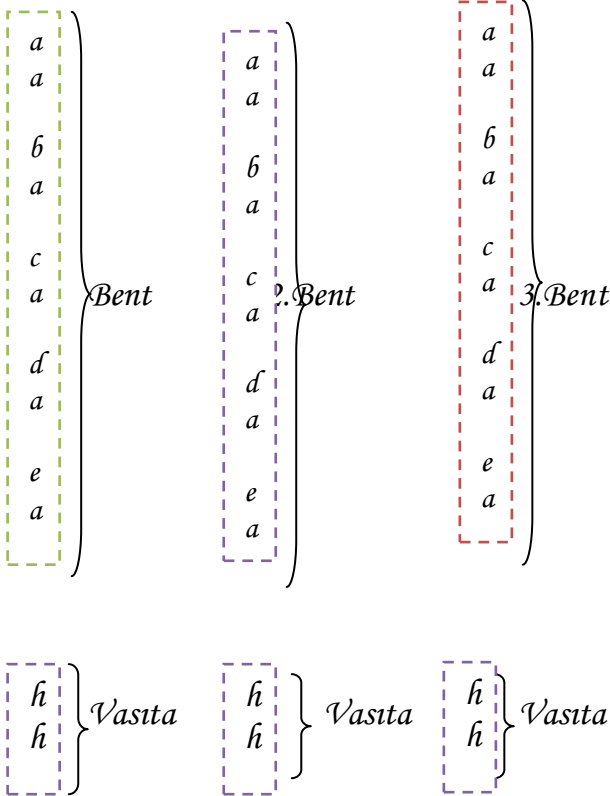
İmân ile din akçadır erbâb-ı gınâda
Nâmus u hamiyet sözü kaldı fukarâda

⇒ Bendin sonunda yer alan beyit **vasıta beyti**dir.
Terkib-i bentte bu vasıta beyti her bendin sonunda değişir.

11. TERCİ-İ BENT

- Şekil bakımından terki-i bent gibidir.
- Terci-i bentlerde ana birim **bent** alt birim **beyittir**.
- Bentlerin uyak düzeni gazeldeki gibidir. (**aa**, **xa**, **xa**, **xa**, **xa**, **bb** – **cc**, **xc**, **xc**, **xc**, **xc**, **xc**, **bb**)
- Kafiye düzeni şöyle de olabilir: (**aa**, **aa**, **aa**, **aa**, **aa**, **aa**, **bb** – **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **cc**, **bb**)
- Ancak **vasıta beyti** değişmez.

- Vasıta beytinin aynen tekrarlanması bütün bentlerde aynı konunun işlenmesini gerektirir. Bütün şiir boyunca aynı konu işleneceği için terci-i bent yazmak oldukça zordur.
- Terci-i bentler daha çok **felsefi konularda** yazılır.
- **Allah'ın kudreti, kâinatın sırları, tabiatın zıtlıkları** gibi konular işlenir.
- Edebiyatımızda en ünlü terci-i bent yazarı Tanzimat şairi **Ziya Paşa**'dır.

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA NESİR (DÜZYAZI)

- Divan Edebiyatı'nda, şiir ağırlıklı olmakla birlikte, nesre (düzyazıya) de yer verilmiştir. Bu edebiyatta düzyazıya **İnşa**, yazara **münşi** denirdi. **Münşeât** terimi de "**düzyazılar**" ("İnşa"nın çoğulu) anlamında kullanılırdı.
- Dil, konu ve tür yönünden Arap ve İran edebiyatlarının etkisindedir
- Konu ve düşünceden çok, söyleyiş güzelliğine önem verilmiştir.
- Dili yabancı sözcük ve tamlamalarla yüklüdür. Söz sanatlarına ve mecazlara önem verilmiştir. Cümleler uzundur. Paragraf düzeni yoktur.

- Cümlelere yerleştirilen secilerle (uyaklı sözlerle) şiirdekine benzer bir ahenk yaratılmaya çalışılmıştır.
- Noktalama işareti kullanılmamıştır.
- Düzyazıda dini-ahlaki konular ağırlıklı olarak işlenmiştir. Tarihi olaylar, gezi izlenimleri, toplumsal sorunlar, bireysel duygular gibi konuların da işlendiği olmuştur.
- Düzyazı, dili ve üslubu açısından üç ayrı bölüme ayrılır.

- SADE NESİR:** Halkı bilgilendirmek için, yalın, sanatsız bir dille yazılan yapıtlardan oluşur. Genel olarak tefsir ve hadis kitapları, din ve tasavvuf konularında yazılanlarla tarih, menakıpname ve destan niteliği taşıyan yapıtlar bu türdendir. **Mercimek Ahmet**'in Farsçadan çevirdiği "**Kabusname**" adlı yapıtı sade nesrin başarılı bir örneğidir.
- ORTA NESİR:** Günlük konuşma dilinden ayrılmış, zaman zaman süslü nesrin niteliklerini taşımakla beraber; anlatılmak istenen, anlaşılır bir şekilde ortaya koyan nesirdir. Öğretici bir amacı olan, bilim ve kültür konularında yazılmış yapıtların çoğu orta nesir niteliğini taşır.
- SÜSLÜ NESİR:** Hüner ve marifet göstermek amacıyla yazılmış; Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklü, "**seci**"lerin kullanıldığı, söz ve anlam sanatlarıyla dolu, bağlaçlarla uzayıp giden cümlelerle örülmüş, güç anlaşılır bir nesirdir. Divan edebiyatında süslü nesir türünün karşılığı olarak "**İNŞA**" sözü kullanılır. Süslü nesrin ilk örneğini "**Tazarrunname**" adlı yapıtıyla **Sinan Paşa** kaleme almıştır. **Fuzuli**'nin (16. yüzyıl) **Şikâyetnamesi** Türkçe yazdığı diğer bazı mektupları **Veysi** ve **Nergisi** adlı yazarların (17.yüzyıl) eserleri sanatlı nesir örneğidir.

DİVAN EDEBİYATI DÜZYAZI BİÇİMLERİ

Tarih – Vakayiname

Tarih, geçmişteki belli bir dönemi anlatan, resmi niteliği olmayan yapıtlardır. Vakayiname ise Osmanlı

Devleti'nin resmi tarihidir. Tarih yazarına "**müverrih**", vakayiname yazarına da "**vakanüvis**" denir. **Silahtar Mehmet Ağa**'nın "**Tarih**", "**vakanüvis**" göreviyle sarayda uzun süre çalışan **Naima**'nın "**Naima Tarihi**", **Peçevi**'nin "**Peçevi Tarihi**" adlı yapıtları bu türlerin başarılı örnekleri arasında yer alır.

Tezkire

Ünlü kişilerin yaşamöykülerinin toplandığı yapıtlardır. Biyografinin Divan edebiyatındaki karşılığıdır, ilk tezkire örneği, **Ali Şir Nevai**'nin, şairlerin yaşamlarını anlattığı "**Mecalisü'n Nefais**" adlı yapıtıdır. **Latifi**'nin şairlerin yaşamını anlattığı "**Tezkiretü's Şuara**" adlı yapıtı süslü nesir örneğidir. Sinan Paşa'nın "**Tezkiretü'l Evliya**" adlı yapıtı da evliyaların yaşamlarının yer aldığı bir tezkiredir. Anadolu'daki en önemli örnek **Sehi Bey**'in **Heşt Behişt Tezkiresi**'dir.

Seyahatname

Yazarların gezip gördükleri yerlerden edindikleri izlenim ve bilgileri aktardıkları yapıtlardır. Amaç, gezilen yerlerin doğal güzelliklerini, toplumsal yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini tanıtmaktır. **Evliya Çelebi**'nin "**Seyahatname**" adlı yapıtı bu türün en önemli örneklerinden biridir. **Şeydi Ali Reis**'in "**Miratü'l Memalik**"i hem bir seyahatname hem de bir anıdır.

Sefaretname

Osmanlı elçilerinin, bulundukları ülkelere ait bilgileri ve izlenimlerini içeren ve gezi yazısına benzeyen yapıtlardır. **Yirmisekiz Çelebi Mehmet**'in "**Paris Sefaretnamesi**" adlı yapıtı bu türün başarılı bir örneğidir.

Siyasetname

Devlet adamlarına yöneticilikle ilgili bilgiler veren yapıtlardır. Edebiyatımızda bu türün ilk örneği **Yusuf Has Hacib**'in mesnevi tarzındaki "**Kutadgu Bilig**" adlı yapıtıdır. Ayrıca **Nizamülmülk**'ün "**Siyasetname**", **Lütfi Paşa**'nın "**Asafname**" adlı yapıtları bu türün başarılı örneklerindendir.

Münşeât (Mektup)

Mektuplardan veya çeşitli konulardaki süslü nesir örneği olan düzyazılardan oluşan yapıtlardır. **Nabi**'nin özel-resmi mektuplarından ve değişik yazılarından oluşan "**Münşeât**" adlı yapıtı bu türün başarılı örneklerindendir. Divan edebiyatında pek yaygın değildir. En bilinen örnek **Fuzuli**'nin **Şikâyetname**'sidir.

Siyer

Hz. Muhammed'in; hayatını anlatan yapıtlardır. Bu yapıtlarda Hz. Muhammed'in; dünyaya gelişi, peygamberliği, Miraç olayı, Hicret olayı, savaşları, mucizeleri ve vefatı derin bir heyecanla dile getirilir. Edebiyatımızda bu türün ilk örneği, **Erzurumlu Darir**'in "**Siretü'n Nebi**" adlı yapıtıdır.(14. yüzyıl) Düzyazı-şiiir karışımı bir eserdir.

Surnâme

Şehzadelerin sünnet düğünleri ve "kadın sultan"ların düğün törenleriyle ilgili eserlerdir. Manzum (genellikle kaside biçiminde) olanları da vardır.

Şehrengiz

Bir şehrin (bazen insanların ve özellikle kadınlarının özellikleri de katılarak) güzelliklerinin anlatıldığı eserlerdir. Manzum da olabilir.

Gazavatname

Gaza, din uğruna savaşların anlatıldığı manzum veya düzyazılı eserlerdir. Yükselme devrinde çok yazılmış, sonraları azalmıştır.

Habname

Görülen bir rüya anlatılıyormuş gibi, bir olay ya da kişi hakkında görüşlerin söylenmesi biçiminde yazılır. Manzum da olabilir. **Veysi**'nin (17. yüzyıl) **Habname**'si bu türün en önemli örneğidir. Habnameler eleştiri ve yergi içerir.

Hilye

Peygamber Efendimizin iç ve dış özelliklerini anlatan eserlerdir. Manzum da olabilir. Bazılarına dört halifenin tanıtımı da katılır.

KLASİK TÜRK EDEBİYATI ŞAİR VE YAZARLARI

1. HOCA DEHHANİ

- Horasan Türklerinden olan Dehhani 13. yüzyılda yaşamıştır.
- Onun, Selçuklu sarayına girerek Farsça bir Selçuklu Şehnamesi yazdığı söylenir.
- Anadolu'da, İran edebiyatı etkisiyle gelen din dışı konularda Türkçe şiirler yazan ilk şairlerdendir.
- Divan edebiyatındaki şekil, mazmun ve söyleyişi benimseyerek, bunları ustaca uygulamasını bilmiştir.
- Divan edebiyatının Anadolu'daki kurucusu kabul edilir.

2. AHMEDİ

Ahmedi, 14.yüzyılda yaşamış Anadolu Türkçesinin en başarılı şairlerindendir. Öğrenimine Kütahya'da başlamış, sonra Mısır'a giderek tahsil hayatını orada tamamlamış, ilmini geliştirmiştir. Anadolu'ya döndüğünde Sultan I. Murat'ın himayesine girmiş, sonraları Yıldırım Bayezid'in sohbet arkadaşı olmuş, padişahın büyük iltifat görmüştür.

Yıldırım Bayezid ile Timur arasındaki çekişmeyi ve savaşı gören, sevdiği padişahın yenilgisine çok üzülen şair, Timur tarafından da takdir edilmiş; fakat bu zalim hükümdarı bir türlü sevmemiştir.

Bazı kaynaklarda Nasreddin Hoca'ya atfedilen meşhur bir hikâyenin aslında şair Ahmedi ile Timur arasında geçtiği rivayet edilir.

"Şairin olgunluğuna ve tespitlerinin isabetine güvenen Timur, bir hamama bir gün birçok güzeli toplamış. Bunları teker teker Ahmedi'nin önünden geçirip:

— Molla, sen güzelden anlarsın, bunlara bir değer biç,

der.

Ahmedi, her güzele, kimisi şu kadar altın, kimisi şu kadar gümüş diyerek doğru değer biçince Timur:

- Bre Ahmedi, bana da bir değer biç, benim değerim ne kadardır? der.

Ahmedi :” Sen seksen akçe edersin .” cevabını verir.
Timur:

—Nasıl olur? diye itiraz eder. Şu belimdeki peştamalin değeri seksen akçedir.

Ahmedi ise:

—Benim de değer biçtiğim odur; yoksa sen beş para etmezsin cevabını verir.”

- **14.yy.** Divan şairidir. “**Divan**” sahibi olan ilk şairimizdir.
- İslami ilimlerin yanında, tıp, astronomi ve geometri alanlarında bilgi sahibidir.
- Eserlerinde din dışı konulara değinmiştir.
- Aşk temasını işlemiştir. Tasavvufa yönelmemiştir.

ESERLERİ

Cemşid ü Hurşit (mesnevi)

İskendername (mesnevi)

Divan

3. KADI BURHANETTİN (14. yüzyıl)

- **Tuyuğları**yla ünlüdür. Sivas'ta beylik de yapmıştır, savaşta esir düşerek ölmüştür.
- Şiirlerinde dünya zevklerini işlemiştir. **Divan**'ı vardır.

4. ÂŞİK PAŞA (14. yüzyıl)

- Halka tasavvuf fikrini yaymak için genellikle didaktik tarzda aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- Türkçenin Anadolu'da edebiyat dili olmasında, Türkçenin gelişmesinde ve yayılmasında önemli bir payı vardır.
- Arapça ve Farsçanın karşısında Türkçenin güçlü bir savunucusu olmuştur.

- 12000 beyitlik “**Garipname**” adlı eseri mesnevi biçiminde yazılmış olup on bölüm içinde, dini-tasavvufi öğütler vermiştir.
- **Fakname, Vasef-ı Hal, Kimya Risalesi** diğer eserleridir.

5. NESİMİ

- **14. yy.** Divan şairidir. Azeri sahası şairlerdendir.
- Tasavvufi etkilenmiştir.
- Sade bir dille halka ulaşmayı amaçlamış.
- Derisi yüzülerek öldürülmüştür.
- **Divan’ı** vardır.
- Sanatıyla din dışı divan edebiyatının ve tasavvufi divan şiirinin gelişmesini hızlandırmıştır.
- Şiirleri didaktik olmakla beraber daha çok lirik özellikler taşır.
- Hurufilik düşüncesinin yayılmasında önemli rol oynamıştır.
- Hem Farsça hem de Arapça şiirler yazmıştır.
- Şiirlerinde genellikle ilahi aşkı ve Hurufiliği tanıtmış, birçok şairin yanı sıra Fuzuli ve Bağdatlı Ruhi gibi şairleri de etkilemiştir.
- Divan şiirinin Yunus Emre’si olarak anılır.
- Alevi-Bektaşî şairler arasında “Şah-ı şehit” olarak anılır.

6. GÜLŞEHİRİ

- **14. yy** Divan şairidir.
- **Tasavvufu** konu edinmiştir.
- **Mantiku’t Tayr** ve **Felelname** adlı eserleri vardır.
- Mantiku’t Tayr adlı eserde kuşlar kullanılarak tasavvuf anlatılır. Alegorik bir eserdir.

7. AHMET PAŞA

- **15. yy.** Divan şairidir.
- Bu yüzyılın Şeyhi’den sonraki en güçlü şairidir.
- Fatih Sultan Mehmet’in hocasıdır.
- “**Kerem Kasidesi**”yle sevilmiştir. **Divan’ı** vardır.
- Devrinde **şairler sultanı** olarak bilinir.
- XV. yüzyılda yaşamış olan Ahmet Paşa, dönemin konuşma dilini şiirlerine yansıtmış olmanın yanında bir devlet adamıdır. Fatih Sultan Mehmet’in hocası ve sohbet arkadaşıdır. Osmanlı

Saray’ında görev yapmış vezirliğe kadar yükselmiştir.

- Şiirlerinin çoğunda aşk ve tabiat güzelliklerini işleyen şairin gözdelelerinden birine âşık olduğu söylenir. Fatih Sultan Mehmet, Ahmet Paşa’yı çok sevmesine rağmen olan bitenden rahatsız olmuş, bu davranışı Saray gelenek ve göreneklerine hakaret saymış ve Ahmet Paşa’yı Yedi Kule Zindanları’na kapattırmıştır. Yedi Kule Zindanları’nda ölüm korkusuyla yaşamış olan şair, çok zor ve acı günler geçirir. Orada aklına bağışlanmak için bir kaside yazmak gelir. Ve ünlü “Kerem Kasidesi”ni yazar.

Ahmet Paşa son arzusu olarak zindan görevlilerinden şiirin, padişaha ulaştırılmasını ister. Şiirden iyi anlayan, kendisi de şair olan Fatih Sultan Mehmet, kasidenin güzelliği karşısında duygulanır, yanındakilere “Böyle güzel şiirler yazabilen bir aşk adamına biz zarar vermemeliyiz” diyerek şairi affeder.

Ahmet Paşa bundan sonra Saray’daki eski yerini alamaz. Bir rivayete göre de Fatih tarafından Tuti Hatun adlı biriyle evlendirilmiştir.

8. NECATİ

- **15. yy.** Divan şairidir. Mahallileşme akımını başlatmıştır.
- Atasözlerine ve halk söyleyişine önem vermiştir.
- Türkçenin şiir dili olması için çaba sarf etmiştir.
- **Divan’ı** vardır.
- Şair Necati Bey, Fatih Sultan Mehmet’in dikkatini çekmek istemektedir. Padişahın sohbet arkadaşı ve sadrazam Mahmut Paşa’nın akrabası olan Yorgi Amiruki’nin kûlahına, padişahla satranç oynamaya giderken bir gazelini sıkıştırır. Kûlahtaki kâğıt padişahın dikkatini çeker. Okur ve çok beğenir. 17 akçe ve Divan Kâtipliği ile Necati Bey’i mükafatlandırır. Daha sonraları Necati Bey’in Fatih’e üç kaside daha yazdığı bilinir.

9. SÜLEYMAN ÇELEBİ

- **15. yy.** Divan şairidir.
- **Mevlid**adlı mesnevisiyle tanınmıştır. **Vesiletü'n Necat** (kurtuluş vesilesi) adlı mesnevisi ünlüdür.
- Mübarek günlerin vazgeçilmez bir parçası haline gelen Mevlid'in yazarı Süleyman Çelebi 15.yüzyılda Bursa'da yaşamış,Yıldırım Bayezid devrinin ünlü şeyhi Emir Sultan'a intisap etmiştir.Bursa'da Ulu Cami'nin imamlığını da yapmıştır.
- Süleyman Çelebi "Vesiletü'n-Necat" ını bir dava ve bir iddia üzerine yazmıştır.1409 yıllarında Ulu Cami'nin imamı olduğu sırada İranlı bir vaizin "Biz Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini ötekinden ayırmayız." ayetini yanlış yorumlaması Süleyman Çelebi'yi çok kızdırır."Vaiz bu ayete dayanarak Allah'ın, peygamberleri arasında hiç fark gözetmediğini, o halde Hz.Muhammed'in İsa Peygamber'den daha üstün tutulamayacağını söyledi. Hâlbuki bu ayet Allah'ın değil, kulların dilinden söylenmişti. Aslında Acem vaiz, Fetret devrini yaşayan Osmanlıları yıpratmak, halkı birbirine düşürmek maksadıyla bilhassa böyle söylüyordu. Müslümanların Hz.Muhammed'e olan saygı ve sevgisini zedelemeye çalışıyordu." diyerekbu kötü niyetlileri susturmak, Hz.Muhammed'in bütün peygamberlerden üstün, en son peygamber olduğunu ispatlamak, şii-batını akımlara karşı ehl-i sünnet görüşünü savunmak için "**Vesiletü'n-Necat**" adlı eserini yazmıştır.

10. ALİ ŞİR NEVAİ (15. yüzyıl)

- Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır.
- Büyük bir devlet adamı ve ünlü bir edebiyatçıdır.
- Türkçenin güzelliklerini görerek onun Farsçadan daha zengin bir dil olduğunu ilk söyleyen dilcimizdir.
- Türk dil birliğini kurmaya çalışmış ve bu amaçla şiirler yazmıştır.
- **Hamse** sahibidir.
- En önemli yapıtı "**Muhakemetü'l-Lügateyn**" adlı kitabıdır. Yazar, Farsça ile Türkçeyi

karşılaştırarak Türkçenin daha üstün bir dil olduğu sonucuna varır.

- Çağatay yazı dilinin gelişmesinde etkin rolü olan Ali Şir Nevai'nin şiir ve düzyazı türünde otuza yakın yapıtı vardır. **Garaibü's Sıgar** (Küçüklüğün Gariplikleri), **Nevadirü's Şebab** (Gençliğin Seçkinlikleri), **Bedayiü'l Vasat** (Orta Yaşlılığın Güzellikleri) ve **Fevaidü'l Kiber** (Yaşlılığın Faydaları) adlarıyla bilinen dört divanı vardır. Beş mesneviden meydana gelen **hamsesi**, **Mahzenü'l Esrar** (Sırlar Hazinesi), **Mantıku't Tayr** (Kuşların Dili) gibi Farsça'dan çevirdikleri de diğer manzum yapıtlarıdır. Edebiyatımızın ilk şairler tezkiresi olan "**Mecalisü'n Nefais**", ölçü ve nazım şekilleriyle ilgili bilgileri içeren "**Mizanü'l-Evzan**" (Vezinlerin Terazisi) sanatçının düzyazı türündeki yapıtlarıdır.

11. ŞEYHİ

- 15. yüzyılın tanınmış şahsiyetlerinden Şeyhi, Germiyan'da, Osmanlı saraylarında bulunmuş, devlet büyüklerine kasideler sunmuştur.
- Bir ara, onun padişah'tan aldığı tımarın verilmemesi, üstelik soyulması üzerine, **Harname**'yi yazdığı söylenir.
- Ayrıca II. Murat'a sunduğu "**Hüsrev ile Şirin**" adlı mesnevisi vardır.
- Şeyhi, Divan şiirinin ilk ustalarındandır.
- 16. yüzyıl hem siyasi hem de edebi açıdan Osmanlı Devleti'nin zirvede olduğu bir devredir. Bu devrede birçok büyük şair yetişmiştir.

12. TAŞLICALI YAHYA

- 16. yy. Divan şairidir. Mesnevileriyle tanınmıştır.
- Hamse sahibidir.
- Bir Arnavut beyzadesi iken delikanlılık çağında devşirme olarak İstanbul'a getirilmiş, Yeniçeri Ocağı'nda tahsil ve terbiye görmüş, askerlik mesleğinde ilerlemiştir. Yahya Bey, Kanuni Sultan Süleyman'ın teveccühünü kazanmış, padişahla birlikte savaflara katılmıştır.
- Hürrem Sultan'ın entrikaları sonucu katledilen Şehzade Mustafa için söylediği güzel bir mersiye ile bu hadiseyi tenkit ettiğinden Rüstem Paşa ve

hükümdar tarafından azarlanmıştır. Tarihçi Ali'nin naklettiği bir rivayete göre Yahya Bey aslında yazdığı kasideyi kimseye göstermek istememiş; ancak bir dostu şiiri kitapları arasında bulmuş ve manzume Yeniçeriler arasında yayılmaya başlamış. Mersiyenin orduda büyük yankı bulması, özellikle Rüstem Paşa'yı çok kızdırır. Şairin idam edilmesi için çaba sarf eden Paşa'yı, Kanuni'nin şaire duyduğu sevgi durdurmuştur.

Bu hadise üzerine Yahya Bey, İstanbul'dan uzaklaşmayı tercih etmiş, Tamişvar civarındaki hudut boylarına çekilmiştir.

Şair, sevilen bir şehzadenin bir entrikaya kurban gitmesindeki zulme ve haksızlığa isyan eden nice gönüllere tercüman olmuştur.

13. BAĞDATLI RUHİ

- 16. yy divan şairidir.
- Azeri sahası divan şairidir. Mevlevi'dir. Toplumsal konuları işlemiştir.
- Terakib-i bent'leriyle tanınır.
- Divan'ı vardır.

14. FUZULİ

- Hem 16. yüzyılın hem de bütün Divan edebiyatının en büyük şairi sayılır. Asıl adı Mehmet'tir.
- Saltanat merkezinden uzakta, Kerbela'da yaşamıştır. Hayatı büyük sıkıntılar içerisinde geçmiştir; Kerbela'da türbedarlık yapmıştır.
- İyi bir eğitim görmüş, Arapçayı, Farsçayı çok iyi öğrenmiştir.
- Şiirlerini Azeri Türkçesi ile yazmıştır. Kendi dönemine göre oldukça sade bir dille yapıtlar vermiştir.
- Divan edebiyatının birçok türünde yapıt vermesine rağmen "**gazel şairi**" olarak ve gazelleriyle şöhret kazanmıştır. **Şiirin bir ilim işi olduğunu, ilimsiz şiirin temelsiz duvara benzeyeceğini söyler.**
- Şiirlerinin önemli öğelerinin başında tasavvuf gelir.

- Şiirlerindeki bir başka önemli konu da aşktır. Fakat ondaki aşk, sevgiliye duyulan dünyevi bir aşk değil **ilahi bir aşktır. Aşk, ıstırap, rindlik, fedakârlık, onur** şiirlerindeki başlıca temalardır. İstırap ve aşk derdi onun şiirlerinin önemli bir yanını oluşturur. O, aşk acısından hiçbir zaman şikâyet etmez. Aksine bu acıdan duyulan mutluluğu dile getirir.
- En önemli yapıtlarından biri "**Leyla ile Mecnun**" mesnevidir. Mesnevi türü denilince adeta bu yapıt akla gelir. Leyla vü Mecnun'da sevgiliden ayrılmanın acısı, sevgiliye duyulan aşktan ilahi aşka geçiş konusu işlenir.
- Kendisinden sonraki birçok Divan ve Halk şairini de etkileyen Fuzuli'nin en ünlü yapıtları şunlardır:
- Arapça, Farsça, Türkçe üç dilde üç **Divan**'ı vardır. Divanlarındaki şiirlerin çoğunluğunu genellikle gazeller ve kasideler oluşturur.
- Manzum yapıtlarının en ünlülerinden biri de, İran şairi Genceli Nizami'nin aynı konuda yazdığı eserine nazire olan "**Leyla ile Mecnun**" mesnevisidir.
- Fuzuli'nin "**Beng ü Bade**" (Esrar ve Şarap), **Sakiname, Şah ü Geda** (Şah ve Kul) gibi üç mesnevisiyle 134 beyitlik "**Enisü'l-Kalb**" (Gönül Dostu) adlı bir de kasidesi vardır.
- Ayrıca hiciv türünün çok çarpıcı bir örneği olan, maaşını alamadığı için Nişancı Mehmet Paşaya - mektup şeklinde yazmış olduğu "**Şikayetname**" adlı mesnevisi, Kerbela olayını anlattığı "**Hadikatü's Süeda**" (Mutluluğa Ermişlerin Bahçesi) adlı bazı bölümleri manzum olan düzyazı türünde bir yapıtı vardır.

15. ZATİ

- 16.yüzyıl Divan şairlerindendir. Balıkesir'de doğdu.
- İyi bir eğitim görmediği, mesleğinin ayakkabıcılık olduğu bilenmektedir.
- II. Bayezid zamanında İstanbul'a gelmiş, caize adı verilen ihsanlardan faydalanmak için padişaha şiirler söylemiştir.
- Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında da devlet adamlarına kasideler sunarak hayatını sürdüren Zati'nin, Bayezid

Cami'nin avlusunda bugünkü Çınaraltı'nda bir dükkânı olduğu, burada misk, tespih, misvak, Kuran-ı Kerim sattığı, fal bakıp, muska yazdığı, para karşılığı kadınlara ve erkeklere küçük gazeller, mektuplar yazdığı anlatılır.

- Ayrıca dönemin genç şairlerine ders verip hocalık yapmıştır.

16. BAKİ (16. yüzyıl)

- İyi bir medrese eğitimi görmüş ve çeşitli medreselerde **müderreslik** (hocalık) yapmıştır.
- Kadılık görevlerinde bulunmuştur.
- Hayatı boyunca **şeyhülislam olmayı istemiş**, tam üç kere şeyhülislamlık öncesi makam olan Rumeli kazaskerliğine getirilmiş; ancak şeyhülislam olmaya ömrü yetmemiştir.
- **Şiirlerinde tasavvufa yer vermemiştir. Aşk, doğa** ve devrinin **ihtişamı**, şiirlerinde yer alan başlıca konulardır.
- Onun şiirlerinden, yaşadığı devrin zenginliğini - anlamak mümkündür.
- Divan edebiyatında gazel türünün tanınmış şairlerindendir.
- Dili kullanmada son derece başarılıdır; ahenkli, akıcı, zevkli bir dili vardır. Sözcükleri seçerek ve yerli yerinde kullanır. Söz sanatlarını kullanmada da oldukça başarılıdır. Sanatsız bir tek beytinin olmadığı söylenir.
- Baki, **Divan şiirini, Arap ve İran şiiri seviyesine getirmiştir. Sultanü's-Şuara** (Şairler Sultanı) olarak bilinir.
- Şiirlerinde hâkim tema, **dünya zevki, hayattan tat alma, aşk ve sevgidir.**
- Düzyazı türünde de yazan ve çeviri yapıtları da olan şairin en önemli yapıtı: **"Divan"**ıdır. **"Fezail-i Mekke"** düzyazı türündeki yapıtlarındandır.
- Divanında yer alan **"Kanuni Mersiyesi"** çok ünlüdür. Gerçek duygularını içten bir şekilde dile getirdiği bu şiirde şair, döneminin edebi sanatlarını göz ardı etmemiştir. Kanuni'nin kişiliğini anlatırken Osmanlıların bu görkemli dönemini sözcüklerin ses, renk ve ışıklarıyla adeta yaşatmıştır

17. NEFİ (17. yüzyıl)

- Asıl adı Ömer olan Nefi Erzurumludur.
- İstanbul'da iyi bir öğrenim görmüş, bazı memurluklarda bulunmuştur.
- **Padişahlara ve ileri gelenlere yazdığı kasidelerle, ayrıca hicivleriyle tanınmıştır.**
- IV. Murat tarafından korunmuş ise de Sadrazam Bayram Paşa'ya yazdığı hicivler dolayısıyla boğdurularak öldürülmüştür.
- Nefi ölçsüz bir şairdir, **övdüğünü göklere çıkarır, kötülediğini ise yerin dibine geçirir.** Babasına bile hiciv yazmıştır. Kendini ve kendi şiirini över.
- Hiciv 17. yüzyılda hemen hemen bütün şairlerde vardı.
- Hicivleri bazen yumuşak takımlar şeklindedir; kimi zaman ise oldukça ağır, hatta küfürdür.
- Döneminde kasideleriyle tanınmıştır. Ama gazelleri de başarılıdır.
- Din dışı konularda yazdığı şiirlerine gururlu ve gösterişli bir ses getirmiştir.
- Nefi'nin yüksek tempolu, gür sesli bir üslubu vardır. Anlatmak istediklerini seçtiği sözcüklerin ahengiyle duyurmayı başarmıştır.
- Dili süslü ve sanatlardır; dili çok iyi kullanır. Divan şiirinin kurallarını başarıyla uygulayan bir sanatçı sayılır.
- Hicivlerini **"Siham-ı Kaza"** (Kaza Okları) adlı yapıtında toplamıştır.

18. NABİ (17. yüzyıl)

- Divan şiirinin özüne yeni bir anlam getiren Nabi, özellikle **toplum düzensizliklerini, hayatın kişiyi kötülöklere götüren yönlerini** göstermeye çalışmış, din ve töreyle ilgili öğütler vermiştir.
- **Şiirle düşünceyi birleştiren şair olarak görülür.**
- Şiirlerinde hikmetli sözlere, atasözlerine yer vermiştir. Hikmetli söz söyleme geleneğini başlatmıştır.
- Nabi'nin **Divan'**ından başka, **"Hayriye, Hayrabat"** adlı iki didaktik mesnevisi; gezi notlarını içine alan **"Tuhfetü'l-Haremeyn"** (Kutsal Şehirlerden Hediyeler), **"Münşeat"** adlı kitapları vardır.

19. NEDİM (18. yüzyıl)

- Lale Devri'nin coşkun, aşk, zevk ve neşe şairidir.
- Nedim, Lale Devri'ni yaşamış ve şiirlerine yansıtmıştır.
- Şiirlerinde zevk, sefa, eğlence, nükte, musiki bir aradadır.
- Şiirde inceliğe büyük önem vermiştir.
- Nedim, şiirde **Divan edebiyatının katı kurallarının dışına çıkarak kendine özgü taze bir dil oluşturmuştur.**
- Edebiyatımızda **mahallileşme cereyanını** geliştirmiştir. Şiirde halk dilini, halkın kullandığı deyimleri, halkın zevkini, coşkusunu duyurmayı bilmiştir.
- **İstanbul'u ve İstanbul Türkçesini şiirimize getirmiştir.**
- **Yaşanılan hayatı ve dış dünyada gözlemlenebilen gerçek doğayı şiire getirmiştir.** Onun şiirlerinde İstanbul'un o dönemdeki mesire yerlerinin adları geçer.
- **Aşk, şarap, tabiat, hayattan zevk alma** onun şiirlerinin başlıca konularıdır.
- **Nedim, şiirlerinde dini konulara hiç yer vermemiştir.** Divanında hiç dini şiir yoktur.
- Kullandığı dil, açık, yalın ve ahenklidir. Söz sanatlarını kullanmada da başarılıdır.
- **Edebiyatımızda şarkı türünün en önemli ismidir.** Divanında şarkılar önemli bir yer tutar. Şarkı ve gazelde olduğu kadar kasidelerinde de başarılıdır.
- **Divanında, hece ölçüsü ile yazılmış bir de türkü vardır.**
- Nedim'in, yapıt olarak, sadece bir **Divan'ı** vardır.

20. ŞEYH GALİP (18. yüzyıl)

- Divan edebiyatının son büyük şairidir.
- Galata Mevlevihanesi'nin şeyhidir.
- Süslü ve çeşitli söz sanatlarıyla yüklü, ağır bir dili vardır.
- Divan şiirinin geleneklerine bağlı kalmakla beraber kendine özgü bir şiir havası da oluşturmuştur.

- **Sebk-i Hindi** adı verilen üslubun edebiyatımızdaki temsilcisi olmuştur. Düşünce ve betimlemelerle örülü yoğun bir hayal gücü vardır.
- Şiirlerinde musiki oldukça önemlidir.
- Başlıca yapıtları, **Divan'ı** ve Nabi'ye nazire olarak yazdığı tasavvufi bir yapıt olan **Hüsn ü Aşk** adlı mesnevisidir. Hüsn ü Aşk **sembolik tarzda** yazılmış bir yapıttır.

NESİRCİLER (DÜZYAZI ALANINDA ESER VERENLER)

1. SİNAN PAŞA (15. yüzyıl)

- İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in oğludur. Müderrislik (medrese hocalığı) ve çeşitli devlet görevleri yapmıştır.
- Matematik ve felsefe ile de uğraşmış, tasavvufa gönül vermiştir.
- Şiirleri de vardır. Ama o süslü nesrin ilk temsilcisi sayılır. En önemli eseri tasavvufi düşüncelerin işlendiği **Tazarrunname**'dir.
- **Maarifname** ve **Tezkiretü'l-Evliya** diğer önemli eserleridir.

2. ÂŞIKPAŞAZÂDE (15. yüzyıl)

- Şair Ahmet Paşa'nın torunudur.
- Tarih yazarı olarak ün yapmıştır. Sade bir dili vardır.
- En önemli eseri **Tevarih-i Al-i Osman**(Osmanlı Tarihi) dır.

3. MERCİMEK AHMET (15. yüzyıl)

- **15.yy** sade nesir yazarıdır.
- "**Kabusname**" en önemli eseridir. Sade nesrin en önemli örneğidir.

4. SEHİ BEY (16. yüzyıl)

- **Heşt Behişt** adlı şüara tezkiresi ile tanınmıştır. Bu eserinde 200 kadar şair hakkında, sade bir dille, bilgi verir.

5. SEYDİ ALİ REİS (16. yüzyıl)

- Şair ve yazardır; ama asıl ününü denizcilikte yapmıştır. Osmanlı donanma komutanlarından. Çıktığı Hindistan seferinde donanmasını Hint Okyanusu'ndaki fırtınada kaybedip karadan ülkeye dönmüştür.
- Sade bir dili vardır. Hatta halk ozanları tarzında şiirler yazmış, bazı eserlerinde Nevai Türkçesini (Çağatay Türkçesi) kullanmıştır.
- En önemli eseri **Mir'atü'l-Memalik** adını taşır. Hint seferi sırasında yaşadıklarını anlatır. Bir diğer eseri, o zamana göre önemli denizcilik bilgilerini içeren **Kitabü'l-Muhit**'tir.

6. PİRİ REİS (16. yüzyıl)

- **16. yüzyıl** yazarıdır.
- Öğretici düzyazı eserleri vermiştir.
- **Kitab-ı Bahriye** adlı eseri vardır.

7. KÂTİP ÇELEBİ (17. yüzyıl)

- Asıl adı Mustafa'dır. Hacı Halife diye de anılır. Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, seferlere katılmıştır.
- **Tarih, coğrafya, biyografi, bibliyografi, otobiyografi; ahlak, tasavvuf, eğitim, düşünce, toplum yapısı, tıp, etnoloji** gibi, tür ve konularla ilgili geniş bilgisi olan bir kişidir.
- Süslü nesir akımına kapılmamış, topluma yararlı olmak için sade dili tercih etmiştir. Önemli eserleri şunlardır:

Keşfü'z-Zunun: 15.000 eser ve 10.000 yazarın tanıtıldığı bir bibliyografidir. Arapçadır. Birçok bilim ve sanat üzerine bilgi içerir.

Cihannüma: Batılı anlayışla hazırlanmış bir coğrafya eseridir. Dünyanın yuvarlak olduğunu da anlatır.

Fezleke: 16. ve 17. yüzyıl olaylarını işleyen bir tarih kitabıdır.

Tufetü'l-Kibar fi Esfarü'l-Bihar: (Büyüklerin deniz seferlerinden yadigar) Deniz seferlerinden ve büyük Türk denizcilerinden söz eder.

Mizanü'l-Hakk: Dini, ahlaki, toplumsal konuları işleyen didaktik bir eserdir. Pozitif bilimlerin gerekliliği, batıl inançların açtığı yaralar, inanç özgürlüğü, hoşgörü gibi konuları işler.

Düsturü'l-Amel: Devlet işlerinde gördüğü aksaklıkları ve çarelerini anlatan bir kitaptır.

8. EVLİYA ÇELEBİ (17. yüzyıl)

- Evliya Çelebi, gezilerine İstanbul'u dolaşarak başlamış, bazı ileri gelenler tarafından desteklenerek veya bazı görevlerle Anadolu'yu, komşu ülkeleri; Kuzey Afrika ve Avrupa'ya kadar birçok yeri gezmiştir.
- Evliya Çelebi, elli yılı aşan gezilerini izlenimleriyle birlikte "**Seyahatname**" adlı on ciltlik yapıtında anlatır.
- Seyahatname, 17. yüzyıl toplumlarının yayılışlarını, gelenek, töre, kültür ve uygarlıklarını anlatması bakımından tarih için bir kaynak sayılabilir. Evliya Çelebi bu yapıtında, söyleyeceklerini, çoğunlukla açık, anlaşılır, ama abartılı bir anlatımla hikâye etmiştir. Yabancı sözcükler kullandığı uzun cümleleri de vardır.

9. NAİMA

- 17. yüzyılda doğmuş, 18. yüzyılda ölür.
- **Tarih** yazarıdır.
- **Naima Tarihi** (1591–1659 arasındaki tarih) adlı eseri vardı.

ÖSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR

1. Divan şiirinin İran edebiyatından aktarılmış, şaire ---- bir estetiği vardır. Sevgilinin boyundan posundan başlayarak saçları, kaşları, gözleri, kirpikleri, ağzı, dişleri, dudakları, yanakları ---- adı verilen, hazır benzetmelerle anlatılır, övülür.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) örnekler sunan – istiare
B) özgürlük tanımayan – mazmun
C) yön gösteren – mecaz-ı mürsel
D) konu seçme olanağı vermeyen – tenasüp
E) kolaylık sağlayan – teşhis ve intak

2009 ÖSS

2.

- I. Hicivleriyle ünlüdür. (Nef'i)
II. Hayriyye ve Hayrâbâd adlı ünlü mesnevilerin şairidir. (Nabi)
III. Ünlenmesini Hüsn ü Aşk adlı mesnevisi sağlamıştır. (Şeyh Galip)
IV. Süslü nesrin en güzel örneklerinden biri olan Tazarrunâme'nin yazarıdır. (Kâtip Çelebi)
V. V.Keşfü'z-Zünûn adında bir ansiklopedi kaleme almış, bu yapıtta yaklaşık 10 bin yazar ve 15 bin eser tanıtmıştır. (Sinan Paşa)

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerle birlikte verilen sanatçı adlarından hangi ikisi yer değiştirirse bilgi yanlışlığı giderilmiş olur?

- A) I. ve II. B) I. ve V. C) II. ve III.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

2008 ÖSS

3. **Biyografi türüyle benzerlik gösteren eserlere Divan edebiyatında ne ad verilir?**

- A) Tezkire B) Münşeat C) Hamse

D) Velâyetname

E) Siyer

1991 ÖYS

4. Divan Edebiyatı'nda modern öykü ve romanın

I
yerini tutan en önemli tür mesnevidir.

II

Fuzûlî'nin Hüsn ü Aşk, Süleyman Çelebi'nin

II I

IV

Mevlid adlı yapıtları bu türün tanınmış

V

örnekleridir.

Yukarıdaki numaralanmış sözlerin hangisinde bilgi yanlış vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2007 ÖSS

5. Kalbim yine üzgün seni andım da derinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!

Bu dizeler biçim ve içerik özelliklerine göre aşağıdaki nazım biçimlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Şarkı B) Kaside C) Terkib-i Bent
D) Kıt'a E) Rubai

2007 ÖSS

6. **Aşağıdakilerin hangisinde bir yazar, kendisine ait olmayan bir yapıtta birlikte verilmiştir?**

- A) Yusuf Has Hacıp - Kutadgu Bilig
B) Kaşgarlı Mahmut – Divan-ü Lügati't-Türk
C) Ahmet Yesevi - Divan-ı Hikmet
D) Ali Şir Nevai - Muhakemetü'l-Lügateyn
E) Kâtip Çelebi - Hüsn ü Aşk

1998 ÖYS

7. Bize İran edebiyatından geçmiştir. Dört dizeden oluşur. Aruz ölçüsünün kendine özgü kalıplarıyla yazılır. Az sözle önemli bir şey söylenerek sağlanan anlam yoğunluğu, başta gelen özelliğidir. Genelde felsefeyle ilgili düşünsel temalar işlenir.

Bu parçada sözü edilen Divan şiiri biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gazel B) Müstezat C) Murabba
D) Rubai E) Kaside

1998 ÖYS

8. Divan şiiriyle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Yabancı sözcüklerle ve kurallarla yüklü bir dil kullanılmıştır.
B) Ölçü olarak aruz kullanılmıştır.
C) Kavramlar, ortaklaşa kullanılan kalıplaşmış sözlerle anlatılmıştır.
D) Konular genellikle gerçek yaşamdan alınmıştır.
E) Şiirler "divan" adı verilen kitaplarda toplanmıştır.

1997 ÖYS

9. Mesneviyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Uyak düzeni aa, ba, ca... biçimindedir.
B) Beyit sayısı, konunun işlenişine göre belirlenir.
C) Daha çok, aruz vezninin kısa kalıplarıyla yazılır.
D) Arap ve Türk edebiyatına İranlılardan geçmiştir.
E) Öyküleme gerektiren konular, bu türde işlenmiştir.

1996 ÖYS

10. Aşağıdaki beyitlerin hangisi bir kasidenin matla (ilk) beytidir?

- A) Bahar erdi yine düştü letafes gülistan üzre
Yine oldu zemin lütfu galip asman üzre
B) Gül devri ayş eyyamdır zevk usafa hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem
C) Cefa taşın ne gam atsa Hayali sana alçaklar
Belagat meyvesin hasıl eden nahl-i hünersin sen
D) Bu derv içinde benim padişeh-i mülk-i sühan
Bana sunuldu kaside bana verildi gazel
E) Azırın yadıyle memnak olsa müjganım n'ola
Zayi olmaz gül temannasıyla vermek hare su

1994 ÖYS

11. Kasidelerinde kullanıldığı ağır dil, gazellerinde, özellikle şarkılarında oldukça sadeleşir. Farsça ve Arapça şiirleri de olmakla birlikte şiirlerinin çoğu Türkçedir. Kasidelerinden çok, yeni buluşlarla süslediği şarkı ve gazelleriyle ünlüdür. Gazellerine, "Malumdur bemin sühanım mahlas istemez." diye haklı olarak övünecek derecede kişiliğinin damgasını vurmuştur.

Bu parçada tanıtılan Divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fuzuli B) Baki C) Nedim
D) Nef'i E) Nabi

1992 ÖYS

12. Aşağıdaki edebiyat dönemlerinin hangisinde, şairlerin büyük bir çoğunluğu, şiiri, toplumsal amaçlarından, bilimsel içeriklerden uzak, salt şiirsel değerleri ön plana alarak yazmışlar ve ortak biçimler içinde kalıplaşmış ortak kavramlar kullanmışlardır?

- A) Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı
B) Milli Edebiyat
C) Servet-i Fünûn Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide)
D) Tanzimat Edebiyatı
E) Divan Edebiyatı

1987 ÖYS

1. **Klasik Türk edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Ne söylendiği değil, nasıl söylendiği önemlidir.
- B) Konu bütünlüğü olmadığı için şiirlere başlık konulmaz.
- C) İnsanın iç dünyasına yönelik soyut bir edebiyattır.
- D) Uyak kulak içindir anlayışı hâkimdir.
- E) Genellikle tam ve zengin uyak kullanılır.

2. **Klasik Türk edebiyatı ile Halk edebiyatını karşılaştıran aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?**

- A) Halk edebiyatında hece ölçüsü kullanılırken Klasik edebiyatta aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- B) Klasik edebiyatta genellikle yarım kafiye kullanılırken Halk edebiyatında tam kafiye kullanılmıştır.
- C) Klasik edebiyatta ağır, süslü bir dil kullanılırken Halk edebiyatında yalın, sade bir dil kullanılmıştır.
- D) Halk edebiyatında nazım birimi olarak dörtlük kullanılırken Klasik edebiyatta beyit kullanılmıştır.
- E) Halk edebiyatı halka; Klasik edebiyat ise aydın zümreye hitap etmiştir.

3. **Aşağıdakilerden hangisi bir gazelin matla beytidir?**

- A) Kamu bimârına canan devâ-yı derd eder ihsan
Niçin kılmaz bana derman beni bîmâr sanmaz mı?
- B) Gamin pinhan dutardım ben dediler yâre kıl Rûşen
Desem ol bivefâ bilmem inanır mı inanmaz mı?
- C) Şeb-i hicran yanar canın töker kan çeşm-i giryânım
Uyanır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı?
- D) Gül-i ruhsarına karşı gözümde kanlı akar su
Habîbim fasl-ı güldür bu akarsular bulanmaz mı?
- E) Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı?
Felekler yandı âhımdan muradım şem'i yanmaz mı?

4. **Gazel nazım şekliyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Genellikle aşk, tabiat güzelliği, şarap ve kadın güzelliği gibi konular işlenir.
- B) İlk beytine matla, son beytine makta adı verilir.
- C) Eğer gazelin bütün beyitlerinde aynı konu işleniyorsa buna yek-avaz gazel denir.
- D) En güzel beytine beytü'l gazel denir.
- E) Uyak düzeni aa, ba, ca, da... şeklindedir.

5. **Aşağıdakilerin hangisinde boş bırakılan yere ayraç içindeki sözcük getirilirse tanım yanlış olur?**

- A) Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılan kasidedir. (Tevhit)
- B) Hz. Muhammed'in büyüklüğünü anlatan, onun övgüsü ile ilgili kasidedir. (Naat)
- C) Padişahları, vezirleri ve devrin ileri gelen kişilerini övmek için yazılan kasidedir. (Medhiye)
- D) Devlet büyüklerinin ölümünden duyulan acıları anlatan kasidedir. (Mersiye)
- E) Bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiirlere denir. (Hicviye)

6.

- I. Kaside içerisinde gazelin yer aldığı bölüme girizgâh adı verilir.
- II. Şair, fahriye bölümünde kendini ve sanatını över.
- III. Kaside içerisinde şairin adının geçtiği bölüme taç beyit denir.
- IV. Nesip bölümünde mevsimlerin ve bayramların betimlemesi yapılır.
- V. Devrin ileri gelenlerinin övgüsü mehdiye bölümünde yapılır.

Yukarıdaki cümlelerden hangisi, kasidenin bölümleriyle ilgili yanlış bilgi içermektedir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. Mesnevi nazım şekliyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Savaş, aşk, tarihi olaylar, din ve tasavvuf konularıyla birlikte, çeşitli toplumsal konular da işlenir.
- B) Beyit sayısı ve konu bakımından sınır olmadığı için Divan şairleri bu türde uzun şiirler yazmışlardır.
- C) Her beytin kendi içinde uyaklı olması şairlere yazma kolaylığı sağlamıştır.
- D) Divan edebiyatında bir şairin, beş mesnevisinden oluşan yapıtına "hamse" denir.
- E) Uyak düzeni aa, ba, ca, da, ea ...şeklindedir.

8. Her beyitte uzun dizelerin sonuna eklenen, ziyade adı verilen kısa dizeler yer alır. Gazel tarzında bir nazım şeklidir. Uyak düzeni gazelinki gibidir. Gazelde işlenen konular işlenir. Uzun ve kısa dizeler gazel gibi kendi aralarında uyaklanırlar.

Parçada sözü edilen nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rubai B) Tuyuğ C) Terkib-i bent
- D) Kaside E) Müstezat

9. Divan edebiyatında belli bir uyak düzeniyle yazılmış olan, dizeleri arasında ölçü birliği bulunan, herhangi bir düşünce ya da duyguyu en az 2 olmak üzere, en çok 16 beyitte anlatan nazım biçimidir.

Parçada sözü edilen nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rubai B) Tuyuğ C) Kıt'a
- D) Kaside E) Müstezat

10. Rubai nazım şekliyle ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Felsefi ve toplumsal konular işlenmiştir.
- B) Uyak düzeni abab biçimindedir.
- C) Tek dördlükten oluşur.
- D) En büyük şairi, İranlı Ömer Hayyam'dır.
- E) Edebiyatımızda, Türkçe rubailerin en güzel örneklerini Yahya Kemal vermiştir.

11. En çok, aşk, onun yüzünden çekilen acılar ve şarap için söylenmiştir. Konu sınırlaması yoktur. Uyak düzeni aaxa biçimindedir. Tek dördlükten oluşur. Aruzun sadece; fâilâtün, fâilâtün, fâilün kalıbıyla yazılır. Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım biçimidir. Kadı Burhanettin, Ali Şir Nevai, Nesimi önemli temsilcilerindendir.

Yukarıda hakkında bilgi verilen nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tuyuğ B) Rubai C) Kıt'a
- D) Kaside E) Müstezat

12. Divan edebiyatında bir şehri ve o şehrin güzellerini ve güzelliklerini anlatan eserlerdir. Bu eserlerin başında şehirle ilgili çok genel bilgiler verilir ve şehre övgüler düzülür. Bazen bahar ve tabiat tasvirleri yapıldıktan sonra bir şehirdeki güzellerin bir veya iki beyitlik tanımları verilir. Bu güzeller güzellikleriyle şehri birbirine kattıklarından eserlere "şehir karıştıran" anlamına gelen bu ad verilmiştir.

Parçada sözü edilen yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şehrengiz B) Münşeat C) Sefaretname
- D) Surname E) Siyer

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yanlış bilgi verilmiştir?

- A) Terkid- bentte bentler birbirine vasita beyti denilen beyitlerle bağlanır.
- B) Terkid-i bentlerde toplumsal, dini, felsefi ve tasavvufi konular işlenir.
- C) Terkid-i bentlerde ana birim bent alt birim beyittir.
- D) Edebiyatımızda en ünlü terci-i bent yazarı Tanzimat şairi Ziya Paşa'dır.
- E) Terci-i bentlerde vasita beyti her bentten sonra değişir.

2. Horasan Türklerinden olan şair, 13. yüzyılda yaşamıştır. Onun, Selçuklu sarayına girerek Farsça bir Selçuklu Şehnamesi yazdığı söylenir. Anadolu'da, İran edebiyatı etkisiyle gelen din dışı konularda Türkçe şiirler yazan ilk şairlerdendir.

Parçada sözü edilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Necati B) Ali Şir Nevai C) Şeyhi
- D) Hoca Dehhani E) Ahmet Paşa

3. Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır. Büyük bir devlet adamı ve ünlü bir edebiyatçıdır. Türkçenin güzelliğini görerek onun Farsçadan daha zengin bir dil olduğunu ilk söyleyen dilcimizdir. Türk dil birliğini kurmaya çalışmış ve bu amaçla şiirler yazmıştır. Hamse sahibidir.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kaşgarlı Mahmut
- B) Yunus Emre
- C) Ziya Gökalp
- D) Nedim
- E) Ali Şir Nevai

4. Bâki ile Fuzuli'yi karşılaştıran aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Baki şiirlerinde mecazi aşkı işlerken Fuzuli ilahi aşkı işlemiştir.
- B) Baki 16. yüzyılda, Fuzuli ise 17. yüzyılda sanat yaşamını sürdürmüştür.
- C) Baki, edebiyat hayatını saray çevresinde geçirmiş; Fuzuli ise saraydan uzakta Bağdat civarında geçirmiştir.
- D) Baki dünya nimetlerine değer verirken Fuzuli değer vermemiş dünyayı gelip geçici bir mekan olarak görmüştür.
- E) Kanuni Mersiyesi Baki'ye; Leyla ve Mecnun mesnevisi ise Fuzuli'ye aittir.

5. Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) Şeyhi – Harname
- B) Mercimek Ahmet - Tazarrunname
- C) Mevlana – Mektubat
- D) Ali Şir Nevai – Muhakemetü'l Lügateyn
- E) Nabi – Hayrabat

6. Nef'i ile ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Padişahlara ve ileri gelenlere yazdığı kasidelerle, ayrıca hicivleriyle tanınmıştır.
- B) Hicivlerini "Siham-ı Kaza" (Kaza Okları) adlı yapıtında toplamıştır.
- C) Kasidelerinde ağır, süslü bir dil, gazellerinde ise yalın, sade bir dil kullanmıştır.
- D) Sadrazam Bayram Paşa'ya yazdığı hicivler dolayısıyla boğdurularak öldürülmüştür.
- E) İstanbul'da iyi bir öğrenim görmüş, bazı memurluklarda bulunmuştur.

7. Aşağıdakilerden hangisinde Fuzuli ve Şeyh Galip'in ortak bir özelliği dile getirilmiştir?

- A) Şiirlerinde tasavvufa yer vermemişlerdir. Aşk, doğa ve devirlerindeki ihtişam, şiirlerinde yer alan başlıca konulardır.
- B) Sebk-i Hindi adı verilen üslubun edebiyatımızdaki temsilcileridir.
- C) Her iki sanatçı da aynı yüzyılda yaşamış sanatçılardır.
- D) Şiirlerinde konu olarak tasavvuf geniş yer tutar.
- E) Kaside türünde vermiş oldukları şiirleriyle tanınırlar.

8. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi şiirlerinde tasavvufa hiç yer vermemiştir?

- A) Şeyh Galip B) Fuzuli C) Baki
- D) Gülşehri E) Nesimi

9. Yazar, bilime değer veren ilk yazar ve düşünürlerimizden sayılır. Arapça ve Farsçayı iyi bilen; Latince ve Fransızca'yı da öğrendiği anlaşılan bir yazardır. Arapça yazdığı "Keşfü'z-Zünun" adlı yapıtında, birçok bilim ve yapıt üzerine bilgi verir.

Parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sinan Paşa
- B) Seydi Ali Reis
- C) Piri Reis
- D) Kâtip Çelebi
- E) Evliya Çelebi

10. Aşağıda verilen cümlelerin hangisinde bilgi yanlıştır vardır?

- A) Batı'da Hacı Kalfa olarak bilinen Seydi Ali Reis, tarih alanında Fezleke adlı eserini yazmıştır.

- B) Kadı Burhaneddin, edebiyatımızda tuyuğlarıyla tanınan bir sanatçımızdır.
- C) 14.yy. Divan şairi olan Ahmedî, "Divan" sahibi olan ilk şairimizdir.
- D) Fatih Sultan Mehmet'in hocası olan Ahmet Paşa, " Kerem Kasidesi"yle sevilmiştir.
- E) Necati Bey, mahallileşme akımını başlatmış, atasözlerine ve halk söyleyişine önem vermiştir.

11. Klasik Türk edebiyatıyla ilgili verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) 13.yüzyılda gelişmeye başlamış, 16. ve 17. yüzyıllarda en olgun dönemini yaşamış ve 20.yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür.
- B) Soyut bir edebiyat olan Klasik edebiyatta, insan ve doğa gerçekte olduğundan farklı ele alınmıştır.
- C) Şiirlerin konuyu içeren başlıkları olmadığı için nazım biçimlerine göre adlandırılmışlardır.
- D) Sanatlara bolca yer verilmiş, sanat yapmak amaç durumuna gelmiştir.
- E) Klasik edebiyatta duygu ve düşünceler değişmez sözlerle (mazmun) anlatılır.

12.

- I. Klasik Türk edebiyatında süslü nesrin en önemli temsilcisidir.
- II. Klasik edebiyatın son büyük şairidir.
- III. Hikmetli söz söyleme geleneğini başlatmıştır.
- IV. Lale Devri'nin coşkun, aşk, zevk ve neşe şairidir.

Yukarıda aşağıdaki sanatçılardan hangisiyle ilgili bilgi verilmemiştir?

- A) Sinan Paşa
- B) Ahmet Paşa
- C) Şeyh Galip
- D) Nâbi
- E) Nedim

1. Divan edebiyatı hakkında aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Her şiir redifiyle veya türünün adıyla anılır.
- B) Şiirlerinde konu bütünlüğü aranmaz.
- C) İslamiyet'in etkisiyle gelişen bir edebiyattır.
- D) Şiirlerde mazmunlar kullanılır.
- E) 12. yüzyılın sonunda ortaya çıkmıştır, ilk şairi Ahmedî'dir.

2. Divan edebiyatında "Terkib-i bent" deyince akla gelen ilk isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ömer Hayyam
- B) Nedim
- C) Kadı Burhanettin
- D) Bağdatlı Ruhi
- E) Necati

3. Divan şiirimizin ilk büyük ustasıdır. Çağının Osmanlı Türkçesini en güzel kullanan şairdir. Fatih' in veziri ve hocası arasına girdi. Daha sonra Fatih' in gazabına uğrar ve idam edilmek üzereyken "Kerem" redifli Kasidesiyle ölümden kurtulmuştur. Şeyhi ile aynı yüzyılda yaşamıştır.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Taşlıcalı Yahya
- B) Ahmet Paşa
- C) Süleyman Çelebi
- D) Ali Şir Nevai
- E) Âşık Paşa

4. Aşağıdaki eserlerden hangisi Ali Şir Nevai'ye ait değildir?

- A) Muhakemet-ül Lügateyn
- B) Tuhfet-ül Hameyn
- C) Mecalis-ün Nefais
- D) Mizan-ül Evzan
- E) Sedd-i İskender

5. Şeyhi'den sonra yetişen en kuvvetli Divan şairidir. Baki' ye gelinceye kadar geçen dönemin "Şairler Sultanı" sayılır. Kendinden önceki şairlerdeki aruz kusurlarından şiirini arındırmıştır.

Yukarıda hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Paşa
- B) Nesimi
- C) Kadı Burhanettin
- D) Âşık Paşa
- E) Nabi

6. 1329'da kaleme alınan bu eser Anadolu Türklerine tasavvufu öğretmek amacıyla yazılmıştır, 12 bin beyitlik mantık ve düşünceye dayanan didaktik bir eserdir. Eserin yazarı Türkiye Türkçesini ilk kullanan şairdir.

Yukarıdaki parçada anlatılan eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İskendername
- B) Divan-ı Kebir
- C) Garipname
- D) Mantıku' t Tayr
- E) Felekname

7. Divan şiirimizin ilk en büyük şairidir. Kendinden sonra gelen Divan şairlerini etkilemiştir. Şairliğinin yanı sıra iyi bir doktordur. Beyazıt, Timur, I. Mehmet'in görevinde bulunmuştur. Din dışı konuları işlemiştir.

Yukarıdaki paragrafta hakkında bilgi verilen divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Fakih
- B) Gülşehri
- C) Hoca Dehhani
- D) Ahmedi
- E) Âşık Paşa

8. Aşağıda verilen eserlerden hangisi Fuzuli'ye ait değildir?

- A) Leyla ile Mecnun
- B) Hüsrev ü Şirin
- C) Sakinâme
- D) Hadikatü's Süedâ
- E) Şikâyetname

9. Aşağıdaki seçeneklerde bir arada verilen şairlerden hangileri aynı asırda yaşamamıştır?

- A) Nef' i – Nabi
- B) Baki – Fuzuli
- C) Ahmet Paşa – Şeyhi
- D) Ali Şir Nevai –Kadı Burhanettin
- E) Süleyman Çelebi – Ahmet Paşa

10. Divan edebiyatının en kuvvetli hiciv örneğidir.126 beyitlik tevhit, naat, padişahı övme bölümlerinden sonra asıl konuya geçilen eser hayal peşinde koşarken elindekini de kaybetmeyi anlatır.

Yukarıda paragrafta hakkında bilgi verilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Garipname
- B) Şikâyetname
- C) Harname
- D) İskendername
- E) Matiku' t Tayr

11. Türkçenin zengin bir dil olduğunu ve diğer dillerden daha ilerde olduğunu ispatlamaya çalışmış, Türkçenin şiir dili olması için çaba sarf etmiştir.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen Divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ali Şir Nevai
- B) Kaşgarlı Mahmut
- C) Fuzuli
- D) Ahmedi
- E) Şeyhi

12. Anadolu Türk şiirinin kurucularındandır, şair ve bilgendir. Türkçeyi aruza ilk uygulayanlardan sayılır. Şiirlerindeki yiğitçe eda ile diğer şairlerden ayrılır. Şiir dili Azeri şivesini andırsa bile Doğu Anadolu ağızlarından faydalanır.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fuzuli
- B) Ali Şir Nevai
- C) Âşık Paşa
- D) Ahmedi
- E) Kadı Burhanettin

13. Zati gibi bir ustadan şiirin inceliklerini öğrenmiş. 19 yaşındayken İstanbul' da tanınan bir şair olmuş, şiirlerinde din dışı konuları işlemiş, Divan edebiyatını zirveye çıkarmış bir üstadır.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nef' i
- B) Nabi
- C) Şeyhi
- D) Fuzuli
- E)Baki

1. Divan edebiyatının en büyük didaktik şairidir. Hikemi tarzın en önemli temsilcisidir. Oğlu Mehmet'e öğütlerini manzum olarak ortaya koyduğu "Hayriye"si önemli eseridir.

Yukarıdaki Parçada hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Baki B) Fuzuli C) Nef'i
D) Nabi E) Nedim

2. Aşk, eğlence ve zevk şairidir. Kudreti gazellerinde, şarkılarında ve kasidelerinin nesip bölümünde karşımıza çıkar. "Lale Devri" şairidir.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nedim B) Baki C) Şeyh Galip
D) Nef'i E) Taşlıcalı Yahya

3. "Sebk-i Hindi" akımının en önemli temsilcisidir. Divan edebiyatının son büyük şairidir. Şiirleri mecaz ve sembollerle yüklüdür. "Hüsn-ü Aşk" en önemli eseridir.

Yukarıdaki parçada hakkında bilgi verilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nabi B) Taşlıcalı Yahya C) Ahmet Paşa
D) Âşık Paşa E) Şeyh Galip

4. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bir bilgi yanlıştır yapılmıştır?

- A) Gazel, kaside, mesnevi Divan şiiri nazım şekillerindedir.
B) Tuyuğ ve şarkı Türklere ait nazım şeklidir.
C) Müseddes ve taştir beşer dizeden oluşur.

- D) Muhammes ve tardiye beşliklerden oluşan nazım şeklidir.
E) Murabba ve şarkı dörtlüklerle oluşan nazım şeklidir.

5. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde "gazel" ile ilgili bir bilgi yanlıştır yapılmıştır?

- A) Tüm beyitleri aynı güzellikte olan gazele yek-ahenk gazel denir
B) Gazelin ilk beyit'ine matla, son beyit'ine makta denir. Kafiye şeması aa ba ca da şeklindedir.
C) Gazelin en güzel beyit'ine beyt-ül gazel ya da şah beyit denir
D) Gazeller konu bakımından halk şiirindeki Koşma'ya benzer.
E) Şairin mahlasının geçtiği beyit'e taç beyit denir. Gazeller 5–15 beyit arasında değişir.

6. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde, kaside ile ilgili bilgi yanlıştır yapılmıştır?

- A) Kafiye şeması gazele benzer.
B) Beyit sayısı 33–99 arasında değişebilir.
C) Kaside'nin birinci bölümü bir tasvirle başlar, bu tasvir bölümüne "girizgâh" denir.
D) Şairin kendini övdüğü bölüme "fahriye" denir.
E) Kasidelerde araya bir gazel alınırsa buna "tegazzül" denir.

7. Aşağıdakilerin hangisinde Divan edebiyatı nazım şekilleri bir arada verilmiştir?

- A) Kaside-tahmis-tuyuğ-varsağı
B) Gazel-mani-rubai-türkü
C) Kaside-türkü-müstezat-tahmis
D) Mesnevi-koşma-tahmis-tuyuğ
E) Gazel-kıt'a-şarkı-rubai

8. Aşağıdaki nazım şekilleriyle ikiyeşerli birer grup oluşturulursa, hangisi dışarıda kalır?

- A) Gazel B) Kaside C) Rubai
D) Tuyuğ E) Muhammes

9. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bir bilgi yanlışlığı yapılmıştır?

- A) Tuyuğlarda en çok, aşk ve onun yüzünden çekilen acılar ve şarap için söylenmiştir.
B) Aruzun sadece; fâilâtün, fâilâtün, fâilün kalıbıyla yazılır.
C) Tuyuğlar şekil bakımında halk şiirinde koşma'nın karşılığı sayılır.
D) Kadı Burhanettin, Ali Şir Nevai, Nesimi tuyuğları ile tanınmıştır.
E) Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım biçimidir.

10. 18. yüzyılda yaşamış Divan şairidir. III. Ahmet zamanında Paris'e gönderilir. Burada gördüklerini kaleme alır ve "Sefaretname" adlı eserini oluşturur.

Bu parçada hakkında bilgi verilen Divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evliya Çelebi
B) Kâtip Çelebi
C) Yirmisekiz Çelebi Mehmet
D) Seydi Ali Reis
E) Mercimek Ahmet

11. Ünlü kişilerin yaşam öykülerinin toplandığı kitaplardır... İlk kez İran edebiyatında ortaya çıkmış ve oradan bize geçmiştir. Edebiyatımızda bu türün ilk örneğini Ali Şir Nevai vermiştir.

Yukarıdaki bölümde hakkında bilgi verilen yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Münşeat B) Tezkire C) Siyer
D) Biyografi E) Velayetname

12. Mesnevi nazım biçimi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Her beyit kendi içinde uyaklıdır.
B) Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
C) Beyit sayısında sınırlama yoktur.
D) aa, ba, ca, da, şeklinde kafiyeleşir.
E) Manzum hikâyelerin yazıldığı nazım biçimidir.

13. Aşağıdakilerden hangisi eleştiri türünde yazılmış bir mesnevidir?

- A) Şikâyetname
B) Harname
C) Garipname
D) Hüsn-ü Aşk
E) Hayrabat

14. Ey özünün sırlarına akıl ermeyen;
Suçumuza, duamıza önem vermeyen;
Günahtan sarhoştum, ama dilekten ayık;
Umutumu rahmetine bağlamışım ben

Bu dördlüğün nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tuyuğ B) Mani C) Murabba
D) Kit'a E) Rubai

15. Aşağıdakilerden hangisi bir gazelin matla beytine örnek olabilir?

- A) Sehâb-ı lütfün âbın teşne-dillerden dirîğ itme
Bu deştün bağı yanmış lâle-i nu'mânıyuz cânâ
B) Zamâne bizde cevher sezdüğüçün dil-hırâş eyler
Anunçun bağrumuz hündür maârif kânıyuz cânâ
C) Mükedder kılmasan gerd-i küdürêt çeşme-i cânı
Bilürsin âb-ı rûy-i mülket-i Osmânî yüz cânâ
D) Ezelden şâh-ı ışkun bende-i fermânıyuz cânâ
Mahabbet mülkinün sultân-ı âlîşânıyuz cânâ
E) Cihânı câm-ı nazmum şi'r-i Bâkî gibi devr eyler
Bu bezmün şimdi biz de Câmî-i devrânı yuz cânâ

TÜRK EDEBİYATI 10 CEVAP ANAHTARI

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı – İlk İslami Ürünler														
Soru	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ÖSS Soruları	C	D	E	C	D	A	C	A	E	A				
Test – 1	E	D	C	E	B	A	C	A	D	E	B	C	D	
Test - 2	E	D	E	C	D	E	B	C	B	C	A	D	E	
Test – 3	B	A	D	C	C	E	C	D	E	B	E	A	B	C
Test - 4	C	D	B	C	A	D	E	B	D	E	B	B		

Halk Edebiyatı														
Soru	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ÖSS Soruları	B	B	A	C	E	E	D	C	A	B				
Test – 5	A	C	D	E	D	B	B	D	C	A	E	C		
Test - 6	B	C	A	D	B	A	E	A	C	D	B			
Test – 7	E	D	B	C	B	D	A	C	A	D	E			
Test - 8	E	B	A	C	E	C	D	D	E	B	A	B	E	

Klasik Türk Edebiyatı															
Soru	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
ÖSS Soruları	B	E	A	C	A	E	D	D	A	A	C	E			
Test – 9	D	B	E	C	A	A	E	E	C	B	A	A			
Test - 10	E	D	E	B	B	C	D	C	D	A	A	B			
Test – 11	E	D	B	B	A	C	D	B	D	C	A	E	E		
Test - 12	D	A	E	C	A	C	E	E	C	C	B	D	B	E	D